

МОТИЛЬНИК

ВОЛОДИМИР

ХУДЕНКО

*Роман-притча, роман-застереження.
Жорстока, але чесна антиутопія молодого
українського автора.*

*Людство занадто довго перебувало в полоні
власного самообману про своє безумовне лідерство
і панування на Землі. А що, коли люди, з усіма
своїми науковими і технологічними досягненнями, з
усіма своїми ідеями про прогрес і підкорення
Космосу — всього лишень кормова база майбутніх
прийдешніх Патріархів? Кормова база, яка чомусь
почала вважати себе чимось більшим?*

*І чого будуть коштувати всі досягнення
людства, коли придуть справжні господарі? Чи
зможє людина довести всім, і перш за все —
самому собі, що він щось інше, щось більш значне?
Щось значне чи навіть хтось значний?*

Володимир Худенко

МОГИЛЬНИК

Бо коли ти відмовишся відпустити народ Мій, то ось Я взавтра спроваджу сарану на твій край.

І покриє вона поверхню землі, і не можна буде бачити землі. І поїсть вона решту вцілілого, позосталого вам від граду, і поїсть вона кожне дерево, що росте вам з землі.

І переповняться нею дома ваші, і дома всіх рабів ваших, і дома всього Єгипту, чого не бачили батьки ваші та батьки батьків твоїх від дня існування їх на землі аж до сьогодні!

(Вихід 10:4–6)

ПРИСВЯТА

1

Пам'ятаєш цей парк у досвітніх сирих туманах?

Цю алейку, засипану жовклим кленовим листом?

Вбогі клумби й городи крізь осінь з її димами
І дороги в полях крізь світанки її імлісті?

Пам'ятаєш ці ранки? Автобуси в сиву
безвість,
Прохолоду ставків, тополині ряди дороги,
Світ далекого міста глухими ночами серпня
І всю решту того, що вернути немає змоги?

Пам'ятаєш лінійки у тихій середній школі,
Пам'ятаєш свята і години нудних уроків,
Пам'ятаєш хрести кладовищ за футбольним
полем,
Пам'ятаєш, лебедонько, скільки пройшло вже
років?

Пам'ятаєш моє ім'я і мою статуру,
Пам'ятаєш мої слова чи моє обличчя,
Пам'ятаєш мій голос — либонь, ти його
забула,
Так і мало би статись, та й, власне, не в тому
річ.

Так і мало би статись, писати ці вірші сором,
Я давно й не пишу, бо не знаю, кому писати:
Ти в далекому місті тепер зустрічаєш зорі,
Ти давно вже чиясь дружина і гарна мати.

Ну а я вже давно списався, усе збулося,
Я не став, ким хотів, вірогідно, й не міг би

стати,

Бо кому ще потрібні рядки про твоє волосся,
Про твої божі руки, про очі відьмацькі кляті,

Про твою худорбу, про дорогу до твого дому,
На котрій я тобі говорив про своє кохання.
Все давно помінялось, і я відчуваю втому,
Від якої позбутись мені вже снаги не стане.

Ти давно вже не тут, і не там, не в моєму
серці.

Я давно вже не той, котрим мріяв колись там
бути.

Все давно помінялось, і стравлений Карабутів
Вже чогось починає здаватись мені
нестерпним.

Все давно помінялось; полями гуркочать
зливи,

І наступні сніги у розхристаних хмарах
виснуть,

І проходять німі роки по холодних нивах,
Холоди застилають простір мого дитинства.

Тихий парк в бур'янах, ті алейки в шприцах та
смітті,

Вбогі клумби скосили, а школа, либонь, вже
струхла.

В коридорах, де ти підпирала не стіни — світ мій,
Панотець править службу, йому там цілують руки.

Кладовища зростають, а в вікна шкребуться віти,
Стадіон той пустує в сипкім безгомінні ранків,
Від дороги, де ми стояли, то віє вітер,
То глухими ночами доноситься лязкіт траків,

І здригаються стіни, і юність відходить з краєм,
І мої вбогі рими безпомічно терпнуть, меркнуть,
І холодні машини асфальт предковічний крають
І стирають з історії руки твої безсмертні.

2

Просто знай: ти була, ну і я намагався чесно
Вкарбувати у вічність тебе, молоду й красиву,
Адже ти воскрешала усі ці грядущі весни,
Ти була Персефона, могутня і жаліслива.

Ти була Персефона — я знаю, ти б насміялась

Із усіх епіграм, що я ними тебе ославив.
Я це знаю, лебідко, і ти абсолютно права,
Ти була не така, але ж ти не була й моя.

Не була би ніколи, бо мертві міста порожні
І не мають правителів, ними гуляє вітер,
Їх немає потреби любити, хіба лиш божий
Дух літає над мертвим безлюдним безкраїм
світом.

Так і ти не скульптура, котру я ліпив роками,
Будував постаменти і марно вкладав в них
душу.

Ти була Персефона, в своїх молодих руках
Ти приносила весни, а весни завжди минуші.

Весни завжди крихкі і ніколи не будуть вічні.
Кожна з них особлива, і в тому їх вища
сутність.

Я тому й покохав ці прекрасні відьмацькі вічі,
Що таких, як вони, вже ніколи в світах не
буде.

В тому гріх мій, голубко, що я твої юні коси,
І статуру твою, і усе, що було між нами,
Не волів відпустити, як з краю торішню осінь,
А волів ув'язнити, волів вкарбувати в камінь

І цю школу, і парк у досвітніх сирих туманах,
Ці алейки, засипані жовклим кленовим
листом.

Я хотів не прожити, а просто про них повісти.
Я хотів не любити, а лиш будувати храми.

А тому й опадають гербами мої жита
І гуляють вітри між зарослих колон Помпеї,
Багряняться ці стіни скривавленою зорею,
І проходять колони повз мертві мої міста.

ВСТУП

Йому часто сниться кінець жовтня 1992-го року, сірий передсвітанковий час і місто, вкрите тягучими осінніми туманами. Тумани стеляться проїжджими частинами та безлюдними дворами, обступають підніжжя дев'ятиповерхівок в заспаних житлових масивах, а хворобливі протяги носяться алейками, залітають в розчинені двері під'їздів та вікна балконів на верхніх поверхах, колихають забуту там одіж.

Зоря наче ще й не дума підійматись десь там, над лебединською трасою і передмістями, а як і надумається, то чи й помітна буде за тими суцільними хмарами аж до обрію.

Вже більше десяти років йому сниться і

сниться ця рання і похмура, якась така передчасна осінь. Йому сниться заспаний досвітній Комсомольськ у покривалі туманів і очікуванні близького ранку. Темні житлові масиви з рідкими вогниками в вікнах, залізничні колії в росі та забиті бронетехнікою автомобільні дороги. І перекриті мости над Бистрицею, ледь видимі через приціл його снайперської гвинтівки. Зжовкле, вже майже прогниле листя на тротуарах, тиша околиць і шкіл, дитячих садків.

Перед світанням солдати починають метушитись, механіки прогрівають двигуни.

Колони формуються в Комсомольську і неспішно за тим рухаються притихлими околицями міста. А тоді, звертаючи на розбиті осінні дороги, сунуть крізь невивбрані поля і мертві занедбані села кудись в бік хворобливої зорі. В цей час над містом чутно гул турбін — то ударні авіагрупи злітають в Овручі і йдуть на бомбардування бунтівного регіону.

Йому те сниться, і сниться, і сниться...

Але того дня йому не вдалось додивитись свій набридливий сон — за старою бойовою звичкою він прокинувся від самого лишень тривожного передчуття. Він визирнув у віконце вагончика охорони — по подвір'ю плівся осінній туман, а чергові коло воріт якось дивно метушились, хоча до світання ще було далеко, ще тільки починало сіріти

і в красивому трьохповерховому будинку господарів не світилось ні в одній кімнаті. Що б це значило?

Він накинув штурмовку і, взявши зі столу пістолет з гравіруванням «За відмінну службу», вклав його в нагрудну кобуру. Коли вийшов на подвір'я, то порив вітру жбурнув йому в лице дрібною мрякою.

Коло воріт метушня вже притихла, але він натомість побачив, як від парадного входу будинка господарів до зброярні заклопотано чимчикує один з особистих тілоохоронців Ольги Дмитрівни. І хлопчина той зовсім не був ні наляканий, ні стривожений, а просто якийсь надміру заклопотаний — колишній спецпризначенець одразу це зауважив і трохи заспокоївся. Але що ж тут за метушня? Господар приїхав чи що? Схоже на те...

— Сич! — окликнув він хлопчину. — Що там відбувається?

— А, Віктор Олегович! — крикнув той на ходу. — Підходьте одразу в гаражі, а то ми вже спізнюємось. Ольга Дмитрівна з дітьми вже зібрались, а в мене ось із радістю щось негаразд...

— А від кого наказ? — Віктор Олегович спинився. — Чому мені ніхто не доповів? Чуєш? Від кого наказ?

Але хлопчина вже підходив до зброярні і

лише махнув у відповідь рукою.

— Від мене, — приглушено мовив хтось за спиною у Віктора Олеговича.

Той різко обернувся, рефлекторно вхопившись за рукоять пістолета, і вкляк. Вкляк лише на якусь кляту долю секунди, але ця доля секунди, як це часто і буває, коштувала йому життя.

На нього накинулися ззаду, затулили рота і перерізали горло — він сам у минулому багато разів виконував подібні маніпуляції, знімаючи ворожих вартових. А втратив він обачність через одну просту річ — голос, який звучав з туману, був йому добре знайомий, але так давно, що наче навіть в якомусь минулому житті. Він знав цей голос, тому й не вихопив одразу зброю, і саме тому вкляк, побачивши власника голосу, бо йому здалося, що він бачить привида — людину, яка зараз до нього зверталась, він вже багато років вважав мертвою.

І ще одна деталь — він колись сам особисто вбив цю людину.

Коли його тіло взяли на оберемок, від приміщення зброярні пролунало два приглушених постріли.

— Блядь! — вилаявся давній знайомець Віктора Олеговича і, впустивши тіло додолу, скомандував: — Тягніть цього гандона в вагончик і решту жмурів до нього також, а тоді, як будемо звалювати, підпалите к херам це все, Вампір

просив, щоб від цього шалману і тріски не лишилось. Я піду зиркну, що там за движуха...

Він зняв з плеча автомат, але двоє його хлопців вже виходили з приміщення зброярні, один, правда, трохи наче накульгував, а в іншого рукав був у крові.

— Що там таке?

— Та сука... — прокрехтів кульгавий. — Встрелив мене, підар, як не по яйцях...

— Сильно?

— Та ні, тільки чиркнуло. Хай в дорозі перев'яжу потім.

— Тоді так, — чоловік задумався. — Коротше, ідіть до воріт і підженіть зараз машини, а ми з Чехом тоді заберемо Ольгу Дмитрівну з дітьми. Цього козла комітетчика ми вчасно прибрали, тож якщо ви «наружку» грамотно зняли і не запалились, то у нас ще з півгодини в запасі є.

Він розвернувся і пішов до красивого будинку з автоматом наперевіс, а через хвилину до нього приєднався той хлопчина, що вбив Віктора Олеговича, співробітника СБУ і начальника охорони цього об'єкта.

— Шамане! — окликнув хлопчина свого товариша. — Там готово все.

— Всіх вовкодавів прибрали?

— Та типу так...

— Коротше, зараз виїжджаємо.

Вони зайшли в будинок. У вітальні коло вікна стояла жінка з довгим каштановим волоссям, у темних окулярах, вбрана в теплий в'язаний светр і чорну спідницю до колін. З її ліктя звисало чорне шкіряне пальто, руки були складені на грудях. На дивані смирно сиділи двоє дітей — хлопчик років чотирьох і трохи старша дівчинка. Вони були вбрані тепліше за матір — в куртках і шапках, закутані в шарфи.

— Віктор Олегович? — спитала жінка, повернувшись від вікна, кволим, ледь чутним голосом, немовби вона була хвора. — Хто тут? — раптом вимовила стурбовано.

— Це я, Олю, — приязно і навіть лагідно вивів чоловік, підходячи до неї.

— Шамане? — вона широко всміхнулась. — Як...? Що ти тут робиш? — здавалось, вона була дуже рада чути його голос.

Він підійшов до неї впритул і обережно взяв за руку. Вона у відповідь піднесла іншу свою руку йому до обличчя і легенько до нього торкнулась.

— Дай я хоч тебе... А... — вона опустила руку. — Щось сталося? Чому ти приїхав так раптово? Ти чогось не хочеш мені казати?

— Ні-ні! — він поклав руку їй на плече. — Заспокойся. Мене прислав Артур, він просив вас забрати. Сьогодні.

— Сьогодні? Зараз?

— Так. Ви вже зібрались?

— Так.

— То виходимо, — він допоміг їй вдягнути пальто. — Тримайся за мене. Візьми під руку. Отак. Так, малеча... — він звернувся до дітей. — Ну, що, курносики? Ану ідіть слухняно з оцим дядьком! Чеху, візьми дітей.

Вони вийшли з дому, коли почало світати і туман вже потроху розсіювався. Шаман вів Ольгу, а Чех ніс малого на руках, дівчинку ж вів, тримаючи за руку.

Вони сіли в два позашляховики, котрі інші хлопці перед тим підігнали під самі вікна дому. Ольга не могла повною мірою оцінити перемену в своїй звичній охороні — може, лише відчувала, хтозна... А діти здивовано позирали на цих чоловіків. На відміну від звичних співробітників їхньої служби безпеки, ці були як попало вдягнені — в основному в якісь брезентові та спортивні куртки, джинсові або ж спортивні штани... Одіж стара і поношена, і в декотрих за спинами теліпались автомати, а в одного чи двох одяг був чогось заляпаний кров'ю.

Вони швидко сіли в машини і вже через декілька хвилин виїхали з міста, через півгодини звернули з траси на ґрунтову дорогу в полях. Вони квапились, але час у них іще був. З годину тому особистий борт віце-президента Сполучених

Штатів, що прямував до міжнародного аеропорту Лебедина, аби доправити високопосадовця на офіційну зустріч глав держав — гарантів безпеки України, що мала відбутись там же, несподівано для всіх, нібито по причині густого туману приземлився на покинутому військовому летовищі поблизу селища міського типу Ленінське за сорок кілометрів від обласного центру. Негайно вислана туди з найближчого райцентру делегація у складі міського голови того ж райцентра, декількох депутатів та очільників тамтешньої міліції раптово виявила, що з літака вийшов не віце-президент, а декілька десятків американських десантників. Вони оточили територію летовища, а прибулу делегацію взяли в полон.

Поки в столиці розбирались, що б це могло значити, і поки до місця пригоди було відправлено щось більш значне за місцеве керівництво, на злітну смугу аеродрому з прилеглої лісопосадки виїхали два позашляховики і підкотились до відкидного трапу літака. З машин вийшли незряча жінка з двома дітьми і декілька озброєних чоловіків. Двоє чоловіків завели незрячу жінку з дітьми в літак і зайшли самі за тим. Потім в літак організовано зайшли десантники, і літак через деякий час піднявся в повітря. Після цього в ближній лісопосадці зникли і два позашляховики з озброєними чоловіками всередині.

А ще через якусь годину літак благополучно покинув повітряний простір країни.

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ

1

З'ЇЗД НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ СРСР

ПОСТАНОВА

від 24 вересня 1989 р. N 277-4

ЗА ДОКЛАДОМ КОМІСІЇ,

СТВОРЕНОЇ ПЕРШИМ З'ЇЗДОМ НАРОДНИХ
ДЕПУТАТІВ СРСР,

ПО РОЗСЛІДУВАННЮ ПОДІЙ, ЩО МАЛИ
МІСЦЕ

В НАСЕЛЕНОМУ ПУНКТІ САМБІР 1 ВЕРЕСНЯ
1989 РОКУ

З'їзд народних депутатів СРСР, заслухавши висновок Комісії по розслідуванню подій, що мали місце в населеному пункті Самбір 1 вересня 1989 року, відмічає, що в трагедії, пов'язаній із загибеллю невинних людей, виявилась неспроможність

колишнього керівництва республіки вирішити ситуацію, а також серйозні помилки при проведенні силової операції, допущені на всіх рівнях всесоюзного та республіканського керівництва, зокрема при зачистці приміщень інституту Курчатова та прилеглої території. Також до трагедії призвели подальші дії Збройних Сил у місті та його околицях, зокрема — ранкові авіаудари, завдані по приміщенню залізничної станції та окремих районах міста. Мало місце також використання зброї проти мирних громадян під час поспішної евакуації населення міста ввечері 1 вересня 1989 року. З'їзд звертає увагу на відсутність чіткої законодавчої регламентації порядку і практики використання Збройних Сил задля вирішення конфліктів всередині країни.

З'їзд народних депутатів СРСР постановляє:

Підготувати із врахуванням обговорення, що відбулося, текст повідомлення для друку за висновками розслідування подій у місті Самбір.

Голова
Верховної Ради СРСР

Покинутий хутір висівся на пригірку над зарослим бур'яном полем і мілкою замуленою

річечкою в очеретах та вербах. До нього з траси тяглась ґрунтова дорога, минаючи місток-шлюз над тою вбогою притокою Бистриці. Зі сторони ближніх боліт до хутору підповзав туман, а довколишні поля пахкотіли гнилісною прохолодою.

Всього то і роботи було, що підігнати сховані в одному з покинутих дворищ хутора машини до будівлі гідроелектростанції — тут і їхати-то якихось хвилин десять чи навіть менше. Там погрузили добро — стволи, вибухівку, гранати і що там ще їм треба було — і вернулись цією самою дорогою повз загублений в полях і лісосмугах хутір на трасу обласного значення, і хай тоді ці «чегевари» чинять, що їм заманеться, хоч і Київ підривають весь до бісової матері. Чудовий був план, можна навіть сказати — геніальний, сука, план! Підірвати такі бабки і рвонути з ними на Багами або ще куди, а ці мудаки ще ж мали їм шенгенські паспорти підігнати, і все — легально.

От і поїхали б на острови з паспортами якої-небудь Німеччини чи Бельгії, і зависали б там потім, і очі б усього цього тутешнього не бачили. А вони, ці підари, хай собі роблять чи революцію, чи контрреволюцію, чи проституцію регіонального масштабу.

Там то й справи всього — забрати стволи і вибухівку. Ваня Кобра, ясна річ, знав, що по всіх розкладах добро то ніяк не їхнє, а Серба, адже Серб

одноосібно вже більше десятиліття тут увесь бізнес контролює і усіх пацанів кришує, через те і стягнув усю зброю з усіх ничок усього периметру в будівлю недобудованої гідроелектростанції імені Володимира Ілліча Леніна над Бистрицею, за десять кілометрів від Самбора.

Ну, ідея це нормальна, нічого не скажеш. Раніше кожен стволи з собою тягав, адже зовсім без стволів ходили тільки найбільш биті хлопаки на кшталт того ж Вампіра, але таких — одиниці. Без стволів страшно, та й навіть не в периметрі вони потрібні, ті стволи. А як нарвешся на яких шакалів на виході — або вояк, або мусорню, або когось із братви? Кожен хоче по-легкому нажитись на чесному роботязі, хе-хе... Але стволи — це і проблема, мало того, що ти його ще купи десь втридорога, мало того, що тягни на собі, коли кожен грам ваги критично важливий, так ще як тебе, не дай Бог, приймуть коло блок-посту чи ще де, так без ствола ти грошину офіцеру тикнеш і поїдеш, а з стволами...

Тому хлопці стволи стали ховати в ничках в периметрі, але не глибоко, а так — там, де люди вже не заходять, але ще й не периметр по суті. Тоді пізніш стала різна шпана і вояки ті нички викупати і тирити, що погано лежить. Такі розборки за ті нички пішли, що хай Бог спаса!

І коли вже Серб цю всю катавасію під себе

підім'яв, то звів усієї своєї братви спорядження в приміщення гідроелектростанції. Потім туди ще підкинули якусь кількість з «американської операції», те, що не вдалось поки реалізувати, адже вони як з американцями працювали, то виклянчили у них задарма цілу купу всього — і автоматичні гвинтівки, і броніки, і тепловізори, і просто спецодяг, типу — для справи. Потім продали більшу частину, звичайно, в якесь Сомалі або ще куди, а те, що лишилось, звезли сюди, «на склад», як тут казали.

Воно ідея й правда вдала — групи Серба як ідуть в периметр, то тут і затарюються, а хто хотів би ще з молодняка помародерствувати, то вигідніше йому в бригаду Серба вливатись одразу — будеш і нагодований, і екіпірований типу як.

Але групи Серба вже досить давно в периметр не ходять, та там по суті нема за чим вже і ходити — однаково за два десятиліття звідти вигребли все більш-менш цінне. Отож і зі «складу» багато чого звезли, але багато чого й залишилось — армію не армію, а невелике ополчення озброїти можна. І хоч, знову ж таки, Ваня Кобра знав, що по всіх розкладах не їхній то склад, а Серба, але Ваня так розсудив, що раз Серб його в буцегарню запроторив і все хазяйство його під себе перебив, то виходить тепер, що треба розплачуватись.

Крім того — Вампір сам його на цю точку

навів і сам все детально розписав, як взяти, за помірну плату, звичайно. Та ще й карту проходу підігнав, як краще підійти. Вампір давно вже з Сербом не працює, розборки там у них якісь були — то й зрозуміло, чого раптом така щедрість.

Та й покупець швидко знайшовся — ці «чегевари» зі столиці, молоді та юні. Їм, бачте, тої зброї, що закордонні хазяї постачають для їхнього підривного руху, вийшло так як мало. Ну й хай беруть — Вані то що? Хай хоч і весь Київ рознесуть до бісової матері, аби лиш платили, як домовлялись. Ну — геніальний план!

Але весь геніальний план накрився в одну мить, і як же ж шкода. Поки зайшли в будівлю гідроелектростанції, поки розібрались, що до чого, аж тут зирк з вікна на майданчик перед колишньою прохідною — а хай би ти сказився! Більше сотні приبلуд сунуть до будівлі — Кобра десятки разів у периметр ходив, але скільки приبلуд разом ніколи не бачив.

— Так... усі пригнулись і тихо на цирлах за мною. Тільки тихо! Валимо звідси через оті кущі під вікнами. Треба стрибати... — командував він приглушено.

Але тут забаскаличились їхні покупці:

— А зброя?

— Яка зброя, мудака?! — у Рината нерви здали. — Моліться всім яким тільки можна богам,

аби ми звідси живими вийшли.

— Та ніхрена!

І почалась стрілянина. «Чегевари» відкрили вогонь по майданчику, а Кобра, Ринат та інші драпонули через кущі і через поле, поки ще можна було. І поки ще тільки підіймались зарослими городами, то думали, що вирвались. І біс би вже з тими грошима, біс із тим усім — головне, що живі. І тільки коли вийшли на пригірок, то зрозуміли, що нічорта вони не вирвались — хутір кишів прибудами.

Ховались тепер між могил на старому хутірському цвинтарі, а прибуди сновигали по вулиці. Зі сторони ближніх боліт до хутору підповзав туман, а поля пахкотіли гнилісною прохолодою, зорі на сході поволі згасали.

— Підставив нас Вампір, підставив, сучара! І що він мені за карту дав, чи од балди маршрути прибуд по ній малював? Ну от же ж сучара... — Ваня ледь не плакав.

— Треба в бік Вирівського блок-посту рухатись, — шептав йому Ринат.

— Ми маршруту не знаємо, — заперечив Кобра. — Три роки тому там мінне поле було, ти знав?

— Ні.

— Ну от.

— То, може, краще до них вийти? — Ринат

показав у бік прибуд на вулиці.

Вони спустились полем і берегом річки до Вирівського блок-посту. І вийшли навіть на блок-пост перед самим ранком, і Ваня навіть на якусь хвилю подумав, що дійсно вирвались. Але лише на хвилю, бо його одного серед його різномастої групи не підвела славнозвісна мародерська «чуйка». Вже як підходили до блок-поста, то вона шепнула йому: «Ваня, це край».

Він опустив очі і спинився, поки хлопці спереду крокували бур'янами, високо задираючи ноги і жваво обговорюючи вилазку. Він ще встиг просичати: «Та пішли ви...» — невідомо до кого, і в ту ж хвилю кулі прошили його і решту.

Армійський спецназ провів операцію, за яку потім офіцерів нагородили і про яку навіть частково розказали у вечірніх новинах на державному телеканалі країни, що стрімко розпадалася. Там було сказано, що силові структури попередили спробу заволодіння зброєю з відчужених територій групою радикальних екстремістів.

Спецназівці забрали їхні тіла як доказ, і вже через декілька годин військово-транспортний борт віз їх з Комсомольська в Лебедин, аби виставити там на огляд всіляких прокурорів та решти відразливих пик.

Колони бронетехніки ввійшли в столицю країни десь перед сходом сонця і повністю паралізували рух транспорту в ній. З центру час від часу доносились автоматні черги, а провідні інформаційні агентства світу вже через якісь півгодини після вводу військ повсюдно демонстрували кадри відеозйомки з розпростертими на обочинах вулиць людськими трупами.

Була середина жовтня, вже по-осінньому сирі і холодні пориви вітру ганяли зжовкле листя по пустих, зраних танковими траками проїжджих частинах. За тим об'єктив відеокамери фокусувався на державному прапорі, що в'яло смикався в поривах холодного вітру над дверима якоїсь із установ в урядовому кварталі. За тим було видно широку панораму міста з млявим осіннім світанням поверх нього і димом, що підіймався в декількох місцях над урядовим кварталом. А потім камера деякий час супроводжувала пару бойових гелікоптерів місцевої армії, що швидко проносились над містом, рухаючись кудись в бік млявого світання та час від часу відстрілюючи теплові пастки.

Титри під роликом засвідчували: «Уряд вводить війська в столицю, аби запобігти спробі державного перевороту».

Словом, в центрі було небезпечно, і домовлялись доводилось в одній із непримітних квартир у спальному районі за слушною порадою чоловіка. Він тепер стояв на балконі в діловому костюмі без піджака і палив, роблячи надміру глибокі затяжки, а жінка дивилась на нього в цей час, не відводячи погляду. Вона стояла в кутку балкона, обхопивши лікті і схрестивши ноги — така тендітна і тиха, з якимсь постійно по-дівочому грайливим і несерйозним виразом обличчя, усміхненим кутиком рота і піднятою бровою. Ця тендітна жіночка чомусь гнітюче діяла на чоловіка. Вона якось наче випромінювала незримо не міць навіть, а могутність. А цей кремезний, трохи надміру огрядний чоловік у строгому костюмі з краваткою та ще і значком народного депутата на лацкані знятого перед тим піджака стояв невпевнено, немов колос на глиняних ногах, і губи його ледь помітно дрижали.

— Це квартира одних моїх знайомих. Колись була... — мовив чоловік. — Бережу так, про всяк випадок.

— Він не передумає?

— Я говорив з ним по телефону... вчора. Ви маєте зрозуміти — він дуже дивна людина. Інколи навіть я не знаю, чого від нього чекати, а знайомі ми, вважайте, з самого дитинства. Але кращого за нього нікого немає, він єдиний, хто справді може

вам у цьому допомогти. Чому ви взагалі надумали їхати туди зараз? Чому не наступного разу?

— Наступного разу може й не бути, — знизала плечима жінка.

— Це правда. Я відвезу вас на вокзал, і на тому розпрощаємось, сьогодні я виїжджаю з країни.

— Уряд евакуюють? — спитала жінка, і не ясно було, чи вона ото так збиткується, чи говорить всерйоз.

Чоловік у відповідь криво всміхнувся:

— Не знаю як уряд, а я маю намір евакуюватись.

Він ще раз оглянув з вікна балкону той шматок столиці його рідної країни, котрий зараз був доступний його погляду і... Важко було сказати, чи відчував він, що бачить тутешній світанок останній раз в житті.

4

МІЙ ЛИСТ ІЗ КИЄВА

(Тетяна Тармашева)¹

¹ Тетяна Тармашева — одна з найпопулярніших українських письменників, автор публіцистичних есе. Її твори очолюють рейтинги сучасної української літератури та широко відомі в світі.

Сьогодні ми вперше почули тривожні новини про російський спецназ, мовбито нині розквартирований у будівлі президентської адміністрації в центрі столиці. Перевдягнені в форму українських збройних сил військовослужбовці РФ мовбито з хвилини на хвилину чекають наказу про початок атаки на протестувальників, а в цей самий час в українських аеропортах сідають російські військові літаки.

Імовірно, в кремлівських очільників вичерпались всі способи впливу на результати нещодавніх перевиборів, і тепер силове розв'язання цього конфлікту стало вже неминучим. Комусь на Заході це нагадує Польщу 1980-го або Прагу 1989-го, але нам тут це все видається значно серйознішим. Адже всі попередні роки на виду у всього світу об нашу країну витирали ноги, і громадяни не могли врешті не відреагувати на це, хоча б і таким от чином.

Що сказати — мені самій інколи видається, що країну хочуть поділити, як ту ж Польщу в 39-му. І головним арбітром у цьому процесі виступає саме Москва. І всім зрозуміло, що заклики до якоїсь федералізації, що долинають звідти через державні телеканали та дипломатичні місії — це не що інше, як розділення (розвал) нашої країни. І всі розуміють, що якщо б це все не педалювалось роками, якби не велась ця експансивна гуманітарно-культурна політика, то за ці два десятиліття можна було б щось змінити, але зараз уже ні, час безповоротно втрачено.

Більше того — щось можна було змінити й два місяці тому. І перші жертви сутічок з силовиками (поки

— своїми рідними силовиками, хоча б по шевронах на формі) були б нині живі. Не повинно було статися так, що молоді хлопці заплатили життями за те, що цинічний стариган пенсійного віку просидів ще два місяці в міністерському кріслі, але так сталося, на жаль, так сталося.

Але навіть зараз, після таких трагічних подій, ще, здається, не всі наші співвітчизники розуміють серйозність ситуації. Або не хочуть розуміти. Замість того, аби всім суспільством стати на захист своїх елементарних свобод та справедливості (і соціальної в тому числі, не кажучи про всілякі інші), державного устрою, своєї молоді, свого майбутнього та всього іншого більшість із нас про щось дискутує в блогах і на кухнях, намагаємось показати, що ми розумніші за якийсь абстрактний натовп та при цьому ще й звинувачуємо один одного в недалекоглядності (і це в кращому випадку).

Проте саме зараз, як мені видається, прийшов час скинути всі маски і розставити нарешті всі крапки над «і». Всі небайдужі люди, котрі, так само як і я, вважають російську зовнішню політику експансивною, поки в них ще є час, мають відкрито і однозначно сказати про свою підтримку західного вектору та європейських цінностей, заявити про свою солідарність з ЄС та США. Врешті, нам усім зараз зрозуміло, чому західні ліберали завжди остерігались Росії, мовби певної орди. Адже це і є орда, і поводить ця держава себе, як орда і агресор, і якщо її зараз не зупинити всім миром, то станеться глобальна катастрофа.

Я з усією відповідальністю заявляю, що по-справжньому пишаюсь людьми на барикадах і відкидаю будь-які сторонні міркування про відсутність у нас громадянського суспільства. Більше того — можливо, уперше в житті я по-справжньому пишаюсь своїм суспільством. Ми показали солідарність із Заходом, ставши на захист західних цінностей, хоча нами довго й нехтували, але ми показали, що це було безпідставно. Разом з тим я відкидаю міркування про якусь сакральну єдність нашого суспільства і нашої країни з північним сусідом, і навіть не вважаю за необхідне вступати в полеміку з дубовою пропагандою з цього приводу. Також я відкидаю міркування про націоналізм, що буцімто процвітає в суспільстві та зокрема в середовищі протестувальників, і також не вважаю за необхідне вступати з цього приводу в полеміку з офіційною російською пропагандою.

Також хотілося б зараз зауважити, що серед моїх співвітчизників шириться хибне уявлення про країну-агресора, мовляв, лише керівництво цієї країни зацікавлене в силовому сценарії, а суспільство ні. Послухайте, російська політика — це не сам президент, не сам лиш уряд. В Росії існують мільйони людей, котрі абсолютно щиро мріють про своєрідну геополітичну помсту і готові хоч зараз розірвати нашу країну на шматки або стерти її з лица землі, я давно про це попереджала, але знову ж таки — я не Герцен і не Чернишевський, аби розбиратися в їхніх національних комплексах, нехай розбираються самі. Але образливі, агресивні і не підкріплені нічим випадати від них в бік

моєї рідної країни та мого суспільства я не буду терпіти.

З заявами США та ЄС я цілком солідарна, співвітчизників на барикадах цілковито підтримую. До придворних псів із російського МЗС, засобів масової інформації, їх великорозумної інтелігенції, а також значної частини нашого нинішнього уряду я ставлюсь зі зневагою. Всі вони ще отримають своє, на все свій час.

Разом з тим я не знімаю з себе відповідальності — я, як і мільйони співгромадян, либонь, зробила не все, що могла, для укріплення нашої державності, і на багато яких речей дивилася з німою згодою, це й вбиває мене тепер. Але це мій гріх, і мені з ним жити. Або — помирати з ним. Завтра я йду в урядовий квартал. Я не знаю, чим це скінчиться для мене та для решти, але цілком свідомо закликаю всіх небайдужих підтримати нас там, адже ніхто, крім нас, нині не врятує нашу країну. Хай допоможе нам Бог!

Süddeutsche Zeitung

5

Непевним поступом відходить в вічність спустошене літо. Після червневої посухи та громових злив своєї молодості воно здається таким вичавленим і тихим на старість, а надто тепер — в останні свої дні. Коли зрання ще проносяться гомінливі вітри над оброслими чебрецем та бугилою, забитими ржавою радянською

бронетехнікою дорогами, аби потім кволо згасати, плутаючись поміж густих хащ у надвечірніх провулках покинутого міста.

Стоїть довколишня земля, стомлена, втрачена. Там скрізь занедбані полустанки вздовж іржавих, укритих пирієм і вранішньою рососою колій, сухий очерет замулених рік, роками не прибрані села і покинуте місто в тривожних туманах. І там дивна вогка тиша покинутого міста вночі, а інколи...

Інколи так наче звідкись відти доноситься людський крик.

РОЗДІЛ ДРУГИЙ

1

«Чого живу тут? Та я вам так скажу — я в голову не беру. Ніякий я не політик і не учений, щоб брати. Гроші нам які не які платять, субсидію ту ж, пільги є. На поїсти цілком навіть вистачає, не турбуйтеся. Медицина — безкоштовна. Яка не яка, а безкоштовна. Он у мене другий кум у райцентрі був, так... Ну, виявили в нього пухлину злякисну, тут же і оперували, а потім іще в області повторно. Потратились — це я вам не передам. А толку — все 'дно вмер позаминулої осені, царство йому небесне. А якби, не приведи Боже, нам — так можна було б і в Києві в клініці лікуватись по квоті, або навіть за кордоном, аби під програму потрапили абощо.

Чи воно б допомогло — то інша розмова, але хоч якось... Або у того ж самого кума он, в Ільїнці материн пай, так бандюки все село примусили на 25 років договори під оренду підписати заледве що не даром. Потім ще машини позабирали, техніку, на якій люди все життя пропрацювали. А в нас все більш-менш — пай той в периметрі хоч ніхто й не сіє, а гроші — щоквартально платять... Хоча й сльози, а платять, а нам з жінкою хіба тутечки багато треба? Все ж менше, ніж у місті. А чого переїхали знов сюди? Та знаєте воно як. Поселили нас у 89-му аж в іншу область, аж на Сумщину, в ті місця компактного проживання, хай їм лихо. Ні, ну пожили пару років, там дві вулички такі охайненькі побудовані, і до міста недалеко, і сусіди хороші, ми навіть знали декілька сімей ще по тому життю, з-під самого Самбора вони були. Ну пожили, а тоді... Знаєте, як воно додому інколи хочеться? Просто сил нема, ну як дитина мала, хоч ти стань і плач. Ще й жінка дурочка та підплакує: — Ну, що ж це, Вань, та як же це, Вань? Воно ж батьківщина, мовляв. А тоді наслухалася телика, що там, де наше село було, мовляв, і не периметр по суті, а тільки так — околиці. Ну й надумали ми, вже як Союз розвалився, вернутись хоч подивитись на те село. А то що ж воно, люди добрі, навіть і могили ж там позоставались, ну хіба думав мій батько чи мати, царство їм небесне, що ніхто і могилки прибрати не прийде їм? Ото й поїхали удвох із жінкою, а дочку на сусідів залишили. Ну, що — з'їздили. До села все 'дно солдати на блок-посту нас не допустили, а все ж рідні міста, бо вони тут ось... Покумекали ми з моєю та й

вирішили в оцьому хуторку осісти хоч на старість. Ото ж як дочка вже вивчилась та лишилась у місті, молодь-бо — вона якось більш розторопна, ніж ми, старші, ото ж ми сюди й перебравись. Хоч і не тутечки ми вирости в свій час, але все ж рідні місця, бо ось вони — за річкою уже периметр, і то справжній, а не роблений. Хоча й страшно, звичайно. Особливо як оце собаки виють ночами, або... Отам бувшого радгоспа поля далі... Так там кості людські валяються. Якраз жнива були, в серпні... люди на комбайнах, на машинах... Ніхто ж спочатку не сказав, шо прибуду втварили перед самим ранком. Вони людей ото в полі убивали і їли. А там, де покинутий інститут, так і взагалі місця тужливі — там кладовище під відкритим небом; вони ж, кажуть, усю охорону перебили, після того туди ніхто й не потикався... ніхто й не ховав, виходить. Спочатку вони агресивні були — зараз уже не так. Так от в той інститут, та ну і в саме місто, навіть металолом красти ніхто з місцевих ніколи не ходив — бояться. Так то все видерли — вагові, силосні ями он на фермі, електричні лінії...»

З інтерв'ю поселенця-репатріанта державному телеканалу

Матеріали державної комісії по освоєнню відчужених територій

Потяг різко смикнувся напроти самотнього полустанку в полях, змички та інші металеві агрегати глухо торохнули один об одного, і показала занедбана платформа в холодній росі, за нею — рідкі хащі над мулистою річечкою і низькі ранкові тумани, що тяглися через викошені поля аж до далекого провінційного містечка.

— Ото і є ваш Комсомольськ? — спитала Тетяна, поморщившись, і підняла з сидіння наплічник. — Ну, ви все казали: під'їжджаємо, під'їжджаємо...

— Він, — коротко мовив її супутник і різко піднявся.

— Що... — Тетяна вилупила очі. — Хіба ми тут виходимо? А як же в місто...?

— Краще не потикатись зайвий раз солдатам на очі... — мляво вивів чоловік, потираючи скроні: він дрімав майже всю дорогу. — Вони сьогодні в поганому настрої.

— Це через ту метушню, що ми бачили на аеродромі?

Тетяна одягла наплічник і пошкандибала за своїм повожатим до виходу. Люди, що покидали електричку, були звичайними собі провінційними людьми, котрих Тетяна за своє життя бачила-перебачила за межами столиці. Та й у її межах також перебачила не менше. Вийшло загалом небагато — чоловік із десять.

— На аеродром прийшли цинки з Комсомольська. П'ять чоловік, п'ять двохсотих... Кобра, Дрон, Ринат і ще якісь два лоха з Вирівки, здається. Усі, ясна річ, подохли в периметрі минулої ночі. Трьох перших я знав особисто... У школу навіть разом ходили, — чоловік недоладно всміхнувся.

— І ви так зневажливо про них говорите «подохли»? — Тетяна щиро тому здивувалась.

А чоловік байдуже здвигнув плечима:

— Собаці собача смерть, — вони якраз вийшли з потяга, і він на ходу витягнув з нагрудної кишені дешеву цигарку. — Я хотів покатати вас на Ан-26, спокійно б долетіли до «п'ятачка», але не зрослося — борт якраз привіз цинки... Я за цей інцидент був не в курсі, ясна річ. Тепер набіжить генералів-мудаків, одні зірки блищати будуть. Ну і ваших колег також...

— Я письменник, а не журналіст, — знову гидливо поморщилась Тетяна. — Скільки разів повторювати?

— Та повторюйте хоч і сто раз, я все одно не запам'ятаю. Не один чорт писаки...

— А ви такий типу провінційний люмпен? — іронічно зауважила Тетяна і зло всміхнулась за тим.

Вони зійшли по розбитих сходах з полустанку і крокували по ґрунтовій дорозі через журливе поле. На сході підіймалась млява осіння зоря і

потроху розганяла тумани, — лише навкруг мілкої річечки вони ще де-не-де купчилились, плутаючись в очеретах.

— Нітрохи, — крутнув головою чоловік.

Він знову, як і в столиці при їхній першій зустрічі, одягнув дещо старомодні сонцезахисні окуляри, котрі контрастували з його простуватим і занедбаним прикидом. Вицвіла брезентова куртка, чорні зношені джинси, стоптані кросівки, поверх куртки на спині теліпався капюшон светра, під яким чоловік ховався від дощу, коли Тетяна уперше побачила його на пероні столичного вокзалу. Він здався тоді їй якимось привидам з минулого — чорна, аж смоляна щетина і ці окуляри в півлиця... він увесь немов виліз із середини дев'яностих абощю. Зовсім інакшим був чоловік, який їх познайомив — респектабельний бізнесмен, рейтинговий політик.

— У мене навіть вілла в США є, ви не знали? — цей факт власної біографії його чомусь дуже розвеселив.

— Серйозно? — Тетяна зобразила жвавий інтерес, але показово дуже награний і нещирий. — І чого ж ви там не живете, хотіла б я знати...

Сама Тетяна також була тепер мало схожа на відомого столичного белетриста, скоріше — на звичайну провінційну студентку. Її видавали хіба що очі — якийсь дуже ясний, нетутешній погляд. А

одіж така сама — звичайна і поношена, це проважати на цьому наполягав. «Хай візьме з секонхенду або позиче у знайомих щось досить поношене і непримітне, не треба тут зайвий раз світити обновками», — казав він по телефону тому другому, котрий тепер політик і бізнесмен, і Тетяна те чула краєм вуха.

— А я туди свою колишню спровадив з шантрапою. Аби не плуталась під ногами, ідіотка.

— Дружину свою ви також не любите, — констатувала Тетяна. — Як і дітей, що ж — це очікувано, — здавалось, їй було на те в цілому начхати.

— Ой, та я вас благаю!.. — чоловік склав руки на потилиці і, на мить спинивши крок, з насолодою потягнувся. — Всі ви шалави яких пошукати, а ще до того й самозакохані... Почнете мені демагогію тут розводити про святість жіноцтва?

— Ой та Господи, з чого б це... — Тетяна байдуже махнула рукою, і по цьому помаху, і по її тону було ясно, що і розмова ця, і тема ця її дійсно аніскілечки не цікавлять.

— Ну от і добре, — кивнув головою чоловік.

Вони перейшли іржавий металевий місток через одну з приток мулистій річечки і наблизились до хирлявої лісосмуги. За лісосмугою ґрунтова дорога підіймалась угору і пролягала між пустих, давно вже вибраних городів. Там уже виднілись

монотонні сільські будинки.

— Прийшли? — спитала Тетяна.

— Майже, — Артур кашлянув. — Тут одну вуличку іще минути... Скоро я вас хоч нагодою.

3

Коли починається осінь, то населені пункти навкруг периметру і геть пустіють. Поодинокий цивільний транспорт суне повз армійські блокпости на північ в Російську Федерацію і на захід ближче до столиці. В осінніх туманах світло фар вдалині здається загрозливим. Всі дороги в безпосередній близькості до периметру — і дві більш-менш окреслені на території траси обласного значення, і декілька вузьких смужок розбитого асфальту між селами, і навіть ґрунтівки в полях — чудово прострілюються з блок-постів і прилеглих лісосмуг. А також з дахів багатопверхових адміністративних будівель і цехів покинутого заводу хімічних добрив за п'ятнадцять кілометрів від зловісної Іванівки, на краю відчуженої зони. В ясну погоду через розбиті вікна добре видно, як там між поверхів снують солдати.

Поїзди сунуть повз розбиті полустанки в осінніх полях, ошетинившись до периметра клаптями вигорілої фарби зі своїх боків, люди подекуди визирають у вікна — вагони напівпусті.

Їдьте в свої вистраждані життя з цієї осінньої пустки, рятуйте хоча б себе і своїх дітей! Все залізничне полотно чудово прострілюється.

З аеродрому резервної авіагрупи на околиці Комсомольська подекуди злітають старенькі Ан-26, везучи демобілізованих і цинкові труни вглиб країни.

4

— До 89-го року це було закрите територіально-адміністративне формування. Із Самбора все і почалось по суті... Ви їжте, їжте. У мене тут, окрім консервації, мало що і є... Картопля ото хіба, так іще і не вибирав. Після того, як прибуду заповнили місто. Наскільки я знаю, все відбулось досить швидко, за якісь години... Так от, спочатку намагались перебити прибуд і силами армії знову зайняти інститут. Але цей бардак дуже швидко поширювався. Врешті там почалася м'ясорубка, і ранком винищувачі-бомбардувальники атакували місто. Не знаю, в чому був сенс такого нальоту... Отам через поля радгоспу проходить траса, її тепер називають дорогою мерців. Там лишилось декілька колон бронетехніки, присланої задля наведення порядку в Самборі. Вона там і досі стоїть ржавіє... Коло самого Самбору є ще смт Іванівка, коло неї — місце

аварії МіГ-27К капітана Єрьоміна, одного з тієї ланки, що вилетіла атакувати місто. Єрьоміну потім Героя Радянського Союзу посмертно дали, а самого його зжерли прибуду — він катапультиувався над Іванівкою, але по ходу був уже у відключці, в усякому разі — так вже потім комісія встановила. Газети писали, ніби з вечора того дня до ранку наступного в місті проходила евакуація населення, але то все фуфло — ніякої евакуації там не проводилось, не до евакуації там тоді усім було. Просто декілька найбільш розторопних містян, учених і простих трудяг, швидко зметикували і драпонули зі своїми сім'ями ледь не в домашніх капцях через паркову зону і далі полями в Іванівку або в Овруч. Деякі виходили на дорогу голосувати, і там по них стріляли снайпери з лісопосадки. А дехто рвонув прямо на ближні села і там затихарився. До мого батька сестри двоюрідної, виходить — моєї тітки втретє, прибились під вечір уже такі з Самбора чоловік і жінка з дитиною. Чоловік нормальний, а в жінки голова платком замотана, вона на вулиці стояла, ніхто спочатку і уваги на неї не звернув. Ну залишили в сараї на ніч, в хату пускати побоялись, бо вони, ті самборяни, завжди трохи якісь стрьомні були, місцеві їх недолюбливали, відверто кажучи. Пересиділи, виходить, ніч і наче нічого, а під ранок якраз над селом ті срані літуни на МіГах ішли на

бомбардування Самбора і всіх на хер у хаті побудили. Тітка, типу, встає, а дітей її в кімнаті і пелеху немає, там дівчатка були, виходить, мої сестри вчетверте... одній три, а другій чотири з половиною роки. Ну вона в сіни шасть — а там та самбірська сука меншу якраз жере — од дитини, вважай, сама голова й лишилась. Тітка в крик, а та тварюка голову підвела і стрекоче, аж заливається. Очі вже чорні, аж матові, в півлоба виперли, типу як у оси чи шершня, і вени по пиці отакі як віршовки... Ну, прибуду з прибуду, словом... Як той дядько зтюмився, я не знаю, і з одностволки їй, блядині, прямо межі очі шмальнув, тільки мізки по сінях розлетілись. А учений той, потім, правда, казали — лаборант він був, а жінка його терапевт у поліклініці Самбірській, так от той лаборант хер зна де й дівся, і другої дитини теж слід пропав, видно, він її забрав назад у Самбір абощо. Вони іноді крадуть людей з довколишніх сіл, і ніхто не знає нащо. Не те що їдять, а саме крадуть і забирають в місто, в основному підлітків, років по п'ятнадцять-шістнадцять. Дівчат частіше, але й хлопців також буває. Ну так от потім почали вже наші воїни потрошку розкумарюватись і прочісували довколишні села. Звідти також тоді люди стали вибиратись. У столицю налетіло союзне керівництво, навіть якісь там члени політбюро і всілякі маршали. Почали загальновійськову

операцію по ізоляції зараженої території, і так виник периметр в тому вигляді, в якому ми його знаємо. Тоді ж почали будувати й Комсомольск для контролю над усім тим цирком. І ото все збудували всього за два роки, ви уявляєте? Швидкості тоді не ті були, що зараз, це вже точно. На тому місці, правда, раніше таке село було невелике, Зміївка називалось, але зовсім забите. Ну — зате з залізничною колією аж до столиці, їм те й треба було. Та ще греблю он утнули над Бистрицею, і болота з того боку осушили, там чималі такі болота були, аж і досі земля рихла, і тумани такі густі стеляться, бачили ж, особливо на осінь... То ще добре, що приблуди тоді спочатку якось безсистемно свої співи використовували. У них горла такі, дивно виглядають, і вони як базарять, то так ото стрекочуть, а чи вуркочуть, наче голуби абощо... Оті горла у них — основна зброя. Вони вміють якось так хвилі пускати звукові чи щось на кшталт того. Я реально бачив, як у людей од того мізки через вуха текли. Миттева смерть. А взагалі — ми про них не так вже й багато знаємо. От наприклад — ніхто досі до ладу не втямив, як вони літак Єр'оміна завалили, а вже ж більше двадцяти років пройшло. Дехто каже, що вони типу налаштувались якимось чином на його радіочастоту і почали щось кричати йому в навушники, од чого він тронувся. Дехто каже, що вони якимось чином

спалили електроніку в самому винищувачі, а Єрємін об шось ударився головою при катапультиванні. Хтозна, то все засекречено досі. Одне точно можу сказати — вояки після того глибоко в периметр, аж до Самбора, залітати бояться. Вертушки тут зі складу резервної авіагрупи базуються на «п'ятачку», Комсомольському аеродромі, так вони тільки так — парами іноді ширяють десь до Іванівки, не далі. Хлопці, правда, розказували, як оце зимою два штурмовики, зі столиці присланих, заходили на малій висоті аж до околиць Самбора, і ніби навіть по чомусь там шмаляли, але я в таку сміливість слабо вірю. Нащо їм те треба, якщо патрулі раз у тиждень пройдуть колоною бронетехніки по дорозі од Вирівки до Овруча, на блок-пости бухла й драпу завезуть і назад. Та ще — спецназ інколи по кущах полазить і в наших, суки, всю рибу з сіток повитрушують як літом, або, гандони, по клітках лазять і кролів тирять ближче до зими. Їх зрозуміти можна — годують там їх в Комсомольску та на постах не дуже, але ж треба й совість мати. Я як ще пацаном був, так ми одного такого мудазвона поймали, не спеца, правда, а з блок-поста якогось контрактника, так парла йому дали і автомат з боєкомплектom конфіскували, потім в тому ж Комсомольску і продали недорого. Той гад курей у мого сусіда через улицу внадився кожну ніч

тирити. Але повернімось у 89-й, чи то пак уже в 92-й. Люди є люди — місцеві, незважаючи на страх, стали потроху лазити в периметр і красти, що погано лежить. В периметрі залишилось шість сіл, два хутора, одне смт і одне місто закритого типу з секретним інститутом і військовими частинами. І все кинуте напризволяще — бери не хочу. Тягали спочатку дрібниці різні — металобрухт, різну домашню утвар з хат, коштовності. А потім розійшлися — дехто поприганяв з колгоспного двору собі трактори й машини — навіть один комбайн пригнали, «Колос», майже новий. Отоді приблуди про себе й нагадали, хай їм лихо. Уходохкали одну групу мародерів увечері, котра шерстила якраз один з хуторків в периметрі, а тоді пройшлися по довколишніх селах і порвали чоловік тридцять загалом, а підлітків позабирали по своєму звичаю. Місцеві тоді трохи попустились, звичайно. Але було вже на той час багато молодих і злих парубків, які хотіли непогано жити, а по-чесному так жити не вдавалось. Криміналітет підіймався по всьому колишньому Союзу, але в нас він піднявся на добрі з периметру, оце ви собі запишіть. Багато шмаркачів гинуло там. Але знаходились і такі, яким щастило, і вони робили не по одній ходці туди. Почалась кооперація з військовими, почалась гризня за території. Скільки там людей уходохкали, це я вам не передам! І хто найбільшою падлюкою

по натурі був, той в королі і вибивався... Отой Кобра, за якого ви питали, колись послав шмаркатих пацанів десятикласників за скарбом у сам Самбір. Понарозказували їм його братки, мовляв, брюліки своїм шмарам понакупляєте. І без ніякого інструктажу, в периметр, прямо по дорозі мерців. А його група в цей час Іванівку шманала. Виходить, він хлопчаків послав, аби увагу прибуд од себе відвернути. І озолотився з того добряче, а пацани ті вже ніколи школу не закінчать. Покарав і його бог, виходить, через кілька часу насолив він тут одному нашому спільному знайомцю і впекли йому 10 років. Вийшов, правда, по амністії, але вже злиднем — конкуренти все його господарство під себе перебили. Ото він здуру і поліз в периметр із кількома старими корешами. Собаці собача смерть. Але потроху за кілька років з ближніх сіл витягли усе варте уваги, і стало питання так, що хто перший ризикне, той тепер і король. Ваш друг Серб ризикнув усім, і так карта лягла, що й отримав потім усе. Так, так, Савченко Дмитро Вікторович, бізнесмен, меценат, народний депутат двох скликань, бла-бла-бла. Я його знаю як Серба, і Сербом він для мене і залишиться, дрібний бандюга з периферії. Він перший зрозумів, що грати по-крупному йому самому не вдасться, і перший же пішов на контакт з урядом. На тому ми всі й піднялись і стали тим, ким є врешті. Тут був такий

генерал-майор Родіонов. Командуючий комсомольським гарнізоном на той час. Він був куратором Сербів по лінії Збройних Сил і не мало строковиків клапоухих поклав у периметрі поки ми з Сербом там свої справи прокручували так... Я вам повім дуже коротко, що ми там утнули — зі складів охорони аеродрому ППО під Самбором викрали десятки одиниць найновішого на той час стрілецького озброєння з комплектуючими — приціли нічного бачення, підствольні гранатомети, комплекси безшумної стрільби і тому подібне. Ручні гранати і міни, бронежилети, з десятків ПЗРК... «Ігла» здається, декілька кілограмів пластикової вибухівки, залишеної десантниками... Два танка Т-80 вивели своїм ходом, як там покопирсались техніки, ще чотири БТР-80 і одну БМП. З боезапасом, ясна річ. Не все там вціліло, ясна річ, але ми брали таке, щоб більш-менш. Але найбільша наша оборудка — це продаж Сполученим Штатам трьох перехоплювачів МіГ-31 з того ж таки аеродрому ППО під Самбором. Ми возились із цим два тижні поспіль і втратили за цей час, здається, роту солдат. А наших пацанів так і взагалі ніхто не рахував. Ой, там чого тільки не було... Один раз, поки ми копирсались і вантажили вполовину розібраний перехоплювач усередину американського С-17, то генерал-майор наш, гребі його в дишло, мантиулив по полю напроти нас із

«Градів» і своїх там поклав немало. Але то справа така, звичайно... Чого у Серба не відняти, то це його вміння знаходити людей для своїх оборудок. Мене він підібрав у десятому класі школи, яку я врешті так через це й не закінчив... Він побачив з самого початку, що я зможу не тільки один раз зайти в периметр, але вийти з нього. І вийшов, і не раз... Я навіть був чимось на кшталт правої руки цього виродка, смішно й згадати... А взяв він мене на понт, інакше й не скажеш. За якісь півроку я став зовсім іншою людиною і дуже тим тішився. Мене дуже тішило те, як вони на мене дивляться. В селі в район вони всі. Їхні погляди. Я був дуже з того гордий. Господи, й чого ти привів тоді ту тварюку в мій дім? І чого ти не випалиш цю мерзоту з лику землі хоч зараз?... Та мені вже, ясна річ, і самому вже запізно молити до Господа... А Ви ж бо самі як з ним зійшлись, Тетяно?

5

З аеродрому резервної авіагрупи на околиці Комсомольська подекуди злітають старенькі Ан-26, везучи демобілізованих і цинкові труни вглиб країни. А в хворобливі досвітні години хижі пари бойових вертольотів, шинкуючи лопатями осінній холод, мчать на малих висотах вглиб периметру. Проносячись над окраїнними районами

Комсомольська, і над сільськими городами в димах, і над меліораційними каналами, і над бур'янами боліт екіпажі розрізняють землю, вишукують на ній підозрілий рух.

В двох загальноосвітніх школах Комсомольська — свято першого вересня. Школярики-первачки — хлопці в строгих костюмах і краватках, а дівчата в сукнях з накрохмаленими оборками — несуть букети айстр. Старшокласники, тривожно озираючись, покурюють за господарськими будівлями школи. Вчителі виглядають трошки стомленими, шикуючи святкову лінійку. Треба сказати скільки урочистих слів, заспівати з десяток радянських шлягерів, зіграти пару тупих сценок. Випускники мають провести за ручку малечу перед строем. Має прозвучати урочистий дзвоник, що ніби кличе всіх присутніх в молоді літа.

Перед полуднем вертольоти повертаються на базу. Вже не церемонячись із сонними жителями, бойові машини стрімко проносяться над головною площею міста, дещо опустивши носи. В цей час там, проходячи під пам'ятником Леніну, учні шеренгами покидають лінійки. Можливо, один з операторів системи озброєнь помітить цей підозрілий рух.

РОЗДІЛ ТРЕТІЙ

Служба зовнішньої розвідки Російської Федерації
Головне розвідувальне управління Російської
Федерації

НАДЗВИЧАЙНО СЕКРЕТНО

Довідка

«Відьмі»

Від ст. оперуповноваженого Першого відділу ГРУ
РФ

Уточнення і додаткові матеріали по окремих
фігурантах операції

Об'єкт: Дмитро Вікторович Савченко, кличка
«Серб». Рік народження 1975, УРСР, смт Іванівка,
Лебединської області. Громадянство українське,
zareєстрований в місті Лебедин, Подніпровського
автономного округу.

Освіта: середня спеціальна, спеціальність —
машиніст тепловоза.

Судимості: двічі судимий — за незаконне
проникнення на відчужені території та замах на життя
військовослужбовця. За першою судимістю отримав
умовний термін, за другою відбував покарання в колонії
загального режиму міста Лебедин з травня 1997-го по
жовтень 1998-го, вийшов по амністії за зразкову
поведінку.

На початку 1990-х належав почергово до різних дрібних кримінальних угруповань. Пізніше почав швидко підніматись на незаконних оборудках зі зброєю. Був помічений у тіньовій співпраці з високими чинами українського уряду, зокрема з діючим прем'єр-міністром та міністром оборони. В другій половині дев'яностих організоване злочинне угруповання Серба розв'язує війну з основними своїми конкурентами за контроль над відчуженими територіями, відзначаючись при цьому особливою жорстокістю та нахабністю. При неформальній підтримці уряду та силових структур країни ОЗУ Серба здійснює низку замовних вбивств, розбійних нападів, викрадень і навіть згвалтувань, в т. ч. й неповнолітніх.

Таким чином залякавши або нейтралізувавши своїх конкурентів, ОЗУ Серба на початок 2000-х має повний контроль над усіма сферами тіньового бізнесу, пов'язаними з відчуженими територіями, найбільш прибуткові серед яких — торгівля зброєю і наркотиками, контрабанда, гральний бізнес, проституція, викрадення громадян з метою викупу, валютні махінації. Серб вважається найвпливовішим кримінальним лідером в країні і одним із найвпливовіших на території колишнього СРСР.

Оборудки Серба легалізуються через декілька каналів, серед яких і співпраця з державними підприємствами, урядові тендери і т. п., а також декілька підставних фірм, зареєстрованих за кордоном. Статки об'єкта оцінюються в декілька мільярдів доларів США. Депутат Верховної Ради від Лебединського автономного

округу другого і третього скликань. Неодружений, дітей не має.

За попередніми висновками, зробленими після встановлення контакту: об'єкт готовий до співпраці з нашими відомствами.

2

Головне розвідувальне управління Російської Федерації

НАДЗВИЧАЙНО СЕКРЕТНО

Довідка

«Відьмі»

Від ст. оперуповноваженого Першого відділу ГРУ
РФ

Уточнення і додаткові матеріали по окремих фігурантах операції

Об'єкт: Артур Ігорович Деркач, в ОЗУ Серба відомий як «Вампір». Рік народження 1985, УРСР, село Ільїнка, Лебединської області. Громадянство українське (імовірно — подвійне; з 2004-го року має американське або канадське), зареєстрований у закритому територіально-адміністративному формуванні Комсомольськ, Подніпровського автономного округу.

Освіта: середня неповна.

Судимості: проходив як спільник у справі Серба, повністю виправданий.

В кінці 90-х і на початку 2000-х входив у

організоване злочинне угруповання Серба — здійснював безпосереднє керівництво операціями всередині відчужених територій, а також виступав як перший помічник Серба на переговорах із замовниками. В кримінальних сутичках з іншими ОЗУ помічений не був, але управління володіє інформацією, що підтверджує безпосереднє планування і керування Вампіром операцій по усуненню лідерів конкуруючих Сербу організованих злочинних формувань. Наші джерела свідчать, що, маючи видатні організаторські здібності, напрочуд сильний інтелект та вроджену хитрість, Вампір довгий час був неформальним очільником групи Серба.

Одружений на Ользі Миколаївні Деркач (Дмитренко), 1985 року народження, інваліді першої групи, котра повністю втратила зір через загальне захворювання в ранньому дитинстві. Подружжя виховує двох неповнолітніх дітей. Управління з самого початку розробки об'єкта приділило цьому факту біографії Вампіра особливу увагу, адже зв'язок з Дмитренко сильно контрастує з притаманними Вампіру рисами характеру та загальними життєвими поглядами і пріоритетами. Було виявлено, що подружжя знайоме з юності, і Вампір, вірогідно, сильно прив'язаний до Дмитренко, має до неї сильні почуття.

У 2008-му році Вампір по своїх каналах виходить на зв'язок зі спецслужбами США, котрим пропонує співробітництво в обмін на гарантії захисту його сім'ї. У тому ж році ЦРУ США проводить спецоперацію по переправленню дружини з дітьми Вампіра на територію

Сполучених Штатів таємно від уряду України. Сім'я отримує в тому ж році американське громадянство і знаходиться під пильним наглядом і захистом силових відомств цієї країни. Крім цього, на території США знаходяться капітали сім'ї Деркач, котрі приблизно оцінюються в декілька мільярдів доларів. Нам достовірно невідомо, які саме дані Вампір передав спецслужбам, але, вірогідно, вони стосуються історії радянського проекту «Могильник» і, можливо, певних даних по диспозиції ударного угруповання «Оріона» на липень 1989 року, але нам також невідомо, яким чином і за яких обставин об'єкт заволодів цією надзвичайно секретною інформацією.

Нам на даний момент невідоме навіть приблизне місцезнаходження Вампіра, але певні деталі вказують на те, що, можливо, між ним і Сербом іще існує якийсь зв'язок.

(пізніша приписка)

ПРИ РОБОТІ З ОБ'ЄКТОМ рекомендуємо виявити підвищену обережність. Учасники угруповання Серба, що зараз відбувають ув'язнення в місцях позбавлення волі, відмічають ФЕНОМЕНАЛЬНУ інтуїцію Вампіра, практичну неможливість ввести його в оману. Саме тому для відпрацювання об'єкта було обрано Вас. Вам рекомендовано знайти слабке місце в обороні об'єкта через прискіпливу увагу до історії його відносин з дружиною. Якби Вам вдалося підсвідомо для об'єкта пов'язати образ його дружини з Вами, то це

значно полегшило б Ваше завдання.

3

НАДЗВИЧАЙНО СЕКРЕТНО

Президенту Російської Федерації

Доповідна записка

у зв'язку з уточненнями проведення операції
«Ураган»

На Ваш запит повідомляємо Вам:

Тетяна Борисівна Тармашева, 1980-го року народження, Кримськ, Краснодарський край, РРФСР. Офіцер діючого резерву, капітан ГРУ, співробітник Служби зовнішньої розвідки, оперативний псевдонім «Відьма». Була завербована в 1995 році, виявивши бажання співпрацювати з розвідувальними службами на користь Російської Федерації. Під час розробки операції «Ураган» проходила спеціальну підготовку і атестацію в Навчальному Центрі, де і отримала звання офіцера ГРУ. За роки служби проявила себе як відмінний агент і патріот Росії, виявила феноменальні здібності до роботи під прикриттям. Батько Тармашевої капітан 81-го мотострілкового полку швидкого реагування 2-ї загальновійськової армії Борис Тармашев загинув під час штурму українськими військами міжнародного аеропорту міста Лебедин в жовтні 1992-го року. Тетяна була дуже прив'язана до батька, і хоча мати розірвала з ним відносини і повторно вийшла заміж ще в її

дитинстві, вона підтримувала з ним стосунки аж до його загибелі. За її словами, саме доля батька мотивувала її піти на співпрацю з нами.

На території України відома як літератор і публіцист. Виконувала завдання по дискредитації гуманітарної і культурної політики уряду, формувала в цілому негативне сприйняття українського державотворення в світі. Надавала цінні дані щодо дій розвідувальних служб інших країн в середовищі інтелігенції, котрі не раз були підтвержені. Тетяна Тармашева є одним з головних авторів концепції «розщеплення», котра виявилась напрочуд дієвою на практиці і принесла відчутні результати, що вилились в масштабні громадянські заворушення в столиці після цьогорічних перевиборів.

Незаміжня, дітей не має. Постійно проживає в місті Черкаси.

Її роль в операції «Ураган» є загалом побічною. Після встановлення контакту з Сербом вона має з його допомогою вийти на Вампіра і по можливості висвітлити його зв'язок з ЦРУ або АНБ США, а також виявити, якими саме даними володів Вампір і якими, відповідно, тепер володіє противник. Також розробляється план по залученню цього агента до запасних дій у випадку провалу операції, але його подробиці будуть нами вичерпно сформовані після остаточного виходу на Вампіра.

Начальник Головного Розвідувального Управління
Головного Штабу Збройних Сил Російської

РОЗДІЛ ЧЕТВЕРТИЙ

1

Непевним поступом відходить в вічність спустошене літо. Після червневої посухи та громових злив своєї молодості воно здається таким вичавленим і тихим на старість, а надто тепер — в останні свої дні.

А коли починається осінь, то населені пункти навкруг периметру і геть пустіють. Поодинокий цивільний транспорт суне повз армійські блокпости на північ в Російську Федерацію і на захід ближче до столиці. В осінніх туманах світло фар вдалині здається загрозливим. Всі дороги в безпосередній близькості до периметру чудово прострілюються з блок-постів і прилеглих лісосмуг.

Всі дороги, окрім загубленої в десятиліттях, оброслої чебрецем та бугилою, забитої ржавою радянською бронетехнікою тихої Дороги Мерців. Тієї самої, що тягнеться понуро аж у сам моторошний і мертвий Самбір, аби потім згубитись в нім, заплутатись поміж густих хащ у надвечірніх провулках назавжди покинутого міста.

Хтось часто ходить цією занедбаною дорогою і довколишніми полями в хиткій ковилі. Пробирається через зарослі парки і мертві громаддя житлових масивів, лупаючи пустими непевними очима. Хтось струшує росу над іржею залізничних колій за містом, в неясній передранішній імлі.

2

— То ви тепер живете тут сам? Таким собі відлюдником? Це що, якась принципова позиція чи щось на кшталт того?

— О ні, не подумайте. Це взагалі не мій будинок... У цьому будинку інколи зупинялись наші групи, повертаючись із периметру, кілька років тому... Тут жила звичайна собі сільська сім'я. За співпрацю з нами ми сприяли їхньому переїзду в столицю, вони завжди про це мріяли. П'ятикімнатна квартира в елітній багатоповерхівці майже в центрі міста, мені здається — непогана альтернатива цій халупі, і вони не образяться, якщо я трохи тут поживу інколи, правда ж?

— Я б не образилась...

— Ну ото ж і я про те.

— Ви, до речі, в курсі про те, що відбувається останніми днями в столиці?

— Я щось таке чув... Якись громадські заворушення, так? Уряд нібито нагнав у місто

бронетехніки, відбуваються сутички протестувальників з міліцією та внутрішніми військами. Я правильно розумію?

— Загалом так, але... Я бачу, що ці події вас не надто цікавлять?

— А з чого б це мені цікавитись... У мене там нікого нема. Дружина й діти далеко звідси, батьки мої давно померли. Що мене має там хвилювати? Чи всидить якийсь черговий гандон у своєму кріслі? Я вас благаю! З більшою частиною цих пик ми разом відмивали гроші з незаконних обладунків по стволах і наркоті ще майже десять років тому. Та й хіба тільки це...

— Останніми днями там загинула ціла купа людей.

— Всі ми колись помremo. Ви знаєте... Моїй дружині раніше дуже подобались ваші книжки.

— Гм... Справді?

— Так, особливо ота... Ну, я забув, як вона називається. Ну така, не дуже велика... Там дівчинка-підліток іде через ліс. Ну реально, вона весь час іде через ліс, вона загубилась чи щось таке. А ні, вона втекла з дому від мами, бо вони не дозволяли їй спілкуватися з татом, бо вони давно й зі скандалом розвелись, і все таке. І він тепер живе в іншому місті. А там, це якась західна країна, і там такі широкі автостради і обширні простори хвойних лісів вздовж них. І от у неї не вистачає грошей на

автобус, і вона голосує на автостраді, і перед нею спиняється військова колона. Солдати дуже веселі і привітні, і вони згоджуються її довести. Але вони гвалтують її по дорозі і викидають з машини десь на під'їзді до потрібного їй населеного пункту. І вона іде через ліс і постійно говорить сама з собою, так наче з кимось, так наче вона трохи тронулась головою вже... Вона розмовляє сама з собою постійно. Весь текст зроблений у вигляді її монологу. От. Не пам'ятаєте, чи що? Ну вона іще потім вкрай обезсиліла і зголодніла, виходить на автостраду серед ночі і знов хоче голосувати, але коли помічає фари, то лякається і никається в кущі.

— Гм... це мабуть, щось із раннього...

— А іншим разом на світанку вона помічає якогось чувака на автостраді, коло повороту до якоїсь типу ферми на краю лісів, і вона хоче підійти до чоловіка, аби спитати, як їй вийти у те своє місто... Не пам'ятаю, як воно називалось. І от вона хоче до нього підійти, хоч він і досить далеко від неї, але він їй здається якимсь дивним, і вона в останній момент передумує.

— Вибачте, але... Це точно якась з моїх книжок? Ви нічого не плутаєте?

— Та Боже... Ну, коротше, в кінці цього всього вона виходить на окраїну свого міста і розуміє, що в цьому місті, а може і всій країні, не знаю, сталася якась глобальна катастрофа, і всі чи

майже всі жителі перетворились на якихось зомбі. Ну тобто вона бачить здаля, що її рідне місто переповнене зомбі, цими живими мерццями. І вона розуміє, що люди на тій баченій нею машині скоріше за все тікали з якогось зараженого міста, а чоловік, якого вона зустріла коло ферми, був зомбі — от чого він їй не сподобався, а військова колона, либонь, теж рухалася на зачистку міста або щось на кшталт того. І вона розуміє, що і її тато скоріше за все помер або теж став зомбі, адже вона намагалась йому додзвонитись з автомата на покинутій гірськолижній базі... От чого вона, виявляється, була покинута! Вона намагалась додзвонитися, а слухавки ніхто не підіймав, та взагалі всі телефони не відповідали. І от вона така стоїть, а в цей час армія скидає на місто ядерний боезаряд, і цим закінчується книжка. Класна книжка. Що, реально не пам'ятаєте?

— Згадала, але ви так цікаво її інтерпретуєте, що мені не хотілось вас перебивати. Це дійсно досить давня, ще юнацька моя повість. Не дуже вдалий зразок умовного хоррору, та ще й про певну абстрактну країну, в якій я, ясна річ, жодного разу не була.

3

У самотній кімнаті було старе скрипуче ліжко,

з боку глухої стіни навпроти печі, вікно і під ним запліснявілий стіл із тумбою.

Тетяна підійшла до вікна, поставила на ліжку свій важкий рюкзак. Жінка дивилась на вікно, вірніше, не те щоб на вікно, а на той вечірній світ осені за ним.

Цей неясний світ у забутому глухому селі на краю периметра нагадав їй щось, щось таке далеке і невловиме, полишене в імлі десятиліть.

Був такий же осінній вечорок, як і колись у її дитинстві. Несло вологим прохолодним вітром з вулиці, але Артур вже щось возився з грубкою за стіною, і скоро вже мало стати тепліше.

За замазаним склом вікна виднівся вбогий зарослий городик, і чогось Тетяні здалося, що там, за ним, за сусідською кукурудзою і віддаленими сіножатями, їй вгадуються далекі неясні обриси покинутого міста з його мертвими житловими масивами, в яких не мигне ні один вогник, і наче вона бачить, як сонце сідає за ті будинки і обвислі високовольтні лінії. І в її уяві те примарне місто чогось раптом на хвилю оживає, наповнюється звуками, запахами, у вікнах спалахує світло, і в одній з кімнат багатоповерхівки стоїть вона, Тетяна, іще зовсім маленька, а на ліжку коло вікна, підібравши під себе ноги і вкривши їх ковдрою, лежить мама, вона зосереджена — читає книжку у неясному призахідному світлі, що пробивається з-за

штори, а по кімнаті довжаться лячні тіні.

Таня всідається поруч із мамою тихо-тихо, намагаючись не заважати, і сидить собі смирно, стискаючи в обіймах свого біластого іграшкового ведмедика. Мама, не відриваючи погляду від книжки, гладить Таню по голівці, і Таня, всміхнувшись, садовить поруч із мамою ведмедика.

До кімнати заходить тато.

— Оксанко, — мовить до мами лагідно, — і що тобі ото там видно? Давай хоч світло ввімкну...

Напівпуста обідрана хатка на самому краю периметра. Десь там, бозна й де, далеко, немов у іншому житті, гамірний мегаполіс, столиця країни, звідки Тетяна виїхала ще вчора вранці. Там нині ось такий же вечір, але стомлене осіннє сонце сідає десь там за скупченням гамірних житлових масивів, забитих машинами автострад, новомодні хмарочоси на обрії та мости над Дніпром, а не так, як тут — за покинуті населені пункти і їхні засипані зжовклим листям безлюдні вулиці. І столиця ось засне під вечір, освітлюючи довколишню тьму кольоровими вогнями, світлом фар, вікнами квартир у житлових масивах і вуличних ліхтарів. І столиця буде здаватись якоюсь яскравою загравою над обрієм, як дивитись на неї з сусідніх населених пунктів або з хвоста потягу, що буде сунути в безвість, вглиб темряви — на периферію, в цю її вічну осінь.

Тут на периферії спалахнуть хіба вікна в

сусідських будинках, а вуличне освітлення в довколишніх селах відключене вже десятки років. Але погаснуть ближче до полуночі і ті самотні вогниці, і настане темрява, суцільна і непроглядна. Немає поруч автострад, тому ніяка машина й зрідка не прошумить вдалині. Погломить трохи самотньо молодь під дворами, погаласує та й розійдеться, і перед ранком в глибоку осінню ніч хіба шарудітимуть віттям плачучі верби цих окраїн під дорогами, немов марно намагаючись прибрати зі своїх заплаканих очей оті свої коси. Чи, може, мертві очі поверхівок на покинутих вулицях будуть озирати пусті передранішні поля. Та десь іще повиють собаки в густих сонних сіл.

Тетяна глибоко вдихнула і ковтнула тугий колючий клубок в горлі. І їй раптом здалося, що її тато ось стоїть за спиною, і вже кладе руку на її плече, і ось-ось питає, як звично, схвильовано:

— Що таке, доню? Що сталося? Згадала що... Ну розкажи.

4

В глибокій осінній ночі їй часто сниться, як вона вперше втекла до тата невдовзі після їхнього з матір'ю розлучення, їй було тоді років десять.

Тато стояв на вахті офіцерського гуртожитку і розмовляв з мамою по телефону, а Таня сиділа

зовсім неподалік, в столовій, за мискою, і з усієї сили вслухалася в ту розмову. Врешті вона тихесенько встала з-за столу і трохи пройшла по коридору, аби краще розібрати, що говорить тато.

— Так, вона у мене. Нормально. Нормально себе почуває. Ксюш, ну куди вона зараз поїде, ніч надворі, ну про що ти говориш? Ні... Ні, не треба тобі зараз нікуди виїжджати. Ні. Ні, вона їсть. Послухай... Давай... Давай дамо дитині трохи заспокоїтись. Завтра. Завтра все вирішимо, я відведу її в школу, завтра чи післязавтра, я розберусь. Побуде у мене. Оксано... Оксано... Оксано... Ніхто нічого за тебе не вирішує, ти бачила, яка вона є зараз? Давай я завтра вранці тобі подзвоню... Або з роботи... Оксано... Вона не грудна, і нікуди тобі зараз не треба їхати, і я її нікуди не повезу, давай закриємо цю тему. О Господи ж ти боже мій, Ксюш! Ну послухай мене, Ксюш. Вислухай мене, добре? Дитина сама до мене приїхала, вся в сльозах — я що, її виставити маю? Вона мені така ж дочка, як і тобі... Ні... Ох... Ні, справа не в цьому. Як я можу у тебе її забрати, ну про що ти говориш, Ксюш?

Таня не могла вже витримати — вона зірвалась з місця і кинулась на вахту.

— Дай мені слухавку, — сказала рішуче.

Але тато зробив ніби й неуважний, але разом з тим переконливий рух рукою в повітрі, мовляв: «Не

треба», і Таня, склавши ручки на грудях, стала мовчки чекати.

Тато вмів ставати напрочуд рішучим і переконливим, коли це стосувалось Тані — вона завжди знала це за ним.

— Оксано, — вів він далі, — звичайно, приїжджай, але не зараз, добре? Давай ми усі заспокоїмось для початку. Ні, я тебе не повчаю — навіщо ти так? Ксюш, — тато глянув на Таню, ніби не бажаючи казати при ній якусь фразу, але, либонь, не втримався. — Та пиши хоч і в ЦК. Ага. Добраніч, Ксюш, — важко видихнув він і повісив слухавку.

Тато глянув на Таню і сказав наче про себе, розвівши при цьому руками:

— І чого я тебе на вулицю не відправив?

А потім жартівливо вщипнув її за носик і сказав, усміхнувшись:

— Ти наїлась?

— Так.

— Точно?

— Так.

— Точно, точно?

— Ну тату...

— Ну добре. Пішли, зараз я ключі оддам черговому і підемо в квартиру.

— А на ліфті покатаємось?

— А то хіба ж як!

Тато окинув поглядом столову, а тоді сусідню з нею каптерку.

— Так, а де... — задумався він і глянув на Таню. — Де дівся той дядько, що тут ходив, ти не бачила?

— А він, мабуть, на вулицю вийшов.

— Ото ще! — тато крутнув головою. — Таню, ану забирай свій ранець і почекай хвилину тоді тут. Зараз я найду чергового і оддам йому ключі, хай тоді тут усе закриє, а тоді поїдемо на ліфті.

— Добре.

І тато пішов до виходу з гуртожитку, приглушено про себе лаючись, але Таня почула: «Засранці! Точно в кіоск побіг тут же...»

І раптом, коли тато вже виходив, Тані здалося, що він не повинен, не повинен виходити з приміщення, з цього їхнього укриття, не повинен, бо тоді обов'язково станеться щось страшне. І тоді Таня робить крок вперед, аби побігти за ним, а в повітрі чується якийсь різкий гул, немов звідусіль наближається гігантська зграя сарани, і Таня горлає, перекикуючи той страшний гул:

— Тату! Тату! Тату!

І прокидається в сльозах в темі осінньої ночі в самотній обдертій хатині під старою грушою в одному з миршавих сіл на краю периметра. Прокидається вже дорослою Тетяною, вже зовсім по суті інакшою людиною. Вона дрижить, але

поступово приходять до тями.

Вона встає і тихо виходить з кімнати, оглядає хату. Хата порожня — Артура наче нема.

Вона визирнула на вулицю, в тему осінньої ночі, і вслухалась у ті нічні звуки. Вітер з полів шурхотів бур'яном, і в тому шурхотінні вона розрізнила самотній приглушений голос свого проважатого, він сидів на колоді на краю свого зарослого городу і щось собі бубонів.

— До кого ви балакали? — спитала вона, підійшовши.

— А... сам до себе, — він не обернувся навіть. — Є в мене такий бзик, ви вже не беріть близько до серця. Що, не спиться? Сідайте.

Вона присіла коло нього на оброслу мохом колоду.

— Та не те щоб не спиться... — вона поморщилась.

— Не виправдовуйтесь, — він махнув рукою. — Будете курити? — подав їй пачку.

— Та я... Ну добре, давайте.

— Тут є така особливість — чудасія якась людям сниться, чим ближче до периметру, тим дивніше. Але врешті кому як... — він зробив серію глибоких затяжок.

— А де він починається, той периметр? — спитала Тетяна.

— Та тут, — він махнув рукою. — За моїм

городом сіножаті і річка... Ото за річкою і він уже.

— А вам тут не страшно жити так? А якщо до вас прийдуть ці...

— Приблуди? Ну хай приходять, що вони з мене возьмуть? Крадуть вони молодших, я вже застарий для цього, та й аби хотіли, так вже сто разів би вкрали. А як уб'ють, аби з'їсти, так я вже в принципі своє віджив, хай убивають і їдять.

5

Вийшли з хутору перед самим ранком, спустились до річки чагарниками і опинились на краю вузької смужки покосів, пройшли ще трохи по гнилій стерні. Далеко аж десь за Комсомольськом розгоралась заграва, а по ледь видимому звідси насипу тільки-но прогуркотіла приміська електричка.

— Вісімнадцятий... З Лебедина в Овруч. Вважайте, орієнтир — через півгодини по насипу пройде патруль з північного блок-посту. Їм нас звідти навряд чи буде видно, але краще не ризикувати, — пояснив Артур.

Холодні пориви вітру наче аж обпалювали лице. Тетяна натягла аж на ніс горло в'язаного светра і поправила свій рюкзак.

— Я не розумію, — неголосно спиталась вона, — нам хіба не потрібна якась зброя?

— Нащо? — здивувався Артур.

— Ну не знаю...

Вона першою спустилась до річки, поки Артур видивлявся щось собі на обрії.

— Стоп, стоп, стоп!.. — неголосно окликнув він її, але загалом якось наче мимохіть. — Стійте де стоїте.

Він підбіг до неї і за чимсь нагнувся їй до ніг, став копирсатися в високій давно висохлій траві.

— Розтяжечка... — так само байдуже вивів він і оддав Тетяні довгу прозору нитку.

За тим показав ребристу гранату Ф-1 і поклав її собі в кишеню.

— Оце може й знадобитись. Якщо вже край прийде... — похмуро жартував за тим.

— Це що... Ставлять солдати проти цих ваших зомбі?

— Приблуд? Ні. Це по ходу якась козлота знайшла мій човен і вирішила прикольнутись. Або подумала, що я буду сітки трусити, бо солдати з блок-поста як виходять у патрулі, то тут також інколи сітки ставлять. Або сільця на ондатр. Не знаю... З того боку річки раніше спецура, бува, ставила розтяжки і міни, але на них в основному діти з довколишніх сіл підривались, коли ходили купатись. Тож після декількох скандалів перестали мінувати. Послухайте... — Артур з кректанням витягнув дерев'яний човен з-під хащів

верболозу. — Ми пройдемось полями бувшого радгоспу до Іванівки і одразу назад. Там в принципі нічого такого не має статись, але іти доведеться під самою дорогою мерців, вздовж неї. Отож далеко від мене не відходьте, дивіться під ноги, і коли помітите щось незвичайне, то одразу кажіть мені, ясно?

— Так, — Тетяна слухняно кивнула.

РОЗДІЛ ПЯТИЙ

1

У тихий передсвітанковий час 1 вересня 1989 року поля навкруг Самбора лежали в низьких туманах. Бур'яни вздовж доріг похитувались під легеньким вітерцем, а в окраїнних житлових масивах світилися самі лише вуличні ліхтарі та лампи в під'їздах. Вранішня заграва ще тільки ледь-ледь запалювалась десь там на обрії за злітними смугами військового аеродрому. Місто ще спало, коли нічна зміна інституту перебила воєнізовану охорону об'єкту. Вони їли трупи військовослужбовців, а потім вийшли у місто і нападали на всіх, кого бачили.

То були місцеві або самборяни, так їх називали тут, трохи дивні люди, які з приїжджими

майже не спілкувались і загалом тримались осторонь. Дехто казав, що вони всі уражені якоюсь специфічною хворобою, яку буцімто підхопили на роботі в інституті. В інституті працювали самі лише місцеві. Дивним було, наприклад, ще й те, що ніхто не бачив старих самборян, і не тому, що таких в принципі не існувало. Вони десь були, але не показувались на люди. Відкрито ходили по місту і скупі спілкувались із приїжджими лише молоді, років до тридцяти або й менше. Що в них було дивне — так це такі темні судини на лиці і руках неприродного такого кольору. І очі наче затягнуті тоненькою плівочкою незрозумілого походження. І голос, такий тихий голос, що наче інколи так дивно поскрипував. Але якщо хтось із приїжджих одружувався або виходив заміж за місцевих, то в них народжувались також трохи дивні діти. Так казали.

І от ці місцеві, котрих було загалом у місті декілька тисяч, в один ранок просто вийшли на вулиці і почали вбивати решту мешканців населеного пункту.

І ніхто нічого не міг вдіяти. Спочатку адміністрація ще намагалась зупинити катастрофу сама, не звертаючись за допомогою не лише до союзного керівництва, а й до командування обласного гарнізону. Але все було марно, і до вечора, коли вулиці міста вже були завалені

трупами, було оголошено про загальну евакуацію із залученням бронетехніки та повітрянодесантних військ. Три військово-транспортні борти, котрі приземлились на аеродромі протиповітряної оборони на околиці міста, так більше звідти і не злетіли, а декілька колон бронетехніки, направленої в Самбір, так і залишилися ржавіти на покинутих дорогах протягом двох наступних десятиліть. Впродовж ночі групи швидкого реагування із десантників та спецпризначенців ГРУ ще блукали околицями міста та довколишніми полями, але до ранку наступного дня їхні рації перестали відповідати.

Саме тоді було вирішено завдати авіаудар по місту, вірніше — по імовірних скупченнях цих дивних істот в ньому. Ланка елітних МіГ-27К 191-го винищувально-бомбардувального авіаполку вилетіла з Лебедина приблизно о четвертій годині ранку і шугнула в бік засекреченого містечка, пролітаючи на невеликій висоті над осінніми просторами тоді ще одної з радянських республік.

— Орлан вісім-дев'ять, підходжу до точки.

— Інформацію прийняв.

— Справа до курсу двадцять, виконую.

— Виконую, прийняв курс на п'ять нуль.

Метеоумови задовільні, видимість нормальна.

— Фокстрот, спостерігаю бронетехніку на

під'їздах до міста. Значну кількість... руху довкола не фіксую. Здається, залишки Овруцької бригади, як зрозуміли, прийом?

— Вісім-дев'ять, повторіть.

— Спостерігаю значну кількість бронетехніки на під'їздах до міста, імовірно, залишки 14-ї ДШБ, прийом?

— Вісім-дев'ять, зрозуміли вас добре, продовжуйте спостереження.

— Контроль висоти по радіовисотоміру.

— Орлан, залишок в групі?

— Залишок три з половиною, продовжую виконання завдання.

— Фокстрот, це Орлан вісім-дев'ять, проходжу над аеродромом, видно сильну пожежу на злітно-посадковій смузі, прийом? Саня, справа під шістдесят, спостерігаєш?

— Ну... я спалах спостерігав звідти... Це справа од мене?

— Сімсот три, коло лісопосадки метрів за сто від радіолокатора, прийом?

— Та мені не видно згори, де та лісопосадка... Коло забудови тут?

— Сімсот три, прямо під тобою он, під тобою.

— Прийняв, спостерігаю, зараз підійду. Так, дими... візуально спостерігаю дими, прийом.

— Фокстрот, це Орлан вісім-дев'ять, група візуально виявила пожежу на зльотці аеродрому

ППО. Імовірно, один із бортів бригади транспортної авіації.

— Орлан, доповідайте про наявність вцілілих бортів на смузі, прийом.

— Фокстрот, тут два борта Ан-22 спостерігаю і... здається п'ятірка МіГ-31, як зрозуміли?

— Орлан, а тип згорілого літака, я так зрозумів, неможливо вже визначити зараз?

— Так точно.

— Фокстрот, я півсотні шість, спостерігаю рух на смузі... метрів сто від башти. Вісім-дев'ять, он коло бензовозу вони, Ігорьок, спостерігаєш? Як зрозумів?

— Так точно, півсотні шість. Фокстрот, спостерігаю рух на посадочній смузі, декілька особин, дозвольте працювати по них, прийом?

— Орлан, відставити. Продовжуйте виконання завдання.

— Так точно. Півсотні шість, працюйте по інституту, я і сімсот три по території залізничного вокзалу. Роблю контрольний захід. Залишок дві з половиною.

— Виконую. Півсотні шість, виконую захід на ціль.

— Півсотні шість, тільки не всім боєкомплект, як зрозуміли?

— Вас зрозумів. Атакую.

— Фокстрот, це Орлан вісім-дев'ять,

спостерігаємо значне скупчення особин коло залізничного вокзалу і на прилеглих вулицях, прийом?

— Орлан, дозволяю роботу.

— Сімсот три, я Орлан вісім-дев'ять, дозволили працювати по вокзалу, як зрозумів?

— Так точно.

— Роблю захід на ціль, ти за мною, дистанція двісті метрів.

— Півсотні шість, ціль уражена, роблю іще захід, прийом.

— Півсотні шість, вас зрозумів. Продовжуйте.

— Зараз іще захід зроблю, сімсот три, іще...

— Півсотні шість роботу завершив, повертаюсь на базу, прийом?

— Та що воно за..., що за херня?

— Орлан, сімсот третьому, що у тебе відбувається?

— Та сука нахер!..

— Фокстрот, у сімсот третього, втрата керування, як зрозуміли, прийом.

— Орлан сімсот третьому, автовирівнювання борту. Посадка на аеродромі Овруч. Віддалення від аеродрому Овруч шістдесят кілометрів... Плавню іди в набір висоти, як зрозумів? Саня, як зрозумів?

— ...

— Якись блядь шуми у відповідь... Саня! Саня, стрибай!

— Орлан, що там у вас відбувається, прийом?

— Фокстрот, борт сімсот три втрачено, повторюю борт сімсот три втрачено, упав при наборі висоти на північному заході на віддаленні кілометрів двадцять від міста. Пілот успішно катапультиувався, я його спостерігаю на дальності під двадцять кілометрів від себе. Там... Там видно іще якесь місто, ми його проходили на підльоті до Самбора, звіртеся по карті. Дозвольте підійти ближче і перевірити, Фокстрот.

— Фокстрот Орлану, відставити, повертайтеся на базу. Повертайтеся на базу негайно!

2

Президія Верховної Ради СРСР

(Опублікуванню не підлягає)

УКАЗ

Про присвоєння звання Героя Радянського Союзу

Капітанові Військово-Повітряних Сил Єр'оміну
Олександрові Івановичу

За мужність, героїзм і самовіддані дії, виявлені при виконанні урядового спецзавдання, присвоїти звання Героя Радянського Союзу (посмертно) капітанові

Військово-Повітряних Сил Єр'оміну Олександрю
Івановичу

Голова Президії Верховної Ради СРСР
Секретар Президії Верховної Ради СРСР

Москва, Кремль, 21 вересня 1989 р.

3

Як воно — жити вкруг мертвого простору? Та так, як і скрізь. Там села як села, і провінційні дороги в осінній імлі. Там нескінченні і нудні сезонні роботи, родинні свята і монотонні будні. Там так само народжуються і помирають, ходять до школи і дивляться республіканські телеканали.

Там часом повіває сильний вітер, розносячи по окружних полях, лісосмугах та зарослих вулицях холод чергової марудної осені, там сонце сідає за далекий обрій і вечорами над мертвими нивами запалюються вогні райцентрів, а самі ті ниви стеляться аж за горизонт, формуючи таким чином цей нудний, пустий і самотній світ, в той час коли в глибокому темному небі спалахує собі потроху далека Венера, зоря смутку, з кістяками радянських автоматичних станцій на своїй поверхні.

Там, в цих тихих і туманних місцинах, так

само пропливає життя, нестримне, неспинне, повз понурі і тягучі осені, вздовж тополинних алей, вздовж осінніх полів, доріг в гірку далеч і порослих сухими травами тротуарів.

В тамтешніх школах так само часом проводять урочисті лінійки перед заняттями, з державним гімном та підняттям державного прапора. Школярів так само, як і скрізь, вишиковують вздовж клумб перед парадним входом. Виносять прапор і встановлюють його на поспіхом змонтований флагшток, врешті за тим вмикаючи на дешевому магнітофоні тріскучий запис державного гімну.

Осінні ранки плетуться вуличками сіл разом з туманами, першими холодами, зжовклим листям. Парки та лісосмуги потроху ціпеніють в передчутті майбутніх довгих і суворих зим, що вже відчутно подихають холодами звідкись з полів і райцентрів.

Селами стоять запустілі городи з подекуди лишеними купами гичі, бур'яном та сухою кукурудзою, сухими травами обніжків, котрі хитаються під поривами вітру. На асфальт вулиць осідають краплі вранішнього туману. Червоняста зоря здійсмається собі в далині над полишеними полями радгоспу.

І дихає, пульсує загальна приреченість світу, аби вкарбуватись у пам'ять і повторитись тоді далеким відлунням через роки в душах тих, хто

захоче те все згадати.

Одним словом — там все так само, як скрізь.

Але кожен там знає, що десь зовсім поряд від нього проносяться гомінливі вітри над оброслими чебрецем та бугилою, забитими ржавою радянською бронетехнікою дорогами. Що зовсім поряд від нього вечірні промені зорі гаснуть, плутаючись між завмерлих десятиліть у надвечірніх провулках покинутого міста.

Що зовсім поряд, за твоїм городом або садом, або за курною дорогою на краю населеного пункту стоять занедбані полустанки вздовж іржавих, укритих пирієм і вранішньою росою колій, сухий очерет замулених рік, роками не прибрані села і покинуте місто в тривожних туманах.

РОЗДІЛ ШОСТИЙ

1

Довго йшли болотистою зарослою місцевістю, аж доки не почався крутий підйом. Тетяна довго не могла втямити, що воно за дивний пригірок, аж доки не спіткнулась і з-під її ніг не посипався щебінь, до того густо вкритий перегнилим листям, чагарником і мохом. І дійсно — вийшли на покинуту залізничну лінію, іржаві рейки якої ледь

вгадувались між трав, а обвислі електричні дроти губились між віттям дерев. Вздовж лінії досить далеко вишикувалась висока тополяна алея. Стовбури тополь тонули в скупченні американських кленків та акації, по яких у свою чергу плівся висохлий на осінь хміль. Кущі кропиви, лопухів, полину та щириці розкидались повсюдно, над ними понуро нависали грона вовчих ягід і калини. Подекуди зустрічались навіть яблуньки-дички.

Ішли спочатку вздовж колій, потім знов спустились униз і довго пробирались через заросле поле.

— А що робити, коли наткнемось на цих ваших зомбі? — Тетяна вже виглядала сильно втомленою, хоча й намагалась того не показувати.

— Приблуд? — перепитав Артур, подаючи їй руку, бо вона якраз заплуталась у якомусь гіллі. — Дайте ваш рюкзак мені.

— А вам хіба не важко буде? — Тетяна голосно видихнула.

— Я вже звиклий, давайте.

Тетяна не дуже охоче оддала.

— Це якесь дуже американське словечко, хоча вони, мабуть, і скидаються на зомбі, не знаю... — Артур так само монотонно взявся пояснювати. — Маю надію, що ми їх не зустрінемо.

— А ви їх бачили зблизька?

Артур зам'явся.

— Ну не те щоб зблизька... Метрів... Не знаю, я не рахував. Не так вже й далеко. Вони не завжди проявляють інтерес до людей, але краще їм на очі не попадатись. Того ми і бредемо оцими заростями.

— А як вам вдавалось їх оминати тоді?

— Існує єдина система, виписана кров'ю мародерів і військових. Сенс її в тому, що прибуду рухаються периметром не абияк, а... Ну, система є, але вона не статична. От, наприклад, Іванівка... Влітку ми б сюди не пройшли зроду, бо вони чогось часто тиняються на околицях селища, на самому виїзді з нього і навіть інколи заходять вглиб траси Р 60. Але тільки до середини літа, а з серпня це ходіння по муках закінчується, і до зими їх тут не буває. Ми це все відмічаємо на картах. Є й такі так звані «глухі місця», військові називають їх «сліпими зонами», де прибуду взагалі ніколи не з'являються. Але це все теорія одна, а головне, що зберігає тобі життя, то це така собі «чуйка», інтуїція чи що... Якщо відчуваєш прибуду хоча б за півкілометра, а бажано й далі. Тут якогось наднадійного рецепту й не придумаєш.

— А ви знаєте деталі цього експерименту, що проводився в інституті Курчатова? Говорять, що там виводили особливий вид сарани, стійкий до хімікатів, аби та потім знищувала посіви на

території Сполучених Штатів... Ну, як біологічна зброя.

— Та дурниці це все. Ну, тобто була така легенда-прикриття. Я вам зараз розкажу, що тут досліджували. Давайте відійдемо ще трохи далі...

Коли відійшли на декілька кроків Артур мимоволі ще раз кинув погляд на те, в чому заплуталась Тетяна. За високими травами їй було не видно, а він не хотів казати, але то було не гілля, а зотлілі людські останки.

2

Голова комітету Верховної ради з питань екологічної політики пропонує лібералізувати доступ до відчужених територій навкруг закритого містечка Самбір 24 (Калинівка) Лебединського автономного округу.

Урядовець вважає, що це дозволить продемонструвати всьому світу, як інноваційно ми використовуємо цю біду в інтересах нашої країни. Він зауважив, що науковцям за ці два десятиліття вдалося значно розширити свої знання про причини трагедії, що там відбулася, а також про жертв безконтрольного експерименту, відомих як особини.

Нагадаємо, що в радянські часи на території місцевого інституту проводились роботи по виведенню особливого різновиду сарани, котра б була стійкою до хімічних реагентів. Цих комах планувалося

використовувати як біологічну зброю, і тому всі роботи в даному напрямі були суворо засекречені. У вересні 1989-го року через погіршення фінансування комплексу, недостатню кваліфікацію персоналу та загальну невтішну ситуацію в країні, що стрімко розвалювалась, під час планових експериментів було допущено серйозні помилки, котрі й призвели до втрати контролю над частиною комах-зразків і наступним зараженням даними комахами членів дослідної групи невідомою хворобою. Подібна поведінка піддослідних комах була геть неочікуваною, крім цього, абсолютною несподіванкою виявилось вищевказане зараження лаборантів від них. Попри це, зараження стрімко розповсюджувалось, викликаючи неконтрольовані мутації в жителів міста. Карантинні заходи з залученням Збройних Сил не дали ніяких відчутних результатів, і було прийнято рішення про евакуацію міста з найближчими до нього населеними пунктами.

Дані території, таким чином, досі є небезпечними для перебування, адже особини поведуть себе агресивно, відомі випадки їх нападів на людей. Дехто з науковців припускає, що таким чином особини охороняють свою територію, однак попри все ефективних методів боротьби з ними досі не знайдено.

«Моя Слобожанщина»

Орган міського виконавчого комітету та
військової комендатури ЗАТФ Комсомольськ

Той останній обгорілий лист, пожовклий, зовсім короткий.

Тетяна берегла його протягом всього життя.

«Привіт, моя кохана Оксанко та моя дорога донечко! Нарешті випала нагода написати. Тільки-но повернувся з відрядження, а скоро маю знову відправлятись, отож, може, ще деякий час не буде листів, ви не переймайтесь. Просто не звідусіль можна відправити, вводять різні директиви на обмеження відправки вантажів у Союз (і сюди також), та й роботи буває багато. Я живий, здоровий, а як ви там? У минулому листі ти писала, що готуєш Тетянку до школи, то як у неї успіхи? Коли я був удома минулого разу, то вона вже непогано читала сама, а як вона рахує, як пише? Ти кажи їй, нехай швидше вчиться, то напише мені листа сама. І не переживай, будь-ласка, так за мене, у мене все добре, служба тут майже та сама, що й у Союзі, і обов'язки в мене майже ті самі, і сам я майже постійно сиджу у штабі, як і там. Тому не переймайся і менше слухай усіляких пліток. До речі, тиждень тому зустрів тут неподалік Юрку Ковалю, ну знаєш, старлей такий вусатий, майже напроти нас жили вони в військовому містечку ще в Кримську. Ти ще з його дружиною товаришувала наче, Раїсою, а я чогось навіть не пам'ятаю, як вона виглядає, лише пам'ятаю, що була балакуча. Так от він мав їхати в Союз на днях, і я йому передав листа, аби відправив на нашу адресу. Тож якщо

тобі той лист прийде, то знай, що він іде перед цим, а то я не пам'ятаю, чи ставив там дату. Я дуже сумую за тобою, рідненька, але до вересня маю вже повернутись, отож скоро побачимось. Цілую тебе, сонечко, поцілуй за мене Тетянку обов'язково. Люблю вас усім серцем!

Авіабаза Баграм
20 серпня 1986»

Одного разу, дуже-дуже давно, після гучної сварки мати Тетяни взяла й спалила всі листи, котрі чоловік прислав їй з Афганістану, а разом з ними і свої, котрі йому надсилала вона і котрі він беріг. Це було вже після їхнього розлучення, і Тетяна, повернувшись зі школи і відкривши двері своїм ключем, відчула раптом запах диму в квартирі. Вона кинулась на кухню і побачила, що мати сидить там і ридає, а коло неї каструля, в якій горять листи. Останній лист мати тримала в руці, і він уже загорався. Тетяна вихопила той лист, змахнула з нього полум'я, болюче при цьому обпікшись, але навіть того не помітивши. Од решти листів вже залишився лиш попіл і неясні клаптики.

4

Міністерство оборони
Військова частина — польова пошта 396408

18. 08. 1986 р. № 2318

Шановна Раїсо Петрівно.

На Ваш лист повідомляємо Вам, що Ваш чоловік, старший лейтенант Юрій Коваль, чесно виконав свій обов'язок перед Батьківщиною. За здійснений подвиг та добросовісне виконання інтернаціонального обов'язку Вашого чоловіка Указом Президії Верховної Ради СРСР нагороджено високою урядовою нагородою — орденом Червоної Зірки (посмертно).

Особовий склад частини пишається Вашим чоловіком, пам'ятає його як справжнього патріота своєї Батьківщини.

З повагою

Начальник політичного відділу військової частини
п/п 396408

5

Учора в австрійській столиці за запитом американської влади був заарештований Дмитро Вікторович Савченко, український підприємець і політик, відомий в кримінальних колах за прізвиськом Серб. Наше видання, посилаючись на австрійські уповноважені органи, повідомляє, що ФБР вело розслідування по відношенню до Савченка з 2007-го року, ордер на його арешт видано федеральним судом Вірджинії. Бізнесмена підозрюють в дачі хабарів та участь у злочинній спільноті. Затримання Савченка було здійснено силами управління по боротьбі з

організованою злочинністю.

Дехто з аналітиків припускає, що цей арешт є свідченням того, що США мають на меті надалі серйозно втрутитися в масштабні процеси, що нині відбуваються в цій маловідомій світові східноєвропейській країні.

The Washington Post

РОЗДІЛ СЬОМИЙ

1

Наприкінці серпня 1984-го року, в погожий і безвітряний день від будівлі міськвиконкому селища Іванівка, що в Лебединській області УРСР, від'їхали два представницькі автомобілі ЗІЛ-117 і, проїхавши центром населеного пункту, звернули на трасу районного значення та взяли напрямок у бік закритого міста Самбір-24. На таких авто тоді зазвичай пересувалось велике начальство на кшталт кандидатів в члени Політбюро абощо, але ці машини ніхто не супроводжував, ніхто не перекривав дороги під їх проїзд і тому подібне.

Машини рухались через поле тутешнього радгоспу-мільйонника, і їм устріч траплялись повні

зерном вантажівки, що обережно виїжджали на трасу з ґрунтових доріг, поодинокий цивільний транспорт, а також вантажівки вже армійські, що рухалися з боку Самбора по дві, а то й по три. В хлібних нивах то тут, то там виднілись комбайни, було по-літньому спекотно, в травах чувся тріск цвіркунів, а в глибокому темно-синьому небі не пропливало жодної хмаринки.

Скло на задньому сидінні першої машини опустилось — можливо, тому, хто там сидів, захотілось надихатись запахом серпневих полів. Поля пахли скошеними житами, сирістю далеких боліт і кіптявою провінційних населених пунктів великої могутньої країни, котра мала розпастися назавжди і зникнути з мапи світу всього через декілька років, і чоловік, що зараз дихав полями, достеменно знав, що так і буде. Він знав також, що його впевненість у цьому нині мало хто поділяє. Всі розуміли, що триває розпал холодної війни, радянська армія безглуздо і ганебно зав'язла в Афганістані, а країною керує напівживий старець. Але мало хто міг подумати, що отак одразу...

Але чоловік із заднього сидіння не думав, а знав, і їхав зараз в місце, котре вселить в нього віру в майбутнє і переконає його в тому, що все життя його не минуло дарма, що він служив все життя Батьківщині, а не цим безумцям і що Батьківщина його врешті зрине з попелу літ і піднесеться над

цим грішним світом. Він знав, давно знав, хто він є і хто є ці виродки з Політбюро, паркетні маршали з Генерального штабу, вся ця номенклатурна сарана, цей прогнилий комітет держбезпеки і партія, топтати, топтати цю наволоч, топтати цих миршавих комах, отрутою випалити з просторів країни! Коли топтались в кремлівських кабінетах чи з трибуни Мавзолею виголошували вони свої промови, то чи могли вони знати, могли уявити, які космічні глибини горять в його очах і очах його братів і сестер, коли ті дивляться на них?

Але вони почали прокидатись. Вони почали, ці крихкі паралітики, почали хапатись за життя, зворотливі щупальця держбезпеки вони простягли до ший його братів і сестер нині і здавили — він знав про декілька смертей, убивств, звичайних убивств — пару серцевих нападів, пару фіктивних самогубств... Він знав, що згортається будівництво інших могильників. Які нікчеми! Вони судять по собі, вони і уявити не можуть, що він і його брати служать не собі, а своїй країні, а найперше — майбутньому своєї країни, а себто — її дітям. Ось є вища ціль — наші діти, майбутнє покоління!

Так він і казав дружині, так він її переконував перед тим доленосним днем, о — вона спочатку трохи боялась: «Я не можу піти на це, як... Як мені бути з ними? Як?» Все минулось, і все — заради дітей, заради майбутнього. Його названа дочка

також схожа на неї, хай би йому грець — схожа, раз вибрала таку долю, але так судилось, так треба. «Патріархи кажуть, і ти робиш, Патріархи кажуть, і їх слова священні, і людське життя для них пил». Так! Так! І «Приведіть до Нас ваших жон, аби Ми ввійшли в їхні води». Так!

Ось вони — поля, що пахнуть скошеними житами і сирістю далеких боліт, пахнуть моєю Батьківщиною вівки віків і довгою молодістю майбутніх поколінь, їхнім щедрим літом під синню космічних глибин і безоглядних просторів далеких світів! Ось ради чого тільки й можна жити! І все це прийде, прийде весна моїх народів, весна світу, ось вони — мої грішні поля, прийдіть на них, прийдіть з далекої зоряної імлі, з палючих світанків далеких планет, о криваві боги мого світу, боги моєї юності, боги моєї печалі і боги мого серця.

Машини в'їхали в Самбір, і солдати на контрольно-пропускному пункті, ясна річ, не чинили їм ніяких перешкод. Ось воно — місто мого серця, де не чути пісень майбутнього розпаду і смутку, де не чути тих тужливих молитов майбутнього, оселя моїх кривавих богів.

Місто стоїть в довколишніх житах полів і рідких лісосмуг, пронизане розжареним асфальтом доріг, оточене невеликими селами і хутірцями, каналами в очеретах під тінню верб, обласкане серпневим смутком, що, мов спогад далеких літ,

відносить в безвість спустошене літо. Місто стоїть в зелені парків і охайних клумб, в бездоганній чистоті тротуарів і обочин, над ними висяються житлові масиви, патрулі солдат проходять, смирно охороняючи довколишній спокій. А над просторами площ, широкими вулицями, над управлінськими установами, військовими частинами, прохідними заводів і дворами шкіл колишеться державний прапор твоєї Батьківщини, і колосся далеких полів вкарбоване бронзою в герб.

І ось вона — щаслива молодь нашого майбуття, наші наступні покоління прогірклих літ, надія нашого серця. Площами і широкими проспектами міста ідуть вони, сонні молоді люди, хлопці і дівчатка з затягнутими біластою пеленою очима і темними нитками вен на лицях. Вони говорять тихою мовою, але уста їх — сурми майбутніх літ, уста їх — громи над родючою країною, уста їх — холодні глибини всесвіту, і мова їх — то пісня далеких туманностей та їх скупчень, мова їх — ноктюрн далеких зірок.

І повсюдно транспаранти:

«За щасливу юність голосує радянська молодь!»

**«Молодь — наше майбутнє, наша надія,
товариші!»**

«Слава радянському народу!»

Він наказав спинити машини на проспекті Миру і, вийшовши, всівся зі своїм особистим референтом на лавку коло фонтанів перед входом в кінотеатр. Він сидів і мовчав, а серце його сміялось. Мало хто знав ім'я цього чоловіка і навіть його офіційну посаду, хоч, напевне, уже в ті роки він міг присвоїти який завгодно титул, хоч і імператора галактики. Він був з виду звичайним чоловіком середнього зросту і середніх літ у звичайному костюмі. Він дивився на самбірську молодь, дивився і, здавалось, не міг надивитись. І він сміявся, сміявся, як дитина, у своєму серці.

— Товаришу секретар (так тут усі його величали), вже час, літаки вже прибувають, — обережно мовив референт, бо йому те передали по апарату спецзв'язку з машини.

— Скажи мені, — звернувся він до референта у відповідь, і губи його дрижали, — у чому наше майбутнє?

— Товаришу секретар?... — той, здавалось, не зрозумів.

— В них! — не чекаючи відповіді, секретар показав пальцем на дивних молодих людей коло фонтану і на сходах кінотеатру. — В них наше спасіння. Паралітики з Політбюро, прогнила армія, ціла згряя продажної номенклатури, ця картонна Комуністична партія з їхніми закритими

санаторіями та продовольчим забезпеченням, з їх інтелігенцією, з їх дітьми, що біжать з цієї країни. Все піл, все це піл... Ось наша молодь, ось те, чим ми будемо жити і чим залишимося в віках, ось наша свіжа кров, ось наші сподівання. Ось...

Він замовк, зачувши гул турбін. Двійко перехоплювачів шугнули невисоко над містом, і він задивився на те.

— Товаришу секретар, — референт обережно торкнув його за лікоть. — Патріархи прибувають.

— Так, треба йти, — він кивнув.

Машина проїхали все місто і ще трохи за його межами, затим врешті досягнувши аеродрому протиповітряної оборони; там він вийшов із машини, пройшов по бетону злітної смуги — військовослужбовці, і солдати і офіцери, при їх наближенні ставали струнко і віддавали їм честь.

Перший літак знижувався, заходив на посадку — величезний «Антей». Товариш секретар бачив, як торкнулись злітної смуги колеса його шасі, як літак прокотився по смугі і як від роботи його двигунів хилилась ковила за межами смуги.

— Астарот, — мовив його референт.

Він кивнув:

— Я знаю.

Коли відкрився вантажний відсік борту, то такі самі дивного вигляду молоді люди винесли з черева літака величезний, так як цинковий

контейнер, схожий на гігантську труну. Вони несли цей колосальний вантаж всього вчотирьох в ангар, і за ними дріботів товариш секретар з референтом і охороною.

За цим прийдуть ще декілька бортів з такими ж вантажами, їх розмістять тут же, в ангари, а в тутешній Могильник — місцеві називають його частіше Мавзолеєм — туди їх мають доправити пізньої ночі. Останньої ночі літа 1984-го року.

Товариш секретар зайшов в ангар і велів усім присутнім там і всім, хто йшов за ним:

— Залиште нас самих.

І всі вийшли з ангару.

І товариш секретар упав на коліна і притулювся чолом до гігантської труни.

І мовив за тим:

— Я служу тобі, Творець мого світу.

2

Заступник голови КДБ при Раді Міністрів СРСР
Членам Президії та секретарям ЦК КПРС.
2 липня 1962 р.

Особлива папка
Надзвичайно секретно

Як було повідомлено нами раніше, у підльодному озері поблизу антарктичної станції «Восток» нашими

дослідниками було виявлено руїни прадавнього міста, за попередніми висновками, зведеного невідомою нам доісторичною цивілізацією. Науково-дослідна група, що була відправлена на станцію задля проведення більш детальних розкопок, наприкінці своєї ротації виявила на недослідженій околиці міста певний комплекс, котрий науковці класифікують як похоронний. В межах цього комплексу також знаходились тіла трьох гуманоїдних істот, котрі чудово збереглися.

Після проведення досліджень група надала нам свої висновки і гіпотези по цій справі. Було приблизно встановлено, що вік похоронного комплексу більше 40 мільйонів років, і була висунута гіпотеза про позаземне походження знайдених там істот та загалом їхньої цивілізації. Крім цього, було встановлено, що похоронні комплекси, імовірно, повинні були підтримувати життєдіяльність поміщених до них істот протягом довгого терміну за допомогою недоступних нам технологій. Але комплекси були пошкоджені часом та кліматичними умовами, і, як наслідок, істоти, що зберігалися в них, загинули.

Зважаючи на важливість для керівництва нашої країни цих знахідок та той резонанс, який могло б спричинити оприлюднення інформації про них у суспільстві, ми вважали за необхідне засекретити ці дані до уточнення їх та ухвалення остаточного рішення про них. Ми також продовжуємо контролювати процес ознайомлення з цими знахідками допущених до них спеціалістів.

Просимо членів Президії найближчим часом

ухвалити рішення про необхідність спорядження додаткової експедиції на даний об'єкт, а також можливого розміщення на антарктичній станції або в безпосередній близькості до об'єкта контингенту військовослужбовців, аби запобігти провокаціям з боку урядів інших країн або забезпечити захист науково-дослідних груп у випадку можливих непередбачених ситуацій, пов'язаних з природою об'єкта.

3

Голова КДБ при Раді Міністрів СРСР
Надзвичайно секретно, негайно
Генеральному секретарю ЦК КПРС
10 серпня 1962 р.

Повідомляємо Вам, що дві доби тому одне з трьох тіл, знайдених нами на об'єкті, відомому як «Могильник», почало подавати ознаки життя. Через необхідність подальшого дотримання мір секретності ми на даний момент не маємо повної інформації про інцидент, а також нинішній стан справ на об'єкті та антарктичній станції, але наші співробітники повідомляють, що істота намагається встановити зв'язок з дослідницьким персоналом і загалом незрозумілим чином гнітюче діє на персонал та службу охорони об'єкта, і природа цього впливу нам нині незрозуміла.

Виходячи з цього, прошу Вас підтримати нашу

пропозицію про негайну відправку на континент додаткової кількості військовослужбовців та озброєння задля забезпечення подальшого функціонування об'єкту, а також ескадри кораблів ВМФ задля прикриття їхніх дій з моря.

4

Президія Верховної Ради СРСР

УКАЗ

від 19 липня 1975 року

Про затвердження кордонів закритого адміністративно-територіального формування — міста Самбір Лебединської області Української Радянської Соціалістичної Республіки

Президія Верховної ради СРСР постановляє:

1. Затвердити кордони закритого адміністративно-територіального формування — міста Самбора Лебединської області Української Радянської Соціалістичної Республіки відповідно додатку.

2. Місцевим органам виконавчої влади Лебединської області та Української Радянської Соціалістичної Республіки спільно при підтримці командування та військовослужбовців Лебединського

військового округу провести в 6-місячний термін необхідні організаційні міри, пов'язані зі встановленням кордонів закритого адміністративно-територіального формування — міста Самбора Лебединської області Української Радянської Соціалістичної Республіки.

Голова Президії Верховної Ради СРСР
Секретар Президії Верховної Ради

Москва, Кремль
19 липня 1975 року
№ 252

5

Непевним поступом відходить у вічність спустошене літо. Після червневої посухи та громових злив своєї молодості воно здається таким вичавленим і тихим на старість, а надто тепер — в останні свої дні. Коли зрання ще проносяться гомінливі вітри над оброслими чебрецем та бугилою, забитими ржавою радянською бронетехнікою дорогами, аби потім кволо згасати, плутаючись поміж густих хащ у надвечірніх провулках покинутого міста.

За тужливими милями, за нескінченними безлюдними пустками, за сіткою блокпостів та невеличких злиденних і обдертих поселень

видніється здаля тихе покинуте місто. І хоч ночами воно більше не пронизує, як двадцять років тому, довколишню тьму світлом ламп, вуличних ліхтарів, вивісок та прожекторів, а все ж з духмяного та вичавленого серпня околиць видається воно якимсь моторошним втіленням всіх загублених, всіх несправджених надій і мрій.

Стоїть довколишня земля, стомлена, втрачена. Там скрізь занедбані полустанки вздовж іржавих, укритих пирієм і вранішньою росою колій, сухий очерет замулених рік, роками не прибрані села і покинуте місто в тривожних туманах. І там дивна вогка тиша покинутого міста вночі, а інколи...

Інколи так наче звідкись відти доноситься людський крик, крик розпачу й болю. І він відходить з вичавленим серпнем і спустошеним літом, а з ним відходить, як та пересохла травинка, чиєсь дорогоцінне людське життя. Воно відходить, аби більше ніколи не повторитись. Відходить в безвість із спустошеним літом.

РОЗДІЛ ВОСЬМИЙ

1

Він часом виринає, цей різкий образ, пробивається, як стебло крізь прогірклий бетон

десятиліть, крізь це мереживо відцвілих літ. Він росте й росте, і проростає у його сні, його самотні сні в просторах кімнатах чужих і далеких міст, в глухі ночі серпнів і сльотаві прохолодні ночі туманних осей, о ці його жахні, моторошні і самотні сні! Вони бентежать його і не дають йому жити, вони співають його стомлену, вичавлену долю. Він відмахується від них, від цих відцвілих і прогірклих літ, але в липкі і самотні ночі непевної країни він знов поринає в них і знає, що порятунку від них не буде, не буде ніколи, адже він знає, що там далеко за тужливими кілометрами, за нескінченними безлюдними пустками, за сіткою блокпостів та невеличких злиденних і обдертих поселень видніється собі здаля тихе покинуте місто. І хоч ночами воно більше не пронизує, як двадцять років тому, довколишню тьму світлом ламп, вуличних ліхтарів, вивісок та прожекторів, а все ж з духмяного та вичавленого серпня околиць видається воно якимсь моторошним втіленням всіх загублених, всіх несправджених надій і мрій. Під неясним світлом передранішніх зірок і скручених в спіралі заглиблених в безвість галактик стоїть довколишня земля, стомлена, втрачена. Там скрізь занедбані полустанки вздовж іржавих, укритих пиєм і вранішньою росою колій, сухий очерет замулених рік, роками не прибрані села і покинуте місто в тривожних туманах.

І він знає, що там, у тих тужливих місцинах, котрі мокнуть під сумними ранковими дощами і ховаються в засиллі душних літ, десь там, в тій розпростертій пустці, навіки лишилось його скалічене серце.

І тоді він пускає в себе ту розпростерту пустку, пускає і наче знов тепер живе. Він вдихає запах з далеких скошених полів, вдихає запах останнього дня літа 1989-го року і останнього літа його втраченої юності, а дужче всього він вдихає запах її волосся. В неясній передранішній імлі, в молодому житловому масиві селища міського типу він ніжно обіймає її і вдихає запах її волосся, а вона дрімає на його плечі, така кохана, така рідна і така тепер невимовно далека, полишена за неприступною межею відцвілих старих світів. Його Іра. Він дивиться отак на неї через десятиліття, через прогірклі десятиліття і страшні покручі його немислимої долі, і бачить її немовби теперішніми очима.

Вона була його першим справжнім коханням. І, можливо, єдиним справжнім. У вересні 88-го року, перед початком шкільної лінійки, він побачив її вперше — вона стояла, вбрана в форму з накрохмаленими оборками, на сходах Іванівської середньої школи. З букетиком айстр в руках. Така схвильована, налякана навіть, вона бігала очима по натовпу школярів, вишукуючи хоч когось

знайомого і, здавалось, не знаходила. Діма з товаришами якраз ішли від господарських будівель, де перед цим викурили по цигарці потай від батьків і вчителів, і Діма побачив цю незнайому дівчинку, і остовпів. Вона, стоячи там сама, здавалась такою невимовно беззахисною, такою тендітною, але разом з тим такою невимовно красивою, що Дімі чогось захотілось втекти з цього шкільного двору світ за очі, але разом з тим чогось захотілось приголубити цю незнайому дівчинку. І він не розумів цих почуттів і боявся їх разом з тим. Він соромився спитати в товаришів, що це за дівчинка, хоча хтось із них, либонь, знав, що це їхня нова однокласниця. Її батьків перевели звідкись із західної України для роботи в «поштовій скриньці», чи то в лікарні, бо вони були медики, чи то в отому таємничому інституті. Але так як прикомандированих спеціалістів зазвичай не селили в сам Самбір, то працювали вони там вахтенно, а жили то там, то сям по окрузі, в основному в новому житловому масиві Іванівки, якраз для цієї мети і збудованому. Можливо, хтось із товаришів і пояснив би, кого чекає дівчинка, а чекала вона когось із своїх батьків, хоч когось. Справа в тому, що працювали вони, напевно, таки в різних установах, і їхні чергування були ще до ладу не злагоджені — часто виходило так, що вони чергували обоє одночасно, і Іра, а так звали

дівчину, залишалась вдома сама на цілу добу або й більше, і навіть на її перший навчальний день в новій школі батьки досі не з'явилися. Вона сама вдома вбралась, сама налагодила підручники і приготувала собі сніданок, сама запакувала квіти, сама пішла в школу, але все ж досі чекала хоч когось, бо мати ж нещодавно обіцяла вирватись зі свого секретного об'єкту, у когось перепросити абощо, хоча б і сама, без тата. Але мама так і не прийшла, вірніше, прийшла, але під самий кінець лінійки, проте перед тим подзвонивши в шкільну канцелярію і попросивши класного керівника приглянути за Ірою. І тепер так вийшло, що за нею наглядав на лінійці не сам класний керівник, а й ще одна людина не зводила з неї погляду, хоч і старанно намагаючись це приховати. Цією людиною був Діма Савченко, її новий однокласник, шибайголова і капітан футбольної команди, високого зросту і міцної статури, учитель розставив їх так, що він стояв коло неї і щосили боровся з бажанням немов ненароком торкнутися до її руки, і разом з тим невимовно соромлячись цього бажання.

Після їх першого знайомства пройшов майже місяць звичайного собі навчання. Дівчинка добре навчалася, була відмінницею, але залишалась такою ж сором'язливою, як і в перший день, хоч і встигла потоваришувати з декількома новими однокласниками. А Діма мучився досі невідомим

Йому почуттям і не знав, відверто кажучи, що з цим діяти. Врешті він якось перемкнувся на свій спорт — команда готувалась до ряду товариських матчів, а скоро ж мала відбутися і першість області, і вони мали реальні шанси посісти там не останнє місце. Діма не надто добре навчався, зірок з неба не хапав, але на полі йому не було рівних навіть серед трохи старших хлопців, і через це вчителі часто спускали йому і поодинокі прогули, і невиконані домашні завдання.

Команда тренувалась на великому, зовсім недавно побудованому стадіоні в центрі селища вечорами, і дівчатка з його класу часто приходили подивитись, і часто він помічав на трибуні Іру, але тут же відводив погляд і продовжував гру.

А одного вечора, вже було досить темно, і вони з хлопцями, завершивши гру, пихтіли цигарками на краю поля, обговорюючи тактику їхньої гри та час од часу не зовсім і до ладу поминаючи в розмові Марадону та інших зірок світового футболу. Словом, того вечора Діму від гурту покликала одна з однокласниць, що мешкала поруч із ним у приватному секторі, і він її знав з дитинства.

Він кинув хлопцям «бувайте» і пішов за нею, і вийшов зі стадіону, а однокласниця повела його до алейки в парку, сказавши лиш: «З тобою хоче дехто поговорити». Вони звернули в алейку, і Діма

побачив Іру, що стояла, втупивши погляд у землю, коло лавки і м'яла край вельветової куртки, її волосся спадало на очі. Він не розумів, до чого це все, а однокласниця лиш сказала, якимось єхидно всміхнувшись: «Ну... я вас, мабуть, залишу».

Діма ніяково підійшов до Іри і, намірившись сказати «Привіт», спинився, а вона раптом підвела голову і подивилась йому в очі. Її очі були залиті сльозами, а губи дрижали.

— Ти мені дуже подобаєшся... — мовила вона, і її губи скривились в плачу.

І тоді Діма на хвилю вкляк. Але всього на хвилю, бо вже через хвилю, незважаючи на полум'я, що розгорілось у нього в серці, він зробив ще крок вперед і міцно обійняв Іру за плечі, так міцно, що вона ледве могла дихати, але геть на те не зважала, а обняла його у відповідь, а він сказав їй лише: «Ти мені теж дуже подобаєшся, Іро».

І після цього почався, либонь, найщасливіший рік їхнього життя. Того вечора вони навіть не поцілувались, чогось нікому з них навіть в голову не прийшло, а просто обнявшись прогулювались по алеї, поки на селище остаточно не спала пізня вереснева тьма. Тоді Діма провів Іру додому, і вони ще трохи посиділи на лавці, поки її не позвала мати, а за тим Діма пішов додому, де його навіть ніхто не відчитав, хоч це було вже доволі пізно. Жили вони в приватному секторі на околиці Іванівки, і їхня

вуличка була село-селом, а Діміні батьки були звичайними колгоспниками, людьми непримхливими і не надто суворими до його частих прогулів, бешкетів та пізніх повернень додому. Лише батько, бува, інколи причитав понуро: «Клопота ти на мою голову і більш ніхто».

І от через рік після їхнього знайомства вони з товаришами на природі проводжали відцвіле літо і трохи випили, і коли Діма звично провів Іру до її дев'ятиповерхівки, то вона раптом сказала йому: «Може, побудеш зі мною, Дім? Мати й тато знов у «поштовій скриньці» до завтра, а мені так сумно чогось самій останнім часом».

І він залишився у неї на ніч, хоча вона спочатку й переживала, що його лятимуть батьки. Діма відмахнувся, мовляв, батько жнивує і, мабуть, він узагалі вдома не ночуватиме, бо збирався в Львівку до завтра відігнати машину, а мати поки сходе на вечірню доївку корів, поки туди-сюди... Мовляв — якось відбрешує.

І ось в блідій передсвітанковій імлі він вдихав запах її волосся, а потім ніжно поцілував її волосся.

А потім якась машина різко загальмувала під під'їздом, він навіть не звернув уваги, «мало там що», а Іра натомість розплющила очі і сонно мовила: «Скоро тато з мамою мають явитись», і позіхнула. «То не вони?» — спитав Діма.

— Навряд, — Іра потягнулась. — вони б на

автобусі приїхали службовому. В нас же машини нема, ти хіба забув?

— Може, хто привіз, — знизав плечами Діма.

— Та навряд, — Іра почала вдягатись. — Скоріше за все рейсовим приїдуть годині о восьмій — знов на лінійку не встигнуть. Як завжди.

Раптом вони почули в коридорі якусь голосну емоційну розмову. Хтось чи то підіймався сходами, чи то вийшов з ліфту і голосно розмовляв, може, навіть лаявся. Це було навіть не схоже на звичайну сварку — жінка так верещала, немов її різали, а чоловік хіба що не гарчав у відповідь.

Спальня, де знаходились підлітки, якраз була поруч зі сходовою кліткою, і було добре чути той гвалт.

— Таке наче тітка Олена з дядьком Петром, що то воно таке? — Іра вдягла блузку і вийшла в коридор, зазирнула у вічко, Діма рушив за нею.

З коридору долинув брязкіт немов впало щось металеве, може зв'язка ключів — дуже схоже.

— Розумієш вони всіх убили, всіх убили... І їли мерців! — тітка ледь не верещала. — Петре, вони їли їхні тіла!

— Замовкни, ось замовкни зараз же! Відчиняй...

— Там усі мертві, — жінка захлиналась сльозами. — О Господи, вони всі мертві, і солдати, і весь інститут.

— Тихо. Ну тихо. Візьми себе в руки!

Жінка ридала.

Іра глянула на Діму запитально і механічно взялась за ручку замка. Той шепнув «я сховаюсь» і відійшов у спальню, а Іра відчинила двері.

Люди, що лаялись, були молодим подружжям, сусідами Іри, котрі приїхали в Іванівку разом з ними, жінка працювала якоюсь технічною, а чоловік на заводі хімічних добрив за десять кілометрів від смт. Вони товаришували з сім'єю Іри.

Отож Іра відчинила двері і боязко ступила за поріг. Вона побачила, що жінка сидить навпочіпки під стіною і ридає, а чоловік заспокоює її, тримаючи за плечі.

На підлозі лежала зв'язка ключів.

— Дядьку Петре, тітко Олено? — Іра запитально зиркнула на них і вони обернулись в її бік. — Щось сталось?

— Ірочко! — тітка різко встала і рушила до неї і стала заштовхувати її назад в кімнату і намагалась зачинити за нею двері. — Сховайся! Швидко сховайся, Іринко! Зачинись на всі замки і не виходь. Ніколи і нікуди не виходь, — тараторила вона в безпам'ятстві. — А краще... — вона раптом спинилась. — Тікай! Тікай мерщій! Вони... Вони страшні, Іро. О господи, які ж вони страшні...

Дядько відтяг її від дівчинки і, швидко

піднявши ключі, відчинив двері своєї квартири.

— Відчепись від дитини! Чуєш? — він заштовхав жінку в квартиру і закрив двері.

Потім нахилився до Іри.

— Іруню, не лякайся тільки. Тільки нічого не бери в голову, вона... трохи захворіла, — він з усієї сили намагався виглядати спокійно, але йому це навряд чи вдавалось. — Іро, твої... Твої мама з татом тут чи... — він запнувся. — Тут чи на чергуванні? — промовив він роздільно.

— На чергуванні, а... що? Щось сталося? Вони мають скоро повернутись.

— То добре, — чоловік поклав їй руку на плече. — То добре, що скоро. Розумієш, в «поштовій скриньці»... в Самборі сталось щось недобре, якась аварія чи щось... Ми не знаємо, але в місті солдати і міліція — вони швидко впораються з цим лихом, тому не переживай, але краще... Краще зачинись у квартирі, чуєш? Зачинись і не відчиняй нікому, крім батьків і нас із тіткою Оленою, чуєш? Або приходь до нас, або... — він задумався. — З тіткою зараз не все гаразд, давай... Давай ми прийдемо до тебе через годину, а зараз зачинись у квартирі і не виходь. З твоїми батьками має бути все гаразд, якщо вони працювали в ніч, то все має бути гаразд. А зараз зачинись. Зачинись.

І він ледь не силою заштовхав Іру в квартиру і

зачинив за нею двері. Вона обернулась до Діми — він якраз вийшов зі спальні, і запитально глянула на нього.

— Якась аварія? — мовила вона. — А тато з мамою, може, ще там, у тій «скриньці». Що ж робити?

Діма задумався і глянув на телефон під стіною.

— Можеш кудись подзвонити? — спитав він у неї. — Дізнатись...

— Я знаю один номер. Так просто туди не додзвонитись, але один номер мати мені дала. Вона казала... Тільки при крайній необхідності. Це номер якоїсь прохідної чи що... Точно! Зараз.

Вона кинулась у кімнату і вийшла звідти з загальним зошитом, підняла слухавку і швидко набрала номер з того зошита. Почекала з хвилю, а тоді глянула на Діму.

— Не з'єднує...- мовила розгублено.

— Ану дай лишень, — він забрав у неї слухавку і вслухався. — Лінії не працюють. Глухо, — розвів руками.

— Що ж робити?

— Давай і справді почекаємо, чи що. А що ми можемо?

— А твої батьки? — раптом згадала Іра. — Може, ти підеш...

— А що мої? — махнув рукою Діма. — Мати,

либонь, на фермі, а батько ще з ночі на жнивах. Він казав що в Ільїнці переночує... У них там аврал якийсь, вони не домолотили вчасно. В усякому разі — саму тебе я не залишу, — твердо вивів він. — Давай почекаємо.

— Давай, — Іра кивнула. — Зараз я щось приготую поснідати, — вона легенько всміхнулась.

Іра підсмажувала яечню, а Діма нарізав ковбасу. Вже починало світати, і раптом звідкись здалеку долинув звук наче якогось вибуху, немов хтось різко зім'яв у грудку лист фольги, і скло вікон в квартирі задрижало.

— Що це? — Іра впустила додолу ополоник, а Діма, на хвилю задумавшись, піднявся і вийшов з кухні, кинувши їй: «Побудь тут, мабуть».

Він вийшов на балкон. Проїжджа частина була на диво порожньою, і людей на тротуарах та під під'їздами видно не було, але в принципі ще ж було дуже рано. Іра не послухалась і вийшла на балкон перегодя.

— Що ж воно? — мовила вона.

— Та хтозна, — знизав плечами Діма.

І раптом пролунав черговий далекий вибух, і вони вгледіли в передранішній млі далеку неясну заграву над обрієм десь за містом з боку Самбора. Вона мигнула і погасла, немов далека блискавиця, і скло в вікнах знов задрижало, тепер навіть сильніше, ніж перше.

А тоді вони побачили, як по проїжджій частині пробігло двоє людей в міліцейській формі, вони бігли швидко і тут же завернули в провулок навпроти. Один з них на бігу діставав з поясної кобури пістолет, а другий, наче старший, притримував однією рукою кашкет на голові, а іншою жваво матляв у повітрі.

— Боже, що воно? — Іра прикрила руками губи. — А отой був наче на нашого дільничного схожий, — тицьнула пальцем в бік вулиці. — Давай навідаємось до сусідів абощо? Що ж це таке?

— Давай, — Діма кивнув.

Вони вийшли на майданчик, і Іра натиснула кнопку дзвінка. Натиснула раз. Другий. Третій. Четвертий. П'ятий. Глухо.

— Ну не могли ж вони вийти, ми б почули! — мовила вона до Діми, задумавшись.

— Та наче ж не виходили, — погодився той.

— Постій. У нас є запасні ключі їхні. Про всяк випадок вони мамі з татом доручили. Полити там квіти, або як хто приїде з родичів, а їх не буде...

Іра повернулась до себе і, взявши ключі, стала відкривати.

Дімі ж чогось раптом стало тривожно, і він сам не розумів чого. Він навмисне підійшов і став упригтул за спиною Іри, і навіть легенько взяв її за плече. Так і стояв, поки вона відчиняла. А тоді вона різко розчинила двері і подалась вперед. І різко

скрикнула за тим, обхопивши долонею рот і ткнувшись у плече Діми. Він злякано зиркнув в коридор сусідської квартири і вгледів, що в тому коридорі, розкинувшись на доріжці, лежить дядько Петро.

Він рефлекторно прикрив двері і глянув на Іру — з її широко розплющених очей текли сльози, і вона важко дихала.

— Стій тут. Або повернись у квартиру і зачинись, я подивлюсь, що тут.

— Ні, — вона вхопила його за руку.

— Чого ти?

— Я не пущу тебе самого.

— Іро...

— Ні!

Він зайшов перший, а вона за ним. Дядько Петро лежав у коридорі, а тітка Олена в одній з кімнат.

— Боже, Дімо — вони як живі, — сказала Іра. — Вони як живі, але не дихають!

І дійсно — покійники, чи що вони були таке, виглядали так, немов зараз встануть. Немов лягли відпочити і на хвильку затримали дихання, розкриті їх очі не були скляними, вони немов бачили все довкола, але просто впали в якийсь тимчасовий ступор. Це було дивно і чогось дуже страшно.

Підлітки швидко покинули квартиру через той не до кінця їм зрозумілий страх.

— Давай зачинимо їх, — мовила заплакана Іра на майданчику.

— Навіщо? — не зрозумів Діма.

— Бо я боюсь їх, — напрочуд чітко вивела дівчина, і хлопець не став сперечатись.

Коли вони повернулись до своєї квартири, то Іра сказала:

— Треба комусь повідомити, що вони вмерли, або що це з ними.

— Телефони ж не працюють, — мовив Діма і підняв слухавку перевірити. — Так і є. А кого ще з сусідів ти знаєш?

— Здається... — Іра наморщила чоло, — у нас на майданчику більш нікого, один чоловік також в Самборі, а ще одна квартира досі пуста. А по вулиці бігли міліціонери?...

— Так де їх тепер знайдеш?

— Давай глянемо.

— Ну давай.

І вони знов вийшли стовбичити на балкон. Пробули там хвилин із десять — на сході займалась зоря і розганяла тумани. Іра дрижала, і Діма обійняв її.

І раптом звідкись зблизька долинув гуркіт і ляскіт траків, і на вулиці показалаь бойова машина в оточенні ланцюга солдат.

— Це танк? — здивовано спитала Іра.

— БМП наче, — мовив Діма.

Солдати ледь не бігли по вулиці і голосно перемовлялись між собою:

— Ти справа перевіряй під'їзди, ти зліва. Ткаченко, займай з своїми позицію на даху того будинку, виконуй!

За солдатами бігли міліціонери, і вони також були озброєні пістолетами й автоматами.

Вони перевіряли під'їзди, і врешті добрались і до наших підлітків. Вони скупю пояснили, що в Самборі сталась якась надзвичайна подія і що всі мають залишатись поки в домівках. На питання Іри про її батьків міліціонер повідомив, що все якраз з'ясовується, а коли підлітки сказали про мертвих сусідів, то їх, і Іру і Діму, загнали на кухню і залишили там з якимсь рядовим, а в сусідній квартирі вчинили якийсь гвалт, а затим вони побачили в вікно, як з під'їзду виносять замотані в брезент тіла.

— Вони померли? — спитала Іра у міліціонера, але той нічого не відповів.

Згодом вони покинули їхню квартиру і під'їзд, продовжуючи свій рух далі по вулиці, і підлітки знов залишились самі.

Іра дуже непокоїлась про батьків, хоч і намагалась не показувати того. Врешті ближче до обіду Діма сказав не надто сміливо:

— Давай я відведу тебе до моїх...

— Чого?

— А сам... — він скривився, — сам вийду до самбірських окраїн, гляну, що там робиться.

— Як?

— Я знаю... тут стежечку одну. Ми з хлопцями ходили. Колись ледь не в центрі міста були. Ну не в центрі, але... Ну, на окраїнах в житловому секторі. Нас тоді, правда, вловили там і парла дали, а батьків ще й у міліцію викликали разів два... Але пройти туди в принципі можна.

— Але ж там може бути небезпечно. Ні, я тебе не пущу, — Іра міцно вхопила його за руку.

Через якісь півгодини під їхніми вікнами прогуркотів вже справжній танк, а на проїжджій частині спинилась військова вантажівка, і вони побачили через якийсь час, як солдати виносять з під'їздів брезентові згортки і вкидають їх у кузов вантажівки.

Пізніше далі від вантажівки спинились два шкільних автобуси і один Ікарус. Ікарус згодом рушив далі, а автобуси залишились стояти.

До них знов зайшла міліція і сказала взяти найнеобхідніші речі та зібратись через десять хвилин коло автобусів для евакуації.

Іра противилась, казала, що батьки прийдуть сюди, а її не буде, на що міліціонер лише втомлено махнув рукою і сказав, що в квартирах ніхто не залишиться, і якщо вони не захотять іти, то їх посадять в автобуси силою.

— Я не поїду. Не хочу, — плакала Іра, ткнувшись у плече Діми, коли вони лишилися наодинці.

— Не поїдеш. Не поїдеш, Іринко, — твердо мовив Діма і кивнув. — Вдягни щось досить цупке і візьми, може, щось з'їсти. Я все продумав.

Вони вийшли з під'їзду і, пройшовши непоміченими під будинками, зайшли в хаці на околиці смт.

— Я все ж думаю — може, одвести тебе до своїх? — спитав Діма.

— Я не залишу тебе, — крутнула головою Іра.

Діма глянув на неї — вона була в тій самій вельветовій куртці, в якій освідчилась йому, і вся така радісна, хоч їй і було тяжко на душі. Вона раділа, що зараз зі своїм коханим, і хай там що, вони з усім впораються, адже по-справжньому кохають один одного. Він, власне, думав так само, і це додавало йому рішучості.

Вони досить швидко минули поле і вже майже дійшли до тополеньок під дорогою на його краю, коли їм раптом довелось пригнутись, а потім навіть попадати з остраху в жита — над ними на малій висоті стрімко пройшли в бік Самбора одразу два чималі військово-транспортні літаки.

— Бачиш, армія тут, — мовила Іра, перебираючись через бур'яни. — Може, все й вгамується.

Вони вийшли з лісопосадки під вузькою асфальтованою дорогою на околиці «поштової скриньки», коли їх застигли зненацька.

— Стояти! — мовив різкий чоловічий голос.

Це був міліціонер, звичайний собі міліціонер, тільки весь у реп'яхах і бур'яні, і один рукав порваний — він цілився в підлітків з пістолета.

— Що ви тут в дідька робите? Га?

— Шукаємо моїх батьків, — мовила Іра, синхронно з Дімою піднявши руки. — Ми з Іванівки.

Офіцер опустил пістолет і важко витер піт з чола.

— Я вже не добираю, чи ви нормальні, чи ті виблядки... — він видихнув. — Ідіть звідси, діти, тут бозна-що робиться. Ох.

Він легенько всміхнувся, віддихаючись, а Діма з Ірою опустили руки і теж ніяково всміхнулись.

І раптом Діма відчув у вухах якийсь наче ото гул, що наростав, чи мо' тріск, чи ще якісь незрозумілі шуми. Вони долинали немов з самої голови або з іншого світу, і тутешній Дімин білий світ стрімко померк, його немов тяжкою ковдрою швидко накривала чорнота, і в тій чорноті він лиш почув пронизливий крик своєї Іри.

А тоді бозна через скільки часу він почав очунюватись. Він лежав на тій самій асфальтованій

дорозі на околицях зловісного Самбора і повільно розплющував очі, хоча інші частини тіла його вперто не слухались.

Він розплющив очі і побачив перед собою так як дві групи людей, котрі, схилившись, стояли на колінах над двома трупами, і рвали ті трупи руками і зубами, і поїдали ті трупи. Дальній труп був у міліцейській формі, а ближче лежав труп дівчинки у вельветовій куртці.

Від дівочого трупу згодом піднялась дитина, років п'яти всього, і рушила неспішно в бік Діми.

Вона підійшла до нього, і він зумів розгледіти, що це наче й звичайна маленька дівчинка в звичайній же дитячій сукенці, але очі в дівчинки зовсім не людські, а якісь такі наче комахині, а по лиці плетуться судини неприроднього кольору. А рот дівчинки і підборіддя густо замазані кров'ю, і ручки, і ота сукенка. І дівчинка ворухить своїми скривавленими губами.

— Патріархи кажуть, і ти робиш, — мовила дівчинка, дивлячись на Діму, і її горло при цьому дивно здіймалось, а сам голос був нелюдським, він то якось тягуче скрипів, то тріщав, наче у гігантського цвіркуна. — Патріархи кажуть, і їх слова священні. І людське життя для них пил.

Дівчина вказала скривавленим пальчиком на Діму і, розвернувшись, рушила неспішно дорогою в бік міста. Згодом до неї приєднались більш старші

істоти.

А Діма ще довго лежав, поки параліч не пройшов остаточно. Він лежав і дивився, як сонце сідає за моторошне місто, і з очей його, не спиняючись, текли сльози.

2

ВІД РАДИ МІНІСТРІВ СРСР

Стало відомо, що деякі інформаційні агентства на Заході розповсюджують чутки, нібито при ліквідації масових безладів 1 вересня в місті Самбір Лебединської області УРСР загинули тисячі людей. Натомість, як уже і повідомлялось, фактично загинули 12 військовослужбовців та близько двох десятків цивільних, особи яких нині встановлюються. Крім цього, з легкими пораненнями в наступну добу було госпіталізовано ще близько півсотні громадян; 17 з них залишили госпіталі після обстеження. Робота підприємств, колгоспів, радгоспів та установ іде нормально.

Слід зауважити, що це вже не перші випадки дезінформації та відвертої брехні про стан справ у нашій країні з боку іноземних ЗМІ. Будь-якими засобами іноземні спекулянти намагаються скомпрометувати дії радянського керівництва та в негативному світлі представити нашу країну в міжнародному просторі. Ми з усією відповідальністю заявляємо, що дані чутки не мають під собою ніяких підстав. Нині продовжується

надання допомоги постраждалим. Серед постраждалих іноземних громадян немає.

Правда

5 вересня 1989 року

3

5 вересня члени Політбюро ЦК КПРС, голова Ради Міністрів СРСР та секретар ЦК КПРС відвідали місто Лебедин. Вони познайомились із обстановкою, розглянули при участі урядової комісії, керівників ЦК Компартії України та керівництва Української РСР, партійних та радянських органів Лебединської області та міста Самбір міри, прийняті для надання допомоги місцевому населенню та нормалізації обстановки в прилеглих районах. Ухвалено рішення про додаткові міри задля пришвидшення відповідних робіт.

Товариші побували в населених пунктах, де зустрілись із трудящими, тимчасово евакуйованими з околиць Самбора та прилеглих територій, цікавились організацією їхнього побуту, торгового, медичного обслуговування, їхнього працевлаштування, роботою шкіл та дошкільних закладів.

У поїзді взяли участь члени Політбюро ЦК КПРС, перший секретар ЦК Компартії України, голова урядової комісії, заступник Голови Ради Міністрів СРСР, Голова Ради Міністрів Української РСР, перший секретар Київського обкому Компартії України.

ТАРС

9 вересня 1989 року

4

Президент опинився в безвихідному становищі, намагаючись упоратися з повною конфліктом політикою СРСР. Щоб придушити рухи, що вимагали незалежності ряду республік, він наказав вивести на вулиці цих республік танки. Некомпетентність союзного керівництва, етнічні погроми, націоналістичні тенденції, ганебна Афганська війна, зниження світових цін на нафту та ще цілий ряд факторів врешті призвели до складання президентом своїх повноважень, утворення СНД та подальших рішень радянського уряду, що вже остаточно констатували припинення існування СРСР як суб'єкта міжнародного права та геополітичної реальності. Президент наскоком склав новий союзний договір задля перерозподілу влади між Москвою та республіками, окрім Росії, однак найбільш вагома з цих республік, Україна, за цим договором влади не отримала. Україна проголосувала за вихід з Радянського Союзу. Парламенти ряду інших республік вчинили так само.

Крах Радянського Союзу викликав колосальне геополітичне збентеження. Впродовж декількох днів росіяни, які взагалі-то навіть менше за решту були обізнані, ніж зовнішній світ, про близький розпад

Радянського Союзу, несподівано для себе виявили, що вони більше не є господарями трансконтинентальної імперії.

The Washington Times

1992

5

О криваві боги мого серця, ниште ж цей світ. Я чекав на вас в згірклі часи розпаду, і часи імлісті, і часи безлюдні, і часи безликі. Я чекав вас у часи безнадії і у тиші туманних світань на околицях неясних міст, і ви слухали мій спів, і мій плач, і мої молитви, і тепер ви прийшли в мій безборонний світ. Ви ж мовите, як громи, і під вашим вишнім поступом нищатья держави і уряди цих держав, ото ж ниште мій похололий світ. Вас темінь вкриває, ви темінь безлика, ви площі безлюдні, ви ріки мулісті, ви мутний спогад дитинства, ви темні боги моєї пам'яті, то ж ниште цей тихий і приречений світ. До вас молять ваші діти, до вас молить ваша паства, до вас молить моя дика юність, о чорні боги мого світанку, візьміть же тепер і їхню юність, о темні боги моєї пам'яті.

РОЗІЛ ДЕВ'ЯТИЙ

1

Місто наче спить в мороці та сивій імлі десятиліть. Воно таке таємниче, особливо вечорами, там, на околиці обдертих сільських поселень, автомобільних доріг в гірку далеч або чийось маленьких неясних міст дитинства, задимлених городів і полустанків в осінніх полях.

Вітер колихає суху траву під розбитими під'їздами, ганяє пил і зжовкле листя по нікому тепер вже не потрібному асфальту тутешніх доріг. Призахідні промені грають у розбитому склі вікон, особливо на верхніх поверхах, а якщо б можна було зайти у якусь із тих верхніх пустих квартир або ще й вийти там на балкон, то можна було б побачити і розбомблений вокзал, і зарослий хащами проспект Миру, меліораційні канали далі за містом і ще далі побачити, як сонце сідає за поля і віддалені лісосмуги.

Вздовж вулиць насаджено немало тополь, і в дні літа з них, як і тоді, багато років тому, летить пух, а восени зжовкле листя — опадає під будинками і на дахи магазинів, залітає у розчинені вікна пустих лікарень та шкіл. Листя стелиться тротуарами, асфальтом дороги в занедбані поля —

листя стелиться назавжди покинутим людьми мертвим містом, котре вкривається тим листям, мов ковдрою і наче спить, і наче бачить сни про свою далеку юність.

Сплять без дітей самотні полишені школи між тих дерев, і та гулка пустка немов поглинає в себе душі тих, хто колись тут навчався, дорослішав, робив перші помилки, переживав перші невдачі та перемоги, зустрічав перше, але, може, найсвітліше в житті кохання.

Хтозна, чи мертві предмети здатні зберігати твою пам'ять і пам'ять тих, хто був поруч із тобою. Чи здатні вони увібрати в себе ваші страхи і надії, жалі і поривання, радості і печалі? Може, то лиш омана. Але ж коли заходиш у покинуті будови або виходиш на покинуті вулиці населених пунктів, раптом охоплює тонкий сум, немов десятки років тому тут зупинився час, і серце торкає щось таке щемливе — якийсь тихий біль і гіркота.

На якусь мить здається, ніби бачиш у вікнах полишених квартир світло, в пустих коридорах ніби хтось тільки-но пройшов, а по засипаних згнилим листям вулицях наче чується віддалений гомін, проноситься між обірваних дротів і похилених електроопор, плутаючись в розбитих під'їздах та обвитих сухим хмелем вікнах.

Немов щось переносить вас в роки, коли тут жили, але наче не повністю, не всього вас. Немов

тіло і розум застається тут, в цій пустуватій осені, а от серце зазирає туди, в минуле.

А може, то просто пам'ять дитинства. Може, навіть і не сум за долями тих, хто тут колись жив, а лиш сум за своєю власною юністю, котру нагадало тобі тутешнє запустіння, адже інколи через терпкі роки він проступає напрочуд чітко, і тоді нинішність здається лиш холодною осінньою пусткою у порівнянні з тим золотим сном дитинства.

2

Йому снилось, як військова колона рухається притихлим Кабулом, а тоді через якісь дивні спалахи повз мертві занедбані кишлаки кудись на Джелалабад, і по дорозі грає світло фар, вихоплюючи раптом якусь дівчинку на обочині дороги. Він раптом чогось на ходу зістрибує з броні БТР і підбігає до дитини. Та стоїть спиною до нього — якась афганська дівчинка в лахмітті, рочків семи чи щось таке. Одну ручку вона тримає чомусь зігнутою, а в іншій наче якийсь предмет.

Він розвертає дівчинку обличчям до себе, взявши за плечі — вона стоїть, втупившись в землю, брудне волоссячко спадає на лице. Він прибирає з її лица волоссячко і сахається, бо то маленька Тетяна, його маленька донечка.

Вона поглядає на тата і, ніяково всміхнувшись, подає йому отой продовгуватий предмет.

— Це тобі, татусю, — говорить вона. — Аби ти про мене пам'ятав.

З цими словами вона подає йому свою скривавлену, відірвану по лікоть ліву ручку.

І раптом його хтось будить в блідій передранішній млі 1 вересня 1989 року в квартирі товариша по службі в окраїнному районі провінційного міста.

— Що таке? — він не може прийти до тями і, здається, не зовсім розуміє, де він зараз знаходиться.

Голова розколюється — здається, вчора вони пили тут, на кухні, велась якась тяжка і непроста розмова. Про що?

— Ти слухаєш чи ні? Боря, приходь вже до тями!

— Що трапилось?

— Бойова тривога, матір його...

Борис помічає, що товариш його в формі.

— Прибути негайно в розташування частини. Чуєш, то ще гарно, що ти, не чекаючи розгляду свого довбаного рапорту, не двинув учора назад в Лебедин. Там якась серйозна операція намічається...

— На нас що, напав хто? Чи ми на кого

напали, га?

Він піднявся з дивану.

— Боря, та зберись ти врешті! Якась заваруха в «поштовій скриньці», здається. Певне, знову кинуть на якесь придушення якогось мітингу або ще й гірше, не знаю... щось там серйозне, здається.

Він починає згадувати. «Поштова скринька» тут одна — Самбір, містечко в відомстві якогось з відділів КДБ. Про нього різне балакають, дехто розказує про тамтешній секретний інститут і що назва його — то навмисна дезінформація супротивника, адже... Адже що? А, там виробляють ніяк не атомну зброю. Що ще? Хтось із лебединських офіцерів не так давно розказував йому в курилці на території штабу частини, що насправді в Самборі будують якесь грандіозне бомбосховище для членів Політбюро, аби у випадку ядерної війни там могли віками виживати ці старі паралітики зі своїми довбаними сім'ями. А хай йому лихо! Чого тільки не набрешуть.

І що тепер — їхати на придушення якогось мітингу чи демонстрації в ту «поштову скриньку»? Ото тобі все бомбосховище і все Політбюро — бардак він і є бардак, що тут, що по всій країні. Чорти б вас побрали, хріна вам лисого буду я впрягатись у такі справи... І так надумав звільнитись, то хай уже хоча б і так. І рапорт онде подав, і ясно розтлумачив начальству, що як не

переведуть назад в Лебедин, то... То, коротше, хай котяться к бісу... Ну правда, кинули з Кримська сюди, тільки тут прижились — давай в цей довбаний Овруч до десантників, вік би його не бачити, цього райцентра, хоч і чималенького.

Взагалі то — дивно. Чогось вони останні півроку якомсь дуже підозріло тасують війська навкруг тієї загадкової «поштової скриньки». Але то справа не його розуму, звичайно. Як казала полтавчанка-дружина: «Хай кобила дума — у неї голова велика».

Сам про себе всміхнувся, вже вдягаючись. Так, дружина, чого він вчора й пив з другом і чого не в розташуванні ночував і не в офіцерському гуртожитку. Дружина йому також ультиматум поставила: або залишаємось в Лебедині, або розлучення — і край. Набридло вже, мовляв, мотатись по гарнізонах і військових округах. Вона взагалі в Кримську хотіла лишитись. Та і не в тому ж річ — у них не заладилось ще з його відряджень «за річку».

Борису інколи здається, що він більше не любить дружину, і на біса цей шлюб, не зовсім розуміє. Вона на десять років молодша за нього, познайомились вони якомсь з переляку, її батьки переїхали в Росію, в те ж місто, де було Борине військове училище, там і познайомились на якихось танцях. Він якомсь до того навіть по-нормальному ні

з ким не зустрічався, а вона була школярка, струнка, красива, з довгою смоляною косою, і він довго соромився своїх почуттів до неї. Господи, що я, правда — вона ж маленька ще яка.

Він був «матусин синок», і сам собі зізнався в цьому якось у двадцять з лишнім років аж. Мати виховала, мати вивчила, мати влаштувала на роботу, мати відмазала від армії по причині своєї власної інвалідності. А потім якось душною літньої ночі мати померла, і Борис залишився сам-один на весь білий світ. І після похорону, поминок, всіх цих днів, коли чогось навіть плакати не вдавалось, а лиш стояв у горлі клятий колючий клубок і душив, душив... Отже, через деякий час після материної смерті він вирішив, що він типовий «мамин синок», і на диво не спився або ще чого такого не заподіяв, а подав документи на вступ до військового училища.

І, що найбільш дивно — з нього вийшов перегодя чудовий офіцер, а от чоловік, мабуть, не те щоб дуже гарний. Через якісь два роки шлюбу він раптом зрозумів, що терпіти свою Оксану більше не може. Ну от зовсім. Вже народилась тоді Тетяна, а його направили в Афганістан, а дружина кляла його на чім світ стояв. І так було далі всі роки, а пізніше йому стали розказувати, як вона гуляла то з тим, то з іншими. І не можна довгі роки їхнього подружнього життя списувати на Борисову

м'якотілість: яким би він м'якотілим не був, але давно б уже не витримав би і він, аби не Тетяна. Незважаючи на всі його роз'їзди, на бісову службу, чергування, вахти, збори, все на світі, незважаючи на материну ненависть до нього і наговори — Тетяна любила свого татка понад усе на світі. Вона захищала його від материних нападок, коли він бував удома, вона постійно вешталась за ним, куди б він не йшов, вона так раділа його приїздам, його нехитрим подаруночкам — пластмасовим звіряткам і різноманітним персонажам мультиків — він навіть не задумувався, що дівчаткам треба дарувати щось особливе, просто брав у магазині іграшки, які б подобалися йому, аби він був дитиною.

Добре хоч додумався не привозити машинки або іграшкову зброю, але це було несвідомо — він сам в дитинстві не любив ні машинок, ні іграшкової зброї.

А Тетянка так раділа — розкладала їх посеред кімнати, придумувала для них не лише різні ролі, а й довгі розлогі історії, котрим і сам татко дивувався.

— Може, будеш писати книжечки, коли виростеш, — казав він їй.

Особливо їй подобався такий смішний, білий такий ведмедик, котрого для Бориса на замовлення привіз колега з відрядження в НДР.

Тетяна так сумувала, коли він від'їжджав, але

вона все розуміла. Вони з нею були справжніми друзями на все життя, а от з матір'ю у них такого зв'язку чомусь не було, і важко було зрозуміти чому. Оксана не ображала Тетяну, вона загалом добре до неї ставилась, але чогось так якось склалось.

Що б там не було, заради Тетяни — до бісової матері з цього Овруча, хай навіть доведеться лишити армію. Один біс — країна тріщить по швах.

Ідучи містечком, Борис зрозумів за якісь хвилини — намічалось щось дійсно серйозне. Бронетехніка якихось незрозумілих частин рухалась містом, а на летовищі бригади готувались до погрузки в літаки. Борти Іл-76 з Лебедина сідали на летовище один за одним.

На нараді в штабі їм якнайбільш стисло пояснили їхнє завдання. Їм говорили, що розвідувальні групи в ці хвилини ведуть бій на підступах до аеродрому ППО на околицях Самбора, що втрати великі, але розвідники утримують вогневий контроль над двома чи трьома злітними смугами і борти з їх ДШБ мають сісти на аеродромі під прикриттям розвідників і мають після висадки взяти під контроль летовище, а потім просуватися в місто і чекати подальших наказів. Підмога, мовляв, має прийти до них по трасі Р-60 до сутінок. За тим хтось із офіцерів спитав, з яких частин військові і техніка, що рухається нині містом в бік траси Р-60 і

вантажиться в транспортні борти на місцевому аеродромі.

У відповідь московський лизоблюд, що головував на нараді, не повівши навіть бровою, повідомив, що це їхня рідна овруцька 14-та ДШБ. Але навіть Борис, котрий був переведений сюди тиждень тому, знав, що в бригаді немає такої кількості людей і техніки. Що там в біса сталося в тій поштової скриньці, там що, раптом висадились американці?

На такі питання на нараді ніхто нічого не відповідав. Операція вважалась суворо засекреченою. І це ще присутні офіцери не здогадувались, наприклад, про те, що ядерні сили країни нині приведені в повну бойову готовність.

Вже через півгодини вони, екіпіровані і озброєні, рухалися на бойових машинах в бік летовища, а через годину були в повітрі на борту літаків.

Аби вони в ті хвилини могли налаштуватись на всі радіочастоти, що працювали в районі Самбора, то хтозна чи й вмістили б у голові той хаос, сум'яття і паніку сплетених в колючий клубок голосів:

— Зоря, відповідай Березі. Зоря, відповідай Березі. Зоря, ми вийшли до житлового сектора, прийом.

— Береза, очікуйте, до вас вийшли колони, в ваш бік вийшли колони, зараз будуть, я Рубін, прийом.

— Рубін, хера ти мені зараз? Я вже послав два взводи під прикриттям БМП по дорозі від Шпотівки, і всі 200-ті, лежать метрів триста від залізничного переїзду, блядь, і забрати ніяк.

— Береза, я Рубін, уточни, звідки вогонь і хто стріляє в вас?

— А я, блядь, бачу, хто по мені стріляє? Взвод Кравченка годину тому під прикриттям танків зайшов у місто і весь лежить там он... Я з Зорею перевірів. Там стоїть колона, і пацани лежать готові, ні поранень, ні слідів бою, нічого, тільки в хлопців крові з вух понатікало. Я з своїми тільки вийшов до аеродрому, як Зоря передає, що побачив когось в кінці вулиці, і замовк, тепер не відповідає. Та що тут за херня робиться, Рубін?

— Береза, очікуйте прибуття колони, я Рубін, прийом.

— Рубін, я Квадрат, ми вийшли до лісосмуги, куди нам тепер рухатись, прийом?

— Квадрат, закріпіться там, вас прикриє група Резніка, я Рубін, прийом.

— Рубін, ми закріпились і так там, що нам далі робити тепер? Як зрозуміли, Рубін? Як зрозуміли?

— Квадрат, слухай мою команду... З вашої

позиції... Через орієнтовно півгодини до вас придуть борти з Овруча, прямо на аеродром — ваше завдання прикривати їх висадку. Потім вийдете з ними і будете рухатись в бік міста на з'єднання з колонами 14-ї ДШБ, як зрозуміли наказ, прийом? Квадрат, прийом?

— Так точно, вас зрозумів, виконую.

— Рубін, я Береза, ви там поснули, матір вашу? Де ваші колони, прийом?

— Береза, з колонами втрачено зв'язок, з колонами втрачено зв'язок. Спустиись... спустиись на четвірку до траси через поле маленькими групами, перевір, що з тими колонами. Вони там десь недалеко коло тебе спинились, прийом?

3

Вдихай запах довколишніх полів і розжареного асфальту, вдихай кіптяву далеких міст, вдихай вітри, що доносять звідкись із-за горизонту холоди і сльотаві дрижкі світанки чергової марудної осені. Вдихай гнилість її ранкових туманів і сонних потягів, що рухаються вглиб млявої та безнадійної осінньої провінції, вдихай тісняву залізничних станцій і нудні пустуваті поселення за обрієм, вдихай країну, що втомилась жити і цвісти, вдихай свою обірвану молодість.

Водій вантажівки, молодий хлопець у

тільняшці, розплющив очі і декілька раз глибоко вдихнув пряне повітря відцвілого літа, легкий вітерець дмухнув йому в лице, і він знов зажмурився. Він сидів на підніжці машини товариша посеред широких, майже скошених нив радгоспу-мільйонника, а його товариш, старший чоловік — у кабіні, розвалившись на все сидіння, до пояса голий, читав якийсь журнал, здається, «Техніку молоді», у нього на панелі лежав їх цілий стос.

— Щось довго твого нечутно... — усміхнувся він і відклав журнал, з насолодою потягнувшись за тим. — А з ким ти молотиш сьогодні?

— З Ігорем Деркачем, на «Колосі», — хлопчина одповів неухважно, здавалось, думав про своє.

— Ти чуєш... — спитав він перегодя. — Я як їхав з зерном на елеватор, то бачив, як з Овруча завертала військова колона.

— Серйозно? — чоловік зацікавився і, перевернувшись на живіт, підпер голову рукою. — А що? Навчання якісь?

— А я знаю? — хлопець повернувся до товариша і поглянув йому в очі. — Так як на бойове йшли.

— Та ну тебе! — чоловік крутнув головою відганяючи мошку. — Ти, Костя, не ображайся, але ти, мабуть, ще од своїх бойових, того — не

відійшов... Казали тобі — погуляй трошки, а ти вискочив на роботу, не встигши й дембельнутись, ото й мерещиться тобі. В госпіталі б повалявся абощо...

Чоловік чогось скривився і знов потягнувся за журналом, а хлопець на диво не став сперечатись, а знов, зручно усівшись, заплющив очі.

— А куди та колона йшла, не звернув уваги? — спитав-таки ще чоловік.

— Так як на «поштову скриньку», — не розплющуючи очі, повів хлопчина. — Але можу помилятись. Я довго не витрищався на них. Пропустив на повороті, ото і всього.

— Ну ясно, — похмуро вивів чоловік. — Може, там що сталось, то буде нам на нашу голову ще якась клопота...

— О Аллах акбар, та де там хоч той Деркач молоте, заманався я вже чекати.

Хлопець встав і поліз на борт вантажівки. Приклав долоню до чола, вдивляючись в бік обрію.

А чоловік в кабіні краєм вуха зауважив якийсь дивний далекий гул, що підсилювався. Він вже більше години як виокремив цей гул з шуму полів і комбайнів на них, з шуму недалекої траси, і чогось той ледь чутний гул його все більше тривожив, і чоловік не розумів чого, але фраза хлопця про колону чогось ще й підсилила його тривогу — того він так різко йому й одповів, мабуть.

— Ти глянь! — гукнув йому хлопець з кузова, і чоловік висунувся з кабіни.

Невисоко над простором нив проносився транспортний літак, розкидаючи в сторони від себе яскраві вогники.

— Іл-76, — проказав хлопчина. — І теплові пастки відстрілює, за чим? Хто його тут збивати збирається? — він подивився на чоловіка.

Через дві хвилини подалі від них над лісосмугою пройшов ще один такий самий літак, так само розкидаючи вогники.

— Так як з боку Самбора ідуть, — констатував хлопчина. — Я ж тобі кажу, щось там у них робиться.

— Оце ще! — вилаявся чоловік. — Клопота на наші голови.

І раптом комбайн далеко від них почав сигналити.

— О, наче мій, — мовив чоловік. — Поїду я, Костя, давай.

Але комбайн продовжував сигналити.

Не два гудка і не три, а п'ять, шість, сім, вісім, потім суцільний гудок і тиша.

— Що таке? — чоловік розвернувся до хлопця, але той нічого не відповів, лише наче ледь помітно зблід.

І тут вони обоє побачили постаті, з три десятка або й більше постатей, що прямували по

житах і стерні в їхній бік.

— Це ще хто такі? — чоловік став вдивлятися.

— Може, самборяни? — припустив хлопець. — Он дивись, одягнені наче як по-міському.

— Може, сталось щось у них таки... — чоловік виліз із кабіни з шоферського боку і ступив крок у бік постатей, що були ще досить далеко. — Може, напав на нас хто, чи що воно?

— А може, в тому сраному інституті що? — сказав хлопець і, сплюнувши, також рушив у бік постатей.

— Агов! — гукали колгоспники до постатей. — Люди добрі, у вас біда яка чи що?

Але постаті нічого не відповідали і просто мовчки рухались в їхній бік.

У цей час Ігор Деркач, батько Артура Деркача, важко хекаючи, біг нивами в бік Ільїнки. Він кинув комбайн, кинув інших і просто собі біг. Перед тим він обламався, і його помічник пішов за допомогою до більш досвідченого товариша з іншої машини.

Деркач чекав, а того все не було, тож він і сам пішов до них. «П'ють там чи що, сучі діти?» — всміхався він про себе — сам він тоді ще не пив. Потім він почув довгі гудки, що раптово затихли.

І здаля побачив, що якісь дивні по-міському вдягнені люди вовтузяться коло комбайна

товариша.

А потім він розгледів, що ті незнайомці схилились над трупами комбайнерів і патрають їх, а інша група незнайомців продовжує рух в бік вантажівок.

І тоді Ігор Деркач побіг нивами.

4

Транспорти спішно знижувались і йшли на посадку, а розвантажившись, злітали так швидко, як могли. Розвідники сиділи в лісосмузі, впритул наближеній до крайньої злітної смуги, і вели вогонь по території летовища. Посадки і зльоти транспортів були ускладнені тим, що дві смуги були густо заставлені винищувачами-перехоплювачами МіГ-31 з топливозаправниками — техніка стояла, мов полишена, ніяких людей коло неї не було.

Коли з горем пополам приземлились і вигрузили зі свого борту техніку, то зрозуміли, що поряд противник — з боку міста по них працювали снайпери. Над сусідньою смугою між тим зі страшним гулом стрімко знижувався черговий Іл-76. І раптом звідкись із боку міста пішла керована ракета і влучила в двигун Іла, літак накренився і випустив смугу чорного диму, втрачаючи висоту. Він проорав носом злітну смугу

в її кінці і врешті вибухнув. Решта бортів після цього розвернулась і пішла назад на базу в Овруч.

Між тим над аеродромом стояла тиша, і навіть стрілянина в лісосмузі стихла. Коли вони з рештою офіцерів відправили-таки бійців до розвідників, то ті, повернувшись, повідомили, що всі розвідники мертві, але причин їхньої смерті так і не виявили. Травм на розпростертих тілах не було, а лише з вух у розвідників чомусь текла кров.

Командування наказало просуватися в місто. Колони, що рухались головною дорогою, спинились на під'їзді до спальних районів, і спроби встановити з ними радіозв'язок нічого не давали — їхні рації мовчали.

На щастя для Бориса, він та його підлеглі прикривали вихід колон з летовища, і самі вони рушили в місто пішки через ту ж лісосмугу. Вони здибали на шляху ще групу мертвих бійців якогось іншого підрозділу з такими самими ознаками — криваві патьоки з вух. Борис задумався, і ці роздуми врешті привели його до висновку, котрий пізніше і врятував життя йому і кільком його підлеглим.

Коли вони помітили завмерлу на дорозі колону метрів за двісті попереду них, то один з офіцерів повів своїх бійців перевірити, а Борис наказав своїм зайняти позицію і чекати. Група не повернулась, як чогось і очікував Борис. Він

інтуїтивно, з допомогою свого вродженого притаманного йому нестандартного мислення зараз спішно вивчав науку, котру в наступні десятиліття шліфували десятками виходів в периметр і десятками своїх смертей тутешні мародери. Наука ця вміщалась у просту фразу: «Не світитись в периметрі». Себто бути якомога більш непомітним, не звертати на себе увагу приблуд.

Перед самим заходом сонця Борис ризикнув посадити спостерігача зі снайперською гвинтівкою на водонапірну башту на околиці і врешті сам туди заліз із біноклем.

Картина, що їм відкрилась, була жахаюча. Спочатку вони оглянули полишене ними години дві тому летовище. Бійці, що залишились його охороняти, лежали на злітних смугах та вздовж них, а дорогою від міста на злітні смуги виходили численні групи людей, що якимось дивно рухались — немов ішли, як люди, але все ж моторика в них була якась трохи дивна. Потім вони побачили, як в кривавих призахідних променях ці люди-не-люди їдять розпластані вздовж злітної смуги трупи солдат. Вони ставали над трупами на коліна, нахилялись до них, а потім рвали мертві тіла і поїдали їх.

Тоді наші солдати змінили точку огляду і почали озирати ближні райони міста. Місто було буквально завалене трупами, і такі самі постаті

ходили між них, нахилились до них і поїдали їх.

Врешті Борис із його підлеглими покинули територію міста на одній із зоставлених там військових вантажівок. Вантажівку вони полишили на автозаправці коло однієї з вузьких доріг в полях і далі рушили пішки через ближні села в Овруч.

На диво, їх за це дезертирство не судили трибуналом, не садили на гауптвахту абощо, не було ніякого покарання — їх лише допитали по одному співробітники комітету державної безпеки. Ці люди, слідчі чи оперативники — хто вони були, виглядали напрочуд стомленими. Їх не дивували і не жахали емоційні розповіді солдат, вони навіть чомусь не записували їхніх показань, а лише в кінці кожної такої співбесіди зобов'язували дати розписку такого штибу:

«Я, військовозобов'язаний..., що виконував урядове спецзавдання, даю розписку в тому, що зобов'язуюсь виконання даного спецзавдання тримати як сувору державну таємницю. У випадку порушення даної підписки я буду притягнутий до вищої міри покарання — до розстрілу.

Дата/підпис»

Буде така осінь периферією, коли трухлі радянські електрички везтимуть кудись у далеч декілька десятків принишклих, прикинутих у секондхендівські ганчірки людей. І буде такий сирий і безрадісний ранок, будуть обдерті станції і занедбані міста. Будуть поля в бур'янах і лісосмуги в смітті.

Потоки трухлих радянських електричок будуть снувати по глухій, безнадійній провінції, крізь сіренькі непримітні райцентри і полустанки в осінніх полях. А вздовж насипів будуть показуватися бур'яни полишених полів, у низинах будуть розсмоктуватись тумани, а ще вздовж доріг мелькатимуть станції, та невеликі провінційні міста час од часу виринатимуть з-за обрію.

І все буде таке якесь стомлене. Все таке, немов втомилось цвісти і жити — вокзали, бур'яни, сміття, мох і будівлі кінця 80-х, невеликі придорожні села з ґрунтовими дорогами і сухим очеретом під насипами, пусті індустріальні будови, сонна млява провінція, і нудні пустуваті містечка на обрії. А коли потяги спинятимуться, то їхні пасажири будуть вивалюватися з них і товкатись один об одного плечами. Зійшовши вниз з полустанків по розбитих бетонних сходинках, вони ніяк не зможуть розійтись і ще довго будуть копошитись, мов сарана, на краю самотніх

визбраних полів.

На перехрестях звивистих ґрунтових доріг мигтінимуть фари — то поодинокий цивільний транспорт буде сунути повз армійські блокпости на північ в Російську Федерацію і на захід ближче до столиці. І в осінніх туманах світло фар здаватиметься загрозливим.

Над полями колишніх радгоспів в холодній висі інколи виднітимуться інверсійні сліди після прольоту міжнародних авіалайнерів, немов сліди гостей з далеких світів. А як над звивисті ґрунтові дороги і туманні міста спаде вечірня тиша, а сонце осяде за спустошені поля радгоспів, то в холодній висі мигтінимуть далекі осінні зорі скручених в спіралі, заглиблених в безвість галактик, до котрих нам уже ніколи не дістатись.

РОЗДІЛ ДЕСЯТИЙ

1

Самбірська середня школа № 2 серед тихої осені своїх років, в каштанах та тополях, густо обросла бур'янами та американським кленком. Три поверхи, розбиті вікна, засипаний гнилим листям та гіллям тротуар, такі самі занедбані парки оточують її. На осінь світло по вуличці перед школою меркне

та рідшає. Вітри колишуть сухий бур'ян, що проростає між опалого листя, ранками в парках купчаться густі тумани.

За бур'янами та гіллям майже не видно клумб, тамтешні квіти бозна й коли віджили свій вік. Під бабине літо тут все обплітає павутиння, стає тепло і по-літньому сонячно, і наче не так сумує стара покинута школа.

А вже як схилиться сонце і повіє холодами, то лиш лячна пустка шириться класами, немов плачуть то душі тих, хто колись тут навчався, дорослішав, робив перші помилки, переживав перші невдачі та перемоги, зустрічав перше, але, може, найсвітліше в житті кохання.

Група мародерів стрімко винирнула з паркових туманів незадовго до заходу сонця і наближалась до школи — вийшовши з кущів, вони тут же розсипались, як миші, розділившись на два нерівних фланги.

— Вовчик і Джем, давайте в вікна справа і зліва — перевірте коридор. Ми зайдемо через парадний вхід, — пошепки командував трохи надмірно огрядний хлопчина в камуфляжній куртці.

Двоє мародерів виконали наказ і через хвилину з коридору долинуло приглушене:

— Чисто.

Група також забігла, пригнувшись, в коридор. Там огрядний хлопчина, важко дихаючи, усівся, та

ні — просто-таки впав, грюкнувся на сходи і почав порпатися в кишенях камуфляжної куртки.

Деякі хлопці також посідали хто навпочіпки, а хто на запилену лавку під стіною.

— Це, сука, тільки вдуматись — сорок раз ходили через той сраний дитсадок в цю пору року і нічого, — нарікав один з мародерів до свого товариша. — А тут на тобі, таке запаadlo, та хто ж міг подумати? Шоб — пробіли проспект, пробіли прохідну інститута і, сука, йшли ж не табуном і не світились же ніде.

— Ладно, Макс, кінчай пустий базар. Треба міркувати, як будемо з цієї засади виходити, — кинув йому помітно старший за нього чоловік років під п'ятдесят із запушеною щетиною на обличчі.

Він взяв у зуби свою цигарку, поставив під стіну автомат і кинувся помагати огрядному розкласти на підлозі карту генерального штабу, котру той врешті видобув з кишені камуфляжної куртки.

— А, сука, де ж воно ми є? — схвильовано вивів огрядний. — Яка це хоч школа, перша чи друга?

— По ходу «двійка», — нахилився над картою той хлопець, що жалівся товаришу перед цим. — «Одиничка» на самому проспекті, здається, прямо за пам'ятником Леніну. Онно, — він показав на карті.

— Так, і кудюю ми будемо тепера драпати? — задумався огрядний. — М-м... Іванович, ану скажи мені швидко — ми через цей стадіон не проскочимо, ні? — звернувся він до старшого чоловіка зі щетиною.

— Ні, не вигорить, — той захитав головою. — Стадіон «гиблій».

— Ну а парком я назад не полізу, — почухав потилицю огрядний. — Хоч ти мене налігачем туди тягни. Чую я, що трамбують ці гади за нами по парку прямо зараз. А отам знаєш... Каспер, ану ти — знаєш, по вулиці Кожедуба зразу за мусорським постом така стежечка була типу як через смітник чи пустир?

Хлопчина, що тулився поруч, на хвилину задумався:

— Так, стежечка була, і так як «неходжена». Може, й вигорить...

— Тоді так... — огрядний різко піднявся і взяв автомат. — Вовчик, у тебе оптика на стволі чи в кого... Чеши, коротше, за мною на третій поверх, перевіримо звідти проїжджу частину, Шаміль і Каспер одразу за нами на другий, а остача тутечки тусуйтесть. Пішли.

Група мародерів під керівництвом огрядного хлопчини на прізвисько Серб з самого ранку виконувала в периметрі таємне завдання для спецслужб країни. Завдання досить складне, але й

платили добре. Треба було проникнути в приміщення інституту Курчатова і відзняти там фото та відеоматеріали про нинішній стан об'єкту, по можливості забравши звідти і певні документи. Вдалось із цього майже все, хоча в інституті й перебували в цей час прибуду.

Лише з документами трошки обламались — на другий поверх, а тільки там і починались кабінети адміністрації, а також до лабораторій проникнути не вийшло. Взяли що було — пару журналів на вахті, і ще натрапили на теку з паперами коло чийось запилених останків.

Але й то було непогано, і вийшли з території нормально, а місця там тужливі, лячні. Отож вийшли з території і на зворотному шляху наткнулись коло дитсадка на групу прибуду, котрі завалили двох хлопців, що їх Серб вислав вперед. Довелось тікати куди попало, і рвонули в цей зарослий парк, а тоді в таку саму школу оце.

А коли перевіряли третій поверх, то Серб з напарником несподівано вгледіли дивину. В одному з класів за партою сидів хлопчина-підліток в спортивній куртці, Вовчик його ледь не пристрелив, прийнявши спочатку за прибуду.

— Ти хто такий, пацан? Що тут взагалі робиш? — Серб наблизився до підлітка, цілячись в нього з автомата. — Відповідай!

— Артур я, — дещо розгублено відповів

хлопчина і продовжив щось вишкрябувати розкладним ножем на запліснявілій парті.

— А що тут робиш?

— Сиджу, — Артур байдуже повів плечима.

— Ти що, сам тут? — Серб оглянув клас.

— Ну... — здавалось, Артур задумався, на якусь хвилю всього. — Так, сам.

— А чого прийшов сюди?

— Просто.

Хлопчина підвів на нього погляд, і чогось по тому погляду Серб зрозумів, що ніякої підстави, на котру він чекав, тут нема, це — звичайний собі хлопчина. Але що він тут з біса робить?

— Подобається... Мені подобається тут бувати, от і все.

— А ти... — Серб опустил зброю. — Ти що, часто тут буваєш? Звідки ти?

— З Ільїнки.

Хлопець завершив своє шкрябання і тепер милувався результатом. Що там він вишкрябав, Сербу від дверей в тьмяному вечірньому світлі було не видно.

— Це тут поруч, село таке.

— І ти ходиш в периметр сам? Часто?

— Коли як, — хлопець знову знизав плечима. — Сам, а з ким же ще?

— А прибуду?

— Я вмію так ходити, щоб на них не

натикатись, — хлопець ніяково всміхнувся. — Головне — не привертати їхньої уваги.

— А зможеш... — Серб завагався, але потім таки зважився. — Зможеш нас вивести на Лебединську трасу? Ну або куди завгодно, аби ближче до Комсомольська.

— Звичайно, — хлопець кивнув. — Але... — він завагавсь. — Справа в тому, що... — він опустил очі. — Я втік із школи сьогодні. Там ті придурки старшаки б'ються, хоч я їх не чіпаю, а в моєму класі тоді з мене насміхаються. То вони мене дістали, ото я сьодні сюди й збрів. Тут мене ніхто не знайде, — на цих словах він раптом якось загадково всміхнувся. — А тепер як я додому вернуся, то мені від батька перепаде. Бо він також дуже б'ється, коли вип'є, а мати лаятись буде. От...

— Хлопче, — Серб підійшов до нього, також усміхаючись якійсь своїй думці. — Ходімо лишень з нами. І... якщо ти не гониш на рахунок своїх талантів і не будеш проти нам інколи допомагати, то повір, що з цього самого дня ніяких проблем ні зі старими, ні з своїми корешами в тебе не буде, повір, — він поплескав хлопця по плечу і подав за тим йому п'ятірню. — Будьмо знайомі, мене звати Діма, але можеш звати мене Серб, так мене усі називають.

В коридорі вже стовпились інші мародери і, вилупивши очі, позирали на цю виставу.

— Я чув щось про вас... Здається, — хлопець задумався. — А я Артур. А... — він знов задумався. — А якщо я буду вам допомагати, то мені також потрібна буде якась кличка?

— Як хочеш.

— А я зможу вибрати собі?

— Як хочеш...

— А можна... — хлопець раптом почервонів, — називатись Вампіром?

— Чому Вампіром?

— А ви кіно про Баффі бачили?

— Ну... — Серб повів плечами і сам собі всміхнувся. — Вампір то Вампір... чого — нормальна кликуха.

— Взагалі-то мене в школі обзивають... — хлопець зітхнув. — То чмо, то придурок. А я хотів би мати поганяло «Вампір».

— Добро, — Серб кивнув. — Без мази, будеш Вампіром, якщо так хочеш. Ну так що, проведеш нас?

— Ідімте, — хлопець встав, — зараз спустимось по вулиці Лесі Українки, це тут поруч. Дійти можна нормально, хоч і на лебединську трасу — чого б і ні.

Серб стояв як мішком прибитий — по «Лесьці», точно, через глухий провулок тут перейти, і все. Хлопці казали, що в ці дні тут прибуд не помічали, та ще перед вечором.

Він розвернувся до виходу, а потім все ж кинув свій погляд на парту — що там той пацан вишкрябав.

На парті красувалось старанно вирізане «Оля».

І декілька сердечок коло нього.

2

Привіт, мій любий таточку! Я пишу тобі сама, як ти й просив, але не знаю, чи отримав ти попередні листи, чи читав їх, тому опишу все знову. Мені не важко, ти не думай, зовсім не важко. Навпаки — я так рада знову говорити до тебе, говорити знову й знову! Я розумію, що у тебе не так багато часу, аби відповісти, і не так багато можливостей — я не мама, я чудово розумію. Тим більше, що я сама тепер в певному сенсі військовозобов'язана, як би це не звучало смішно. Але як би це не було смішно, я знаю, що ти все одно пишаєшся мною, адже ніхто так мене не розуміє, як ти, а я розумію тебе. У мене в цілому все добре і здоров'я покращилось, і взагалі мені вже не так тяжко, як було. Знаєш, якщо ти не отримав ТОГО мого листа, то це й на краще — то все дрібниці, нічого такого не сталось, нічого такого, про що б варто було перейматись. Я чудово розумію, що ти на війні, і розумію, що це таке, а тому найменше хочу відволікати тебе на дрібниці.

Знаєш, я видала декілька книжок за кордоном, і вони мали неабиякий успіх, отримали кілька премій. Я тепер непогано заробляю, не пам'ятаю, чи писала тобі

про це, словом — можу сама себе цілком пристойно забезпечувати. Тому — не переймайся за мене. Краще розкажи більше про себе, як ти там? Я розумію, що не все можна писати і не про все можна розповідати, але все ж... Хоча б якісь дрібниці — я так хочу знати хоч щось.

На щастя, я можу розказати тобі більше, набагато більше, ніж ти мені. А розказати мені є що. Ті всі закордонні видання і моє здоров'я — то все дрібниці, і гроші, і самозабезпечення. Є щось більш важливе, набагато важливіше. Таточку, я можу тобі з неабиякою гордістю повідомити, що справа мого життя завершується, виходить на фінішну пряму. Якби ти тільки знав, якби я могла передати тобі своє піднесення, той стан, ту радість, що переповнює мене. Таточку, рідний, після втрати дитини, мого первістка, я ще ніколи не відчувала себе такою щасливою, як нині! Нині все здійснюється, складається до купи вся мозаїка, і все ближчою стає ота моя помста всім їм, о ця моя гірка і довгождана помста всім їм! Я знаю таточку, що ти скажеш, я знаю, що ти не схвалиш ці мої дії, але, любий, дорогий таточку, прошу тебе, благаю тебе — довірся мені хоч на цей раз, дозволь мені все зробити так, як я вирішила. Я, тільки я знаю, що ти добрий, лагідний, чуйний, найкращий на світі, це правда, але ж інші люди так нахабно, так ницо і підступно топтали твою любов, твоє співчуття, твою доброту. Бо вони не в силах були, просто не в силах були це оцінити. А ти завжди не дозволяв цьому злу, їхній нищій підлості, ти не дозволяв цьому всьому проникнути в наш затишний світ, наш —

твій з мамою і мій, ти з останніх сил намагався втримати цей наш хиткий світ, аби він не розпався. Чому ти не схотів навіть слухати про постійні мамині зради?! Невже ти думав, що я їх вигадала після вашого розлучення? Господи, таточку, та я просто стала вже досить дорослою, аби все те усвідомити! Раніше я просто не розуміла або не хотіла розуміти, що відбувається. Господи, тату, це траплялось навіть на моїх очах! А ти навіть не хотів слухати. А наші так звані друзі! Ти навіть не знав, ти навіть не уявляв, що той старший лейтенант, про якого ти згадав у останньому листі, був маминим коханцем, що вона зраджувала тобі з ним! Я тобі розказала про це, і розказала, де я бачила їх разом і як це було, а ти не хотів вірити! О ні, таточку, ти повірив — я бачила вираз твого обличчя. Але ж ти сказав, що я вигадала, бо зла на маму. Тату, та мені було п'ять років, я ще нічого не розуміла навіть, а мама казала, що це буде наш із нею секрет, а коли я спитала, чому в мене мають бути секрети від тата, то вона стала плакати, і кричати, і лаятись, і казати, що я її не люблю. Тату, і я теж плакала, я була ще зовсім маленька, я обіймала її, я казала, що я її люблю, як я її тільки люблю. А вона обіймала мене й питала — то ти не скажеш? Не скажеш? Боже, чому я її послухалась, чому повірила їй? Я ненавиділа її і ненавиділа себе за те, що послухалась, повірила їй, за те, що я обманювала тебе, таточку! За те, що мусила тебе обманювати. Ти знав, що це правда, але ти не захотів про це говорити. Ти мовчав, а потім став казати, став переконувати мене, що мама не погана, що вона любить мене більше за все на світі, що вона

зробила помилку. А я кричала, що ненавиджу її, ненавиджу її всім серцем.

Я й справді її ненавиділа. Я так довго її ненавиділа, але потім я зрозуміла, що ти мав на увазі. Знаєш — спочатку я думала, що ти неправий. Спочатку мені здавалось, що ти всього лишень марно намагаєшся втримати вкупі отой наш маленький, вже назавжди зруйнований світ. Але пізніше я зрозуміла, що ти мав на увазі.

Мама. Я довго ненавиділа її, але потім... Потім мені її стало невимовно шкода, так шкода. Я зрозуміла, як їй боляче. Вона завжди знала, що сама все знищила, сама, своїми руками знищила НАС, і вона просто не могла з цим примиритись, з цим жити. Я зрозуміла, чому ти виправдовував її. Бо ти її любив, як і мене, і я так і сказала там, приїхавши до неї на побачення в психлікарню, я сказала — мамо, я люблю тебе. І вона так довго плакала, і обіймала мене, і просила — прости мене, донечко, прости. Ти правий тату, вона знала і розуміла, але нічого вже не повернеш. І вона сама знищила все довкола, і себе знищила з усім. Але так буде й тут, тату, і у цьому моя правда. Все, що вони колись зробили з нами, з тобою і мною, тепер я зроблю з ними. Що з того, що я виступаю спусковим гачком цього справедливого покарання за їхні усвідомлені дії, що з того, тату? Яка врешті різниця, я тут просто функція, а вина на них самих — я називаю це помстою, але це можна назвати як завгодно. Правда в тому, що вони самі в цьому винні, всі вони. Вина на них, а не на мені, і час їхньої розплати прийшов.

Так дивно. Вони всі думають, ніби я у щось вірю — в їхню Росію або в їхній уряд. А я вірю лиш тобі і слухаюсь лиш тебе, таточку, що б не сталось — як ти й просив, слухаюсь тебе, що б не сталось, а їм цього просто не зрозуміти. Я люблю тебе, таточку! Я так за тобою скучила! Приїжджай, будь ласка, скоріше!

Твоя Таня
Черкаси

3

Кадри аматорської відеозйомки:

Декілька дорогих чорних іномарок під'їжджають по розбитій асфальтованій дорозі до звичайного собі сільського дворища з дерев'яним парканом.

Під двором стара груша густо розкинула віти, і з неї під різкими поривами вітру сиплеться зжовкле листя.

Під ворітьми ціла купа людей, серед них звичайна сільська молодь і старші, а також серед них різко виділяються парубки в шкіряних і подекуди спортивних куртках, з чіпкими поглядами. Парубки поводяться розкуто і зухвало, голосно сміються і спльовують крізь зуби, хтось із них говорить по мобільному. Селяни трохи їх

стороняться, але загалом також веселяться.

З іномарок виходить згряд таких самих зухвалих парубків, і один із них у костюмі з краваткою і з букетом квітів, але чогось в темних окулярах.

Парубки, що приїхали, прямують до тих, що під воротами, парубок з квітами і в окулярах, трохи ніяково всміхаючись, неспішно прямує туди слідом за своєю свитою, киваючи щось до сільських дядьків — здається, вони щось один до одного жартують, але чутно погано.

Парубки на воротах спиняють прибулих, зобразивши серйозність на лицах. До них підходить декілька сільських парубків і, ставши на бік тих, що коло двору, впрягаються в суперечку.

— Опа-опа-опа! — виходить від воріт невисокий хлопчина в бейсболці. — Все, приїхали! Стоп-сигнал бачиш, ні? — показує розчепірені долоні. — Все, башляй за проїзд!

І ворітні заходяться голосним сміхом, напевне, жарт їм здався вдалим.

— Таке типу, — виходить вперед приїжджий, — у вас товар, у нас купець. Добазаримось, може, якось?

— Десять літрів, — той, що в бейсболці, сунув руки в кишені.

— Хулі ти рамсиш? Та ні, так діла не буде, — махає перший.

— Все, кінчай з ними базар, з цими мудаками, — відтягує того, що в бейсболці, ворітній. — Хай розвертають тачки і мантулять звідси по добру, а то ще й манди вламаємо! Вламаємо, пацани? Десять літрів їм багато! І це за наш товар, ну ви бачили борзоту, ні, ну реально...

— Та ти по ходу попутав, дядьку?

— Кінчай базар! Роз'їхались.

— Так, я не догнав щось, а де це мій боярин, греби його в дишло? — хлопець із квітами розвертається до машин, весело сміючись, підходить до одної з них і голосно стукає по даху.

— Депутате Савченко! — гукає. — Вилазьте до електорату, а то нас зараз назад завернуть. Давай на цирлах, вилазь уже. Хутчіш! Никай трубу... ото ще, державний муж!

З машини вилазить трохи надміру огрядний парубок в костюмі і з червоною стрічкою «Почесний свідок» через плече. Він кидає на сидіння машини мобільний і поправляє костюм.

— Так, що тут таке? — він прямує до натовпу під ворітьми. — Шановні громадяни, ану заспокоїлись всі!

— Все! — гукають приїжджі. — Парламент приїхав... Розводить тут нас місцева братва, Вікторович.

— Зараз розберемось. Що тут таке? Що за пред'яви?

— За прохід би треба, дядьку.

— Скільки?

— Десять.

— Раму попутав?

— О! О! Чули? Чули, як він базарить, пацани?

Погрози від посадової особи. Все! Тут все знімається, Вікторович, все фіксується, — киває на камеру.

— Чалий, де це ти мусорських замашок набрався, га? — депутат сміється. — В їбальник твій влізе десять літрів?

— Вікторович, тут безрозмірно, не парся.

— В самогонний апарат вісім влазить.

— То тут, а в нас євро.

— Євро?

— Ну, а як, ми ж в Європу йдем. Стандарти, сука його гребі...

— Чалий, вісім літрів. А то мене за дачу хабарів прикриють.

— Ось не жмись, Вікторович, не жмись. Десятка, і розходимось.

— Ригати не будеш, Чалий?

— Десять. А товар бо жде. Ох, товар з товару, собі би забрав, так не оддають. Рилом не вийшов, віриш, Вікторович? Вампір он красивішим вродився.

— Все, Дімон, давай плати, заманали вони вже мене, — наречений смикає за руку депутата.

— Та подожди, вони зараз попустяться, — сміється депутат.

— Ось харе.

Вони дістають з машини два ящика з пляшками горілки і оддають ворітнім. Проходять по убогому двору під гомін.

На крилечку стоять двійко красивих дівчат модельної зовнішності і знову не пускають парубків.

Вони довго й нудно сперечаються з Савченком і нареченим, поки той час од часу тицяє їм по грошині.

Листя падає на шиферний дах хати.

В хаті на нареченого чекає наречена в стильній весільній сукні, що туго облягає стан, в темних окулярах, з густим каштановим волоссям. Вона стоїть непорушно, її тримає за руку подружка.

Наречений підходить до неї і цілує в чоло, легенько обіймає.

Вона питає в нього пошепки, легенько всміхнувшись:

— Як я виглядаю?

По його лицьо пробігає ледь помітна судома, наче він ось-ось заплаче, але за секунду судома зникає, і він говорить їй так, аби всім довкола було чутно:

— Ти прекрасна, Олю.

— Отже, одна з науково-дослідних станцій десь аж в Антарктиді знайшла під льодом якесь озеро, ще в п'ятдесятих роках. Може, ви чули таку історію, а може, й ні. Зрештою, це не так уже і важливо. Там проводились якісь дослідження, і в самому озері було виявлено якісь прадавні руїни міста, а в його межах Могильник, він же Мавзолей, з Праотцями або ж Патріархами. Це такі істоти, метрів шість зросту, схожі чимось на прямоходячу сарану з величезними головами. Було висловлено гіпотезу про те, що ці істоти інопланетного походження, адже дослідження їх тканин та геному показало, що аналогів їм на Землі немає, і абсолютно незрозуміло, наприклад, з чого вони могли, скажімо, еволюціонувати. Крім цього, Мавзолеї або Могильники — цю штуку по-різному називають... Словом, це такий комплекс, де мали зберігатись їхні тіла, але він був уже добряче зруйнований часом. Ви уявляєте — аналізи показали, що цьому комплексу більше 40 мільйонів років! Це все дуже цікавило радянських учених, і вони все копирсались там, доки один із прибульців не став подавати ознаки життя. Ще шість були мертві, а цей прокинувся. Його стали називати Астарот. Я не знаю, чого так, і не знаю, чи були в них імена, котрі можна було б перекласти якоюсь із

наших мов, але цього стали називати Астарот, і з нього почалася наша дуже цікава історія. Астарот сказав, що зробить своїми дітьми тих, хто буде йому служити. В уряді Радянського Союзу знайшлися люди, які захотіли стати його дітьми, адже він сказав їм, що його брати прийдуть за ним і за рештою таких, як він, з далеких зірок. Так він сказав. Зрештою, він вказав їм місця інших могильників, і вони знайшли ці могильники та інших Патріархів. Істот, що вціліли і були живі, виявилось ще з десятків — Раум, Шах, Аі, Маракас, Амон, Агарес та решта, — не пам'ятаю всіх їхніх проклятих імен. Тоді Патріархи сказали, що брати з далеких зірок вже летять і що тепер адепти мають дати їм своїх жон, аби ті привели від них дітей. Так виникли прибудуди, бо прибудуди — це і є діти патріархів і земних жінок. Щось типу того, що у Патріархів немає своїх жінок, але чого так сталося, я вам не доточу, бо не втямлю сам. Потім, якщо ти, наприклад, спиш із жінкою-прибудудою, то ваші діти вже також стають прибудудами, і так далі. Спочатку прибудуди жили тільки в Мавзолеях коло антарктичних станцій, а потім деяких із них привезли на територію Союзу, може, для розмноження, ну — певно що з якоюсь метою. Для цієї мети було збудовано Самбір і інститут Курчатова, вони всі ніби як тут працювали. Зрештою, це все вже стало непросто приховувати

від мас, і adeptів з радянського уряду стали по-тихому вбивати їхні опоненти, котрі не мали бажання зв'язуватись з усією цією небезпечною мурою. Тоді ті adeptи, що залишились, усі втекли до Самбора, взяли там владу в свої руки і висунули ультиматум радянському уряду. Вони стверджували, що все так і має бути, все, мовляв, іде за планом, і зрештою Патріархи й мають керувати світом, котрий вони самі колись і створили. Вони стверджували, що люди не мають керувати самі собою, через це ми, мовляв, і впадаємо у війни та кризи, через це ми й поставили врешті планету на межу загибелі. Вони говорили, що ми всього лише щось на кшталт свійської худоби, виведеної Патріархами для своїх цілей або що, що вся наша історія, всі наші релігійні та культурні практики свідчать про це — ми закликаємо до своїх Отців у відчаї і радості, і ось тепер, мовляв, Отці прийшли і ми маємо славити їх. Адже, говорили вони, тоді, в далекому минулому, сталося щось таке, що змусило Патріархів покинути свої міста, залишивши в Могильниках Сплячих. І, мовляв, коли це лихо вже пройшло, то сплячі стали бачити сни... Це значить, що Патріархи можуть у своїх сновидіннях змінювати світ, або щось на кшталт того, тобто вони немовби говорять сновидіннями, і ті сновидіння змінюють все. Так вони дистанційно керували розвитком життя на

планеті та врешті вивели нас, аби ми розмножились і для них було вдосталь їжі, вдосталь маток, тобто — плодоносних жінок, на той час, коли ми відкриємо їхні могильники. Це, мовляв, і є головна мета нашої цивілізації — відкрити їхні могильники. Радянський уряд же на цю нісенітницю рішуче плюнув і пішов на контакт із урядом США, аби нейтралізувати цю загрозу. Тоді адепти силами прибудували сумнозвісну бійню в Самборі, і уряд прийняв рішення стерти Самбір з лиця планети. Силовики СРСР і США злагоджували свої дії на випадок необхідності застосування ядерного потенціалу, а перед тим було вирішено випробувати оборону Самбора з допомогою тактичної авіації. Ця спроба завершилась загально невдало, а крім цього, в цей же час прилетів Оріон. Ударне угруповання з сорока зорельотів увійшло в сонячну систему, їх виявили за допомогою радіотелескопів. Я не знаю, яке вони мають відношення до Оріону, можливо, прилетіли звідкись із того боку. Взагалі-то це такі колосальні формування, схожі чимось на чорні зірки, їх прийнято вважати зорельотами вторгнення, і називають їх відповідно «Оріон-1», «Оріон-2» і так далі. Таким чином, якщо хтось атакує Самбір, то вторгнення розпочнеться тут же. В уряді СРСР це розуміли, і армії було наказано відступити. Так декілька разів за ці двадцять років Оріон міняв дислокацію, щоразу наближаючись до Землі,

останній раз це сталось зо два тижні тому — після того й почалось це чергове міжнародне загострення.

5

Непевним поступом відходить в вічність спустошене літо. Після червневої посухи та громових злив своєї молодості воно здається таким вичавленим і тихим на старість, а надто тепер — в останні свої дні. Коли зрання ще проносяться гомінливі вітри над оброслими чебрецем та бугилою, забитими ржавою радянською бронетехнікою дорогами, аби потім кволо згасати, плутаючись поміж густих хащ у надвечірніх провулках покинутого міста.

Стоїть довколишня земля, стомлена, втрачена. Там скрізь занедбані полустанки вздовж іржавих, укритих пирієм і вранішньою росою колій, сухий очерет замулених рік, роками не прибрані села і покинуте місто в тривожних туманах. Там хтось досі сновигає мороком давно забутого, оброслого бур'янами полишеного міста. Хтось ходить цією занедбаною дорогою і довколишніми полями в хиткій ковилі. Хтось крізь зарослі парки і мертві громаддя житлових масивів пробирається, лупаючи пустими непевними очима. Хтось струшує росу над іржею залізничних колій за мертвим містом, в неясній передранішній імлі.

То сарана з далеких світів лине на наші грішні поля.

Відходить в безвість спустошене літо.

РОЗДІЛ ОДИНАДЦЯТИЙ

1

Український олігарх та політик Дмитро Савченко сьогодні по обіді був застрелений у Відні. По мільярдеру було синхронно випущено дві кулі, імовірно — зі спеціальної військової снайперської гвинтівки «Винторез» або ж автоматів «Вал» чи ВСК-94. Ця зброя радянського та російського виробництва і нині перебуває на озброєнні російських спеціальних підрозділів. Снайпери вели вогонь з двох різних точок вулиці Райснерштрассе в центрі австрійської столиці, де знаходиться квартира олігарха. Сам Савченко в цей час виходив з дому. Затримати зловмисників досі не вдалося.

Перед тим, сьогодні зранку, Дмитро Савченко був звільнений зі слідчого ізолятора під заставу в 150 мільйонів євро. Нагадаємо, туди він потрапив після затримання за запитом Федерального бюро розслідувань США. Суд вирішив залишити його під арештом з можливістю звільнення під заставу. Суд також відкрив справу про екстрадицію Савченка в США.

Ордер на його арешт був виданий окружним

судом в штаті Іллінойс влітку минулого року. В Австрії відкритих судових справ проти Савченка немає, саме тому судді й прийняли рішення про звільнення під заставу, незважаючи на протест американської сторони. Після звільнення Савченка державний департамент Сполучених Штатів навіть направив до Відня ноту протесту з цього приводу.

Між тим наш експерт (котрий волів би залишитись неназваним) озвучив версію про ліквідацію Савченка російськими спецслужбами. «Цією зброєю оснащені спецпідрозділи Міністерства оборони, ФСБ, ГРУ та МВС, — зазначає він. — Убивці використовували особливі набойі ПАБ-6. Куля від цього набояю легко пробиває стандартний бронежилет». Названі експертом різновиди зброї випускаються на Тульському зброярському заводі з другої половини 80-х років. Вони сконструйовані для безшумної і безполуменевої стрільби важкими набоями на відстань до 400 метрів. Їх використання вимагає кваліфікованого стрільця. Наш експерт вважає, що в Савченка стріляв снайпер високого класу. Але версію про синхронні постріли двох стрільців він відкидає, наголошуючи на тому, що снайпера міг прикривати автоматник. Допит свідків показав, що зловмисники стріляли з даху або з верхнього поверху одної з будівель поряд з домом українського олігарха.

Нагадаємо також, що у вбитого була досить скандальна репутація у зв'язку з декількома судимостями в своїй країні та рядом розслідувань, пов'язаних із його прізвисьмом, зокрема й у США. Повідомляють про його можливий зв'язок з

організованою злочинністю. В кримінальних колах на батьківщині, зокрема, він був широко відомий за прізвиськом Серб.

Kronen Zeitung

2

Селище міського типу Іванівка — це звичайний собі провінційний населений пункт часів пізнього СРСР. У центрі його є декілька районів з поверховими будинками, площа, невеликий парк, автостанція, лікарня і навіть досить-таки масштабний на ті часи стадіон. А на околицях це село селом, інакше й не скажеш. Приватний сектор, людські городи, мулиста річечка та декілька ставків, асфальт присутній лиш подекуди.

Зараз це все в жахливому запустінні, ясна річ. Між під'їздів проростають високі трави, на осінь вони висихають і поволі колишуться під прохолодним вітром. Протяги гуляють в настіж розчинених під'їздах і квартирах. Хаші й дерева лізуть у вікна, по балконах плететься хміль.

А інколи в хворобливі досвітні години хижі пари бойових вертольотів, шинкуючи лопатями осінній холод, проносяться на малих висотах над запущеними околицями мертвого смт. Над його

злиденними будинками, над зарослими чагарником сільськими городами і над плакучими вербами вздовж безлюдних доріг.

А ще з цими місцинами пов'язана одна з численних тутешніх легенд. Власне, це й не легенда по суті, а реальний факт, котрий із часом перетворився на таку собі легенду.

Справа в тому, що на деякій відстані від іванівських околиць в бік Самбора простягаються занедбані ниви, котрих безліч тут. І от ці ниви перерізає така сама занедбана вузька автомобільна дорога вздовж тополиної алеї та густих заростей акації. Дорога як дорога, і нею майже ніхто не ходить, бо вона околична, але поодинокі групи мародерів, котрі все ж забрідають туди інколи, помічають там дещо незвичне.

Вони помічають там дещо тривожне і навіть, можна сказати, моторошне, дещо, на що за інших обставин вони би навіть і не звернули уваги. Але в цьому глухому закутку периметра, коли небезпека чатує з усіх боків, а навкруг, куди не кинь оком, простягається померклий, померлий край, на цій занедбаній дорозі серед занедбаних нив, поміж двома безлюдними, полишеними багато років тому населеними пунктами мародери бачать дещо, що в певному сенсі навіть шокує їх.

А бачать вони звичайний, скромненький такий букетик айстр в дешевому пакуночку. Такий

звичайний собі букетик, котрі школярі зазвичай отоносять на святкові лінійки і дарують там їх вчителям або батькам. Він лежить, той букетик, на потрісканому асфальті дороги, серед порослих по ній трав.

Хтось із мародерів, вже й бозна, хто то й був, колись давно, багато років тому першим помітив той скромний букетик. І спочатку ніхто на отой букетик навіть і не звернув уваги — ну лежить і лежить, і бог би з ним, тим більше, що квіти були перегнилі — мало там хто коли його тутечки лишив.

І забули про букетик благополучно. Але як пройшло скількись часу, то хтось, ковтнувши на сходках оковитої, тептелів, що на черговому виході в периметр бачив той букетик, і що найцікавіше — був той букетик не гнилий, а цілком собі свіжий.

Спочатку й цьому не надали особливого значення. Ну може, думають, підбріхує хлопчина, під мухою бувши, або щось попутав собі, буває ж. Та мародери ж народ як-не-як досить забобонний, і намотали те на вус. І стали до тої місцини і до того букетику придивлятись потроху. Ніхто, як і раніше, до нього близько не підходив, з остраху, звичайно. А то мало чого там — може, який розумник навмисне той букетик там кладе. Ти підійдеш зиркнути, а там чи розтяжка, чи міна, і всі справи. І тоді той розумник вже приїде, труп твій обшмане і

все цінне собі прибере, а ти лежи тут, догнивай разом з тим букетиком. Траплялись в периметрі подібні жарти, і не раз.

Але врешті було встановлено, що ні розтяжки, ні міни там нема й близько, а от букетик дійсно час од часу міняється на новий, майже такий самий. І виникла легенда, ніби букетик там з'являється сам по собі. От просто так, в глухому закутку периметра, на вузькій і непримітній, оброслій травою автомобільній дорозі час од часу сам по собі з'являється новий букетик айстр на одному й тому самому місці.

І я розумію, як сторонній людині важко повірити в цю маячню. Невже ті у всьому такі хитрі мародери не знайшли тому найбільш очевидного пояснення — що хтось ходить у периметр і кладе той букетик на те місце. Хто це може бути? Та хто завгодно — цивільний, військовий або той же мародер по своїй волі або на прохання чиесь, якогось місцевого жителя, наприклад. З якою ж метою той таємничий незнайомець це робить? Та з якою завгодно, а найбільш вірогідно, що колись, багато років тому, навіть, може, ще до евакуації на цьому місці сталося щось дуже важливе для цієї людини. Може, навіть ця людина когось втратила на цьому місці, когось дорогого їй. І ото так вшановує його пам'ять тепер. Можливо, навіть ще тоді, до евакуації, на цій дорозі сталась страшна

автомобільна аварія з жертвами. Зазвичай в таких місцях ставлять щось на кшталт пам'ятника, але то було давно, та поруч із секретним об'єктом — хто тут дозволить щось таке лаштувати? А нині вже всім все одно, можна навіть покласти букетик серед дороги — однаково тут машини вже бозна й одколи не їздять.

Так, це найбільш вірогідне пояснення, але ж ми забуваємо, що тутешні мародери — то народ не лише забобонний, але й трохи романтичний абощо. Ну, а як — інакше тут і не вижити. Уявіть лишень — не раз і не два входить в цей померлий край, цей померлий світ і не нести з собою (або не винести звідти) хоч якусь легенду, романтичну оповідку, хоч якусь ото таку казочку, хай навіть і вельми моторошну.

І мародери самі не хотіли знаходити якогось раціонального пояснення тим фактам. Вони не розпитували один одного, не наводили рамси за той нещасний букетик, бо за такі речі не питають: хто що робить в периметрі — то справа особиста кожного, і за такі розмови і питання, а тим більш поза спинами, можна і кулю зловити або ножа в горло, траплялись уже такі фокуси. Ніхто тим більше не хотів у когось зі своїх колег щось вивідувати про той нещасний букетик — кому він і нащо здався. Лежить ото собі й хай лежить — він їсти не просить.

І лежав собі букетик на самотній дорозі під Самбором, мокнув під осінніми дощами, і фольга скромного пакуночка покривалась краплями роси. Він лежав на цьому проклятому, залишеному богом і людьми місці, лежав і лежав, і обростав легендами.

Він врешті став одною з основних тих легенд, одною з основних частин того чудернацького фольклору мародерів і місцевих. Легенда ця свідчила не мало не багато про те, що коли на тому місці перестане регулярно з'являтися новий букетик айстр, то невдовзі після цього периметр розростеться і накриє собою весь світ.

3

Вони якраз доходили до цього моторошного смт по потрісканому і зарослому асфальту покинутої дороги, і Тетяна вже навіть побачила над хащами між ряду високих тополь на пригірку дах якоїсь адміністративної будівлі з розбитими вікнами, коли Артур раптом замовк, а ошелешена Тетяна за тим спинилась.

— Але... — приголомшено вивела вона. — Чому про це невідомо широкому загалу? Чому суспільство нічого не знає про цю загрозу?

Артур важко зітхнув.

— Послухайте, мені набридла ця вистава, —

він щось різко видобув с кишені своєї брезентової куртки. — Ви чудово зобразили здивування... Але мені вже страх як набридла ця вистава.

— Що?... — Тетяна раптово помінялася лицем.

— Оце граната Ф-1, радіус розльоту осколків 200 метрів. Оце кільце від неї. Ваш пістолет ПСС поряд із запасною обоймою і портативним ядерним вибуховим пристроєм знаходиться у вашому ж рюкзаку, котрий ви необачно віддали мені півгодини тому. Заряджений стріляючий ніж типу НРС 2, котрий ви так театральнo видавали за мисливський і відкривали ним консерви вранці, знаходиться у вас під светром, але навряд чи ви встигнете ним скористатись, адже зараз ми тут вже не самі. Крім того, там, на даху Іванівського виконкому, — він показав рукою, — сидять два дуже кваліфіковані снайпери, і вони не схиблять, я вас запевняю. Тому я дуже раджу вам не геройствовати надалі, раз ви і так прокололись. Бо якщо ви якимось чином і позбудетесь мене, то сенсу це вже не матиме, тікати вам немає сенсу, адже тут вас уже стовідсотково піймають при будь-яких розкладах. Отож зробіть ласку, побережіть мої нерви і робіть, що я кажу. І не треба надалі вважати мене дурнішим за вас, я на таких, як ви, надивився за своє життя, будьте певні.

Тетяна деякий час мовчала і пильно дивилась

в очі Артура. За тим рівним і приглушеним голосом мовила:

— Куди ви мене ведете?

— Це більш правильне питання, — кивнув той. — Це вже схоже на розмову по суті. Отже, ідіть по цій дорозі поперед мене десь так на дистанції два метри, а я розкажу вам іще декілька оповідок. Іти тут недовго, хвилин 15–20.

— Куди йти? — так само спокійно запитала Тетяна, коли рушила.

— Ні, ні, так діла не буде. Я буду говорити, а ви слухати, і ставити питання лише тоді, коли я дозволю.

— Добре.

— Хоча насправді це не таємниця — ми ідемо до місця, котре називається «Станція метро Іванівка». Дивно звучить, правда? Але скоро ви все зрозумієте. Вчора ввечері вашого друга Серба в Австрії схопили американські федерали. Він єдиний, крім мене, знає дещо особливе, але він просто не зважав на таку дурницю і не повідомив про це вашому відомству. А якби цей придурок повідомив, то ваше керівництво не тільки не послало б вас на цю вилазку, а й негайно б дало відбій операції «Ураган». Тому його треба ліквідувати дуже швидко, аби він нічого не доповів вашим кураторам. Американці його налякали, і він і не думав нічого розповідати, а росіяни за тим

просто взяли і провели спецоперацію по його усуненню. Провокація вдалася.

Тетяна мовчала.

— Питання? — сухо вивів Артур.

— Звідки ви знаєте, що сталося з Сербом?

— Правильне питання. Ох, аби ж ви ставили мені правильні питання, наприклад, вчора, коли я розказував, що моя сліпа дружина читає ваші так ніколи повністю і не видані книжки. У вас навіть нема видань у шрифті Брайля, і ви це маєте пам'ятати. Але про ліквідацію Серба я вам нічого не скажу, крім того, що дізнався про це зі своїх джерел.

— Ви знаєте про «Ураган»?

— В загальних рисах. Ті, до кого ми йдемо, знають дещо більше.

— А до кого ми йдемо?

Артур зітхнув. Вони проходили по стежині серед приватного сектору Іванівки. Минули декілька зарослих садків.

— Серб дещо знав про адептів. Мародери називають їх шатунами і вважають просто одною з дивних легенд цих тужливих місць. Дехто, правда, каже, що це привиди, душі тих людей, що загинули всередині периметру в 89-му і в наступні роки. Питання?

— Що це значить?

— Це значить, що мародери іноді бачать

здаля, дуже здалеку якихось дивних людей, не зовсім схожих на прибулд. В основному таке стається на околицях Самбора.

— Хто ці люди?

— Це і є адепти, і вони, могу вас запевнити, абсолютно реальні. Я веду вас саме до них, і скоро ви з ними познайомитесь самі. Ви чудово знаєте, що байка про генно-модифіковану сарану є всього лиш легендою-прикриттям для широкого загалу, як і байка про якусь плісняву зі станції «Мир». А чи хочете ви знати всю правду? Адепти розкажуть вам правду. Адже вони самі і є та сама правда.

Коли вони минули приватний сектор, то вийшли на досить широку, хоч і так само зарослу вулицю між п'ятиповерхових будинків. Краєм ока Тетяна помітила в хащах іржавий кіоск «Союзпечаті».

— Це проспект Леніна, отам колишній міськвиконком, за деревами вже не видно. Агов! — раптом викрикнув Артур.

За хвилю на протилежному кінці вулиці показалися дві постаті. Вони стали наближатись. Коли підійшли достатньо близько, Тетяна роздивилась, що це якісь військові. Вони були чудово екіпіровані, уніформа і спорядження здавалися новими, а автоматичні гвинтівки, котрі вони тримали в руках, були якихось не зовсім відомих Тетяні модифікацій. Та й знаки відмінності

іще здалеку показали дивними, наче не російські і не українські. Лише коли вони підійшли впритул, то Тетяна зрозуміла, що знаки відмінності в них радянські.

4

Особливої важливості, надзвичайно секретно
Генеральному секретарю ЦК КПРС

Про поточну ситуацію на об'єкті Могильник та в місті Самбір

За наявними в КДБ СРСР даними найближчими місяцями в місті Самбір Лебединської області персоналом та керівництвом об'єкту, відомого як Могильник, готується певна масштабна провокація. Метою даної запланованої провокації, ймовірно, є усунення партійних та радянських органів влади від керівництва в місті та на об'єкті з подальшим виведенням даної території з-під союзного контролю. Про це свідчить проведена там за останній рік безпрецедентна ротація особового складу місцевих військових частин, інвентаризація їх майна, кадрові чистки, а також підпорядкування всіх без винятку тамтешніх партійних та радянських установ, штабів силових відомств, комунальних служб та решти установ безпосередньо комендатурі закритого адміністративно-територіального утворення, що не передбачалось до цього статутом та нормативними

документами даного утворення. Зважаючи на доведені нами до Вашого відома в останні роки дані стосовно Самбора про наявні там матеріально-технічні ресурси, зокрема озброєння всіх видів, у тому числі й найновіші його зразки, про кількість і високу кваліфікацію особового складу тамтешнього гарнізону, а також про будівництво великої кількості засекречених об'єктів досі невідомої нам природи на даній території, висновки можна зробити більш ніж тривожні.

Крім цього, нам стала доступна неперевірена інформація про факт проведення в серпні 1984-го року певної надзвичайно секретної операції, метою якого було переправлення в місто Самбір, а саме в тамтешній інститут імені Курчатова, з антарктичного континенту істот, відомих як Патріархи. Ці дані були здобуті співробітниками Іванівського управління МВС у співпраці з місцевими управліннями комітету, і нині вони перевіряються. Але вже навіть зараз з усією впевненістю можна говорити, що певні експерименти біологічного характеру таки мали місце на даній території, адже ми вже володіємо перевіреними фотоматеріалами, котрі вказують на наявність у місцевого населення поки не визначеної нами генетичної аномалії.

Усі ці факти, разом з виявленими зловживаннями на всіх рівнях місцевого керівництва Лебединської області та керівництва Української РСР, що призвели до фактичної автономності міста Самбір та повної відсутності будь-якого державного контролю над ним, дозволяють говорити про планомірну підготовку до

певних масштабних та агресивних дій задля остаточного закріплення поточного статусу адміністративно-територіального утворення з подальшою експлуатацією даного з поки невідомою нам метою. Комітет звертає Вашу увагу на стрімке розгортання в Самборі даних робіт, що може свідчити про плани тамтешнього керівництва здійснити імовірну провокацію вже в найближчий час. Також ми продовжуємо спостереження і подальший збір інформації, котра може знадобитися при ухваленні рішення про проведення загальновійськової операції.

Повідомляється за порядком інформації

Голова комітету державної безпеки
17 липня 1989 року

5

Секретно
Президенту СРСР

У зв'язку з Вашим дорученням (телеграма) доповідаю:

Наведені в телеграмі факти не можуть бути опубліковані у відкритих джерелах, зважаючи на питання національної безпеки. У зв'язку з цим виконується підбір фактів з інших джерел, котрі цілком не суперечили б наведеним у телеграмі, але разом з тим і

значно пом'якшили б імовірний міжнародний та внутрішньополітичний резонанс довкола них. Вони будуть опубліковані в закордонній пресі з наступним відтворенням в одній із центральних газет.

В радянській пресі опубліковані матеріали, що спростовують публікації західних газет про акції громадянської непокори в місті Самбір 1 вересня 1989 року та їхні руйнівні наслідки. Серед них «ВІД РАДИ МІНІСТРІВ СРСР» (газета «Правда» від 5 вересня), «СТЕРЕОТИПИ СПРИЙНЯТТЯ» (газета «Известия» від 20 вересня). Ці та інші матеріали розповсюджені по каналах ТАРС і Гостелерадіо СРСР. Поки американська сторона замовчує дані публікації.

Будуть опубліковані зі спростуванням у газеті «Известия» цитати зі статті у французькій газеті «Libération» «БІОЛОГІЧНА ЗБРОЯ В СОЮЗІ». Після цього по лінії МЗС СРСР на одній з прес-конференцій планується звернути увагу на агресивний і необ'єктивний тон даної статті, але сам факт випробування гіпотетичної популяції штучно введених в інституті Курчатова комах прямо не заперечувати. Підкреслити при цьому, що будь-які військові розробки Радянський Союз впроваджує симетрично як відповідь на мілітаристичну політику Сполучених Штатів, і звернути увагу на необхідність мирного діалогу.

Секретар ЦК КПРС
10 жовтня 1989 року

РОЗДІЛ ДВАНАДЦЯТИЙ

1

На початку вересня 2003-го року обласний центр і столицю автономного округу місто Лебедин сколихнуло жорстоке вбивство. Губернатора автономного округу і одного з найвпливовіших людей країни було розстріляно разом із сім'єю, дружиною та неповнолітньою донькою на стоянці коло власного дому. Коли сім'я зібралась сідати в позашляховик, з припаркованого поруч автомобіля «Вольво» вийшло двоє людей в штатському з автоматами системи Калашникова і розстріляли сім'ю з двома охоронцями майже впритул. Як пізніше виявило слідство, до обох автоматів були прикріплені поліетиленові пакети, куди падали відстріляні гільзи — саме тому ні одної з них на місці злочину знайдено не було. Так само не було знайдено ні зловмисників, ні машини, на якій вони зникли.

Це було одне з найбільш резонансних вбивств у цих мало чим примітних місцинах, якщо не враховувати сумнозвісні сутички місцевих повстанців з урядовими військами на початку дев'яностих. Вже ближче до обіду в столичних газетах стали з'являтися статті такого стибу:

«КРИВАВИЙ ХАОС ПОВЕРТАЄТЬСЯ В КОЛИШНІЙ БУНТІВНИЙ РЕГІОН

Сьогодні рано вранці коло під'їзду власного будинку був застрелений губернатор Лебединського автономного округу Ігор Іванович Руденко. Наше видання, посилаючись на власні джерела, повідомляє, що кілерів було двоє, працювали вони професійно і не залишили вагомих зачіпок. Окрім посадовця, загинули також двоє його охоронців, а також дружина та неповнолітня дочка. Що ж стоїть за цим жорстоким та нахабним убивством?

Аналітики пов'язують губернатора Руденка з особою широко відомого очільника повстанців початку дев'яностих генерала Демидова. Нагадаємо, що після проголошення незалежності саме Демидов, котрий на той час обіймав посаду очільника тутешнього військового округу, відмовився складати присягу новому столичному уряду і офіційно звернувся до керівництва Російської Федерації з проханням про військову та політичну підтримку. Після кровопролитних боїв, що точилися навкруг Лебедина між повстанцями та регулярною армією влітку 91-го та восени 92-го років, по місту було завдано низку ракетних та авіаударів, після чого армії вдалося таки закріпитись на його околицях. Ці події викликали в міжнародній спільноті широкий резонанс, було зафіксовано низку порушень обома сторонами конфлікту міжнародного права, котрі навіть були

класифіковані як злочини проти людяності. Цей резонанс, а також позиція США та НАТО примусили Російську Федерацію взяти активну участь у переговорах між повстанцями та урядом. Було прийнято поміж іншим компромісне рішення про надання області статусу автономного округу, а також допуск міжнародних інспекторів на територію міста Комсомольськ та безпосередньо до відчужених зон. Після прийняття цього рішення генерал Демидов був затриманий силовиками при спробі нелегально перетнути кордон. Його було засуджено до смертної кари, але після втручання дипломатів екстрадовано до Російської Федерації, де той отримав мінімальний термін ув'язнення і згодом був випущений на свободу та повністю амністований. Зараз бунтівний генерал так само знаходиться на території Російської Федерації і веде активну пропаганду проти уряду нашої країни. Між тим покійного Руденка прийнято вважати ставлеником Демидова, і саме з цим фактом пов'язується подальший спокій у регіоні. То з чим же тоді пов'язане його вбивство? Наші джерела повідомляють, що останнім часом посадовець гостро конфліктував з молодим бізнесменом і, за деякими даними, кримінальним авторитетом Дмитром Савченком, відомим у кримінальних колах за прізвиськом Серб. Савченко нині стрімко перетягує під свій контроль всі прибуткові тіньові галузі регіону та знешкоджує конкурентів, протягом останнього часу відбулося немало замовних вбивств кримінальних авторитетів, так чи інакше пов'язаних з генералом-втікачем та його оточенням.

Дехто висуває гіпотези про те, що за Савченком можуть стояти впливові столичні силовики, котрі хочуть знову повернути уряду повний контроль над регіоном. Але чи буде з цим миритися керівництво сусідньої держави?»

Таке тоді писали столичні газети. Але тим не менш для нас важливим є той факт, що вже через півгодини після резонансного вбивства до невеликого обдертого парку в спальному районі Лебедина під'їхало дві чорні іномарки. Парк був, як і більшість таких по спальних районах безлічі міст молодшої країни. На сході за містом, за віддаленими лісопосадками, за кілометрами вранішніх доріг та посипаного холодною росою залізничного полотна, за низькими туманами безнадійних полів та скоцюблених сіл і смт підіймалась млява осіння зоря.

Іномарки припаркувались, і з передньої вийшло двоє хлопців. Вони підійшли до припаркованої тут же «лади», один хлопчина поздоровкався через вікно з водієм і повернувся назад до іномарки, а другий з пакетом у руці сів на переднє сидіння і зачинив дверцята. Водій в цей час додав гучності на магнітофоні — грала якась запальна латиноамериканська пісенька.

Імовірно, розмова писалась, і, можливо, десь в архіві залишився аудіозапис такого змісту (хоча й не обов'язково):

— Здоров'я зичу!

— Об'єкт нейтралізовано. Ти привіз?

— Ось... (шурхотіння пакета) вашим вовкодавам на морозиво. Зачим вони там влаштували Сталінград, ми на таку стрілянину і самі спроможні. Так обов'язково було столичним спецам впрягатись?

— Служба вважає, що краще буде так. Буде схоже і на братву, і, з іншого боку, кому треба, той зрозуміє, що з вами справу мати небезпечно. Скажеш Сербу, хай віднікується і трохи притихне на деякий час. І, блядь, хорош уже йому братву відстрілювати, ти хоч його трохи припини, що він тут розвів за скотобійню? Він як все хазяйство Рудика тепер під себе переб'є, то вони і самі під його перебіжать. Скажи йому врешті!

— Вже казав... Ну, до завтра тоді.

— Все в силі?

— Угу.

Після цього хлопчина вийшов з машини без пакета і надів сонцезахисні окуляри. Постояв, покурив, поки «лада» від'їхала. І пильно подивився їй вслід.

Затим він сів до себе в машину, і вони всі гуртом поїхали в один із найкращих в Лебедині ресторанів. Там вони зустрілись іще з одним чоловіком, кортеж якого складався уже з п'яти схожих машин. Хлопчина похапцем їв і майже весь

час зустрічі мовчав, обмежившись парою загальних фраз. Потім він потягнув того іншого, вищого і огряднішого за нього, до виходу так швидко, що той навіть не встиг одягти піджак.

На вулиці під рестораном вони курили, сидячи на східцях під дрібною осінньою мрякою, і хлопчина сказав тому, старшому за себе, фразу приблизно такого змісту:

— Вони його, Дімон, так завалили, аби ти знав, з ким маєш справу. Якщо раптом ти зіскочиш абощо, то з тобою будуть отак само розмовляти. Словом, думай. Я поїхав, треба сьогодні виспатись. Завтра, сука, великий день.

І хлопчина надалі з самим водієм поїхав за місто, звернув з центральної дороги і, минувши декілька блок-постів, заїхав на військовий аеродром резервної авіагрупи на околиці закритого адміністративно-територіального формування «Комсомольськ». Там його без зайвих питань пропустили в будівлю штабу, і він деякий час розмовляв з офіцером на прізвище Родіонов, але про що говорили — невідомо. Після цього він знову сів у машину і поїхав через забиті ґрунтівки в полях до невеликого глухого села коло самого периметру.

Там вони заїхали на звичайне собі сільське дворище, але вже добряче заросле бур'яном.

— Віть, приберись тут трохи і зажени машину в садок, я спати піду! — кинув хлопчина водію і

той кивнув.

Тоді він зайшов у хату і чогось згадав, як мама годувала його смачними налисниками, коли він одного разу прийшов зі школи раніше. Він сидів за столом, а мама тут же підсмажувала млинці, він сам накладав сир, згортав і з задоволенням наминав. Це було бозна-коли давно, але чомусь захотілось йому окликнути в пустій полишеній хаті: «Мам!»

Він дзвонив їй сьогодні в Німеччину в клініку. Він говорив їй, що вона обов'язково видужає, після цієї операції вже точно, і він привезе її до себе в хату, сюди в село, якщо вже вона так хоче. Він довго говорив і навіть весело жартував, а коли поклав трубку, то машинально задумався над тим, де доведеться її поховати. Він би волів у столиці на елітному цвинтарі, але мама була б проти — він знав. Він, ясна річ, відігнав таку думку, але справа ж не в тому, що він відчував близьку мамину смерть, він ЗНАВ, що так буде. Адже ніхто не допоможе — ні спецслужби, ні його мільйони. Могли б допомогти ВОНИ, але він може попросити в НИХ лише раз, і він уже попросив. За Олю, а не за маму.

Коли він прокинувся серед ночі, то, пересвідчившись, що його водій-охоронець міцно спить на дивані, вийшов у сад край городу і довго сидів там навпочіпки, вдивляючись в темряву осінньої ночі і слухаючи, як вітер з полів нахиляє

сухий бур'ян. Десь далеко на селі час од часу жалібно скавчали пси. І якось наче ближче й ближче до його хати. Ближче й ближче. А потім сухий бур'ян різко зашурхотів. Позаду нього, але він не обернувся, а лише тихо спитав:

— Олю?

Йому на плече лягла дівоча рука. Потім ніжно провела його по шиї і доторкнулась до щоки. Він важко дихав.

— Це я, любий. Це я... — рівно вивів нелюдський голос, раз од разу зриваючись на якийсь різкий стрекіт, наче ото в цвіркуна.

Артур встав і, розвернувшись, поклав руки на плечі дівчині. Став за тим гладити її довге і непричесане, закудлане каштанове волосся, котре спадало на її тендітні плечі. Вона була в старій і поношеній одежі, а поверх всього — в брезентовій штурмовці радянського зразка, всій обліпленій реп'яхами і сухим бур'яном. Він оббирав той бур'ян з її одежі і волосся, витирив їй невмите лице, а за тим довго дивився в її чорні, аж матові, величезні і якісь наче комашині очі. А тоді притулився до її блідої щоки, оперезаної химерним візерунком темних вен. І промовив тихо:

— Я люблю тебе.

— І я тебе люблю, Артур, — різко прострекотіла вона, ривками скорочуючи своє дивне горло. — І я тебе люблю.

Він обійняв її за плечі і повернув до себе спиною, поклав свою голову їй на плече.

— Знаєш, я постійно думаю про те, що буде з нами, коли вони прилетять. Не можу не думати.

— Все буде добре, — впевнено проговорила вона. — Тато каже, що з нами все буде добре.

— А коли це станеться? Ти не знаєш точно?

— Тато... — вона задумалась, — і інші патріархи не кажуть. Не кажуть нам про це. Вони дуже довго летіли сюди. Їм треба відновити сили.

— Але вони нас не вб'ють, коли з'являться?

— Звичайно, що ні. Вони не чіпають сім'ї своїх дітей.

Деякий час вони мовчали.

— Я сьогодні вбив декількох людей. Сім'ю і ще двох чоловіків. Тобто не сам особисто, але маю до того прямий стосунок.

— Ні про що не думай, — Оля повернулась до нього і почала гладити його волосся. — Ні про що не думай. Патріархи кажуть, і їхні слова священні. Патріархи кажуть, і ти робиш. Вони все знають і ніколи не помиляються. І людське життя для них пил.

— А моє життя? — подивився він в її моторошні і неприродні очі.

— Але ж ти не просто людина. Ти мій, я тебе кохаю.

— Але ж вони будуть вбивати?

— Вони будуть вбивати і їсти, адже вони довго летіли сюди і зголодніли. Їм треба поповнити сили.

— Я знаю, ми для них усього лише худоба.

— Але ж не ти! — Олин стрекіт перейшов на різкий тягучий тріск. — Чому ти мене мучиш?

— Ні, ні, серденько, ні! Забудь. Забудь про це, — він знову її обійняв. — Я просто трохи тривожусь за завтра. Як все пройде...

— Все пройде чудово. Все вже вирішено. Ми допоможемо тобі зробити все як треба. А тепер поспи. Піди поспи, Артуре. Я б ще побула з тобою, але ти стомився, ти маєш відпочити.

Він пішов в дім, розпрощавшись із нею, але поспати в ту вітряну ніч йому більше не судилося. Він лежав аж до світу, втупившись поглядом в низьку облущену стелю.

А тоді, як почало світати, він піднявся і пішов на дворище до сусідів, там вигукав господиню, молоду сільську жіночку, і вона, позіхаючи, щось до нього довго говорила. За тим вона взяла ножа і вони разом пішли на сусідський городик, там сусідка нарізала декілька айстр, щось постійно питаючи в Артура, а той лиш стомлено кивав у відповідь. Врешті вона віддала йому той букетик, а він тицьнув їй якусь грошину, хоч вона спочатку й відмовлялась брати. Вона взяла грошину і рушила до себе в дім, а Артур залишився чекати в дворі.

Тоді сусідка винесла йому з хати скромний пакуночок для квітів і сама запакувала букетик за допомогою клейкої плівки, Артур намагався за те тицьнути їй іще грошину чи щось таке, але вона вже навідріз відмовилась.

Він вернувся у хату і поставив той букетик у відро, де було трохи води, і влігся ще подрімати, поки водій-охоронець збирав їхні речі, але заснути йому знову не вдалось, і він, важко зітхнувши, встав і заходився лаштувати свій рюкзак, насамкінець вправно приладивши до нього збоку той скромний букетик.

Лише через кілька годин йому вдалося відпочити того дня. Вони з групою мародерів, місцевих хлопців, яких підбирав сам Артур, та взводом повністю екіпірованих найновішою технікою і озброєнням спецпризначенців зі столиці під командуванням того ж офіцера, з яким Артур минулого дня розмовляв у машині на околиці Лебедина, підійшли з поля до смужки асфальту, що колись давно з'єднувала смт Іванівка з Самбором. Артур наказав усім спинитись і залягти в високі трави коло обочини, прямо напроти зарослої бензозаправки з одинокою військовою вантажівкою, залишеною там, мабуть, ще в радянські часи. Близився полудень.

— І що нам тут робити? — запитав здивований командир спецпризначенців.

— Чекати, — мляво одповів йому Артур. — Ляжте в траву і не відсвічуйте, — махнув в їх бік рукою.

— Скільки чекати?

— Кілька годин. Я скажу, коли будемо збиратись. Можете поїсти, але не вставайте з трави і не виходьте на дорогу. Все, я спати.

І він, відклавши вбік автомат Калашникова (мародери озброїлись, чесно кажучи, про всяк випадок, аби виключити сюрпризи з боку солдат абощо) і вмостивши під голову свій брезентовий рюкзак таким чином, аби не пом'яти приладнаний до нього букетик, накинув на очі капюшон і задрімав. Чесно кажучи, в периметрі йому спалось краще, ніж будь-де.

Прокинувся він через пару годин і вгледів, що пара спеців коло нього грають в карти, а один гортає журнал. Всі були в зборі і сумирно, як він і наказував, лежали в траві.

Звідкись здалеку, з овруцького боку, донісся гул турбін. Скоро пара бойових вертольотів, шинкуючи лопатями осінній холод, пронеслась над їх головами і шугнула на малих висотах в бік мертвого міста, час од часу відстрілюючи теплові пастки.

— Операція почалась? — спитав у Артура офіцер спецназу.

— Операція почалась ще в п'ять годин

ранку, — одповів той.

— Я не розумію, чому ми маємо працювати всліпу, — крутнув головою військовий. — Чому нас не хочуть ставити до відома...

— Розслабся, капітане, — видихнув Артур неголосно і позіхнув. — Повір, з нами ви тут майже в абсолютній безпеці. А от армії зараз непереливки. Чого вони, до речі, відстрілюють той феєрверк, не знаєш?

Офіцер здвигнув плечима:

— Бояться російських диверсантів, я думаю. А може, просто за звичкою...

Артур раптом задумався і всміхнувся якійсь своїй думці.

Офіцер зиркнув на нього запитально, і він махнув рукою в бік дороги:

— Бачиш оту заправку?

— Ну.

— Прикинь, як я ще був пацаном, то ми повернули тут одну грошовиту обладку. Коротше, на тій заправці поруч з вантажівкою раніше стояв покинутий кимось «членовоз», ну знаєш, ЗІЛ такий типу урядового лімузину. Ну і пройшов цинк такий, типу один якийсь забугорний, чи то колекціонер, чи то мільярдер якийсь, Серб за те краще знає, бо він з ним базарив, а не я, так от той фраєр хотів би придбати для себе задорого таку тачилу. І прикинь, тачила — скільки років тут

простояла, під дощем, під снігом... Замінили колеса, замінили акумулятор, заправили її, трошки полазили там наші механіки, і уяви — завелась! І ми прямо так на тому «членовозі» прямо по оцій дорозі з периметра і виїхали, ні — серйозно. Можна було б взагалі до кордону на нім прошмигнути з вітерцем, аби не ваш брат мусорський... Хех, а чого — прикольно б було?

Полежали ще трохи в траві, і Артур сказав виходити на дорогу.

Йшли по ній годині дві, поки почало вечоріти. Тоді звернули на меншу дорогу, вона губилась в хащах акації і була не дуже помітна навіть зблизка. На тій дорозі зчинилося щось досить дивне для спецназівців, а саме — Артур всіх спинив і наказав військовослужбовцям вартувати віддалік, а сам, знявши з плечей рюкзак, відстебнув від нього букетик і пішов з одним із мародерів по тій вузькій зарослій дорозі. Посеред дороги другий мародер нахилився і забрав щось, що до того лежало на асфальті. Виявилось, що то був такий самий запакований букетик, але вже, либонь, перегнилий. Мародер пішов і викинув той старий букет в кювет під дорогою коло тополиної алеї. А Артур в цей час поклав свій букет на те саме місце, де лежав старий, і трохи коло нього постояв, а тоді махнув решті рукою, мовляв, «рухаємось». Командир спецназу за тим нагнав Артура і спитав

його:

— Нащо то?

— Щоб було, — байдуже кинув Артур, навіть до нього не обернувшись.

Пройшли по більш-менш рівному асфальту ще з кілометр і натрапили на полишений радянський блок-пост чи то КПП.

Солдати спереду повідомили, що в будівлі пропускного пункту хтось є. Артур підійшов до них і зиркнув в приціл гвинтівки одного з розвідників.

— А твою ж дивізію... Шамане! — мовив він до одного з своїх хлопців. — Ти уявляєш, Каспер з якимись двома мудаками лазе по вежі.

— Та ну... — той і сам зиркнув в приціл. — Ну шо, треба гасити, — мовив скрушно.

— Угу, — задумавшись, кивнув Артур. — Капітане, там їх чоловік три, еге ж? Можеш по-тихому їх прибрати і... Так, щоб не мучились, окей? А то вони хлопці й хороші, та нічого їм дати.

Капітан кивнув, і його бійці, зайнявши позиції, швидко прибрали групку на КПП пострілами в голови з чималої відстані, а тому мародеру, що стояв на чатах, капітан особисто перерізав горло, підкравшись ззаду. За тим вони рушили вперед, обшукали трупи і саму будову — загалом нічого корисного не знайшли. І рушили вперед — на обрії вже виднівся аеродром.

На саме летовище прибули під вечір. Сонце

сідало за Самбором, кволо згасало там, плутаючись поміж густих хащ у надвечірніх провулках покинутого міста.

— На аеродромі стоїть декілька МіГів і два Антея ще з того часу, з восьмидесятих, — пояснював Артур, підходячи. — Вони нас не цікавлять, бо давно прогнили під відкритим небом. Борти, що нас цікавлять, знаходяться в двох бетонованих сховищах техніки на краю крайньої зльотки, на кшталт ангарів, тільки в землі, ну ти знаєш, що я тобі розкажую. Не галасуйте там, як будемо підходити, бо це, вважай, під самим містом, на окраїнах.

— Може, в бортах, що на смузі, ще можна щось взяти? — поцікавився капітан.

— Навряд, — твердо заперечив Артур. — Там уже як не згнило все, то вигребли ще перед нами, не варто відволікатись. В сховищах там машини майже цілі стоять, я сам бачив.

Винищувачі були розкидані по злітних смугах то там, то сям. Здаля їхні хижі обриси на тлі призахідного сонця заворожували і здавались загрозливими, начебто ти раптом повернувся в часи холодної війни абощо. Але зблизька те марево розсіювалось — фарба на бортах бойових машин полущицалась і облізла за десятиліття, колеса шасі були спущені, то тут, то там проступала іржа. Крім того — по всій злітній смузі між бетонних блоків

проростала бугила.

Звідкись здаля, з-за міста чи з поля, донісся нерозбірливий гул, немов далекий весняний грім, пізніш серед нього вималювались віддалені звуки вибухів.

— Працюють РСЗО, — констатував капітан спецназу.

— Товариш генерал влаштував вечірню дискотеку, — кивнув головою Артур. — Ну, завтра почнеться... Америкоси мають вилетіти о п'ятій годині ранку. Зв'яжешся з ними через супутник і повідомиш, що ми вже на місці. Після цього будемо зберігати повне радіомовчання.

Коли зайшли в сховища, то спецназівці виставили караул, а мародери, повечерявши консервами, без зайвих розмов полізли в відкриті кабіни перехоплювачів і влаштувались там на ночівлю, хто як зумів, дехто з солдат також примостився на крилі чи фюзеляжі, простеливши перед тим плащ-палатку. Артур з чимось довго возився в передній кабіні, а тоді весело гукнув до свого товариша, що ходив між машин, за чимсь зазираючи в їх повітрозабірники:

— Шамане! Не це часом шукаєш?

І кинув товаришу поліетиленовий пакет.

— Що то? — підійшов до них капітан спецназу і зиркнув тому через плече.

— Купа відбірного ганджубаса! — гукнув

той. — Прямо з грядок на краю периметра, що коло Ленінського, знаєш? Там наші конкуренти в промислових масштабах виробляють.

— Ми вже на них управління по боротьбі з незаконним оборотом два рази наводили. А раз підпалили на хер все їхнє хазяйство, а вони ніяк не попустяться, — пояснив Артур з кабіни.

— А що там ще є? — спитав його товариш.

Той подав йому ще щось, в осінніх сутінках спецназівцю було не видно, що то.

— Два ПСМа, в хорошому стані навіть... — пояснив Артур, — Цікаво, де він їх видер? Мабуть з трупів десь зняв, — задумався за тим, — ще наче сережки якісь осьо і... обручки, чи що воно. Ну точно десь із трупів познімав, от тільки, сука, знати б де, то я би сам туди навідався. Добре, забирай це все хазяйство, потім розберемся, — він передав напарнику ще металеву коробку з-під цукерок і той, розвернувшись, пошкандибав у бік господарських приміщень.

Капітан спецназу запитально позирав на Артура.

— Ничка Каспера... — знизав плечами той. — Ми так і уявляли, що вона десь тут, бо один з наших його з хлопцями два дня тому запримітив коло території аеродрому. Тут ще ціла купа радянських рябчиків, до речі, є, але на біса він їх збирав, я уявлення не маю. Для колекції чи що? Він

взагалі-то дивакуватий був, цей Каспер, земля йому пухом. Колись в школі учителем молодших класів був, ти можеш собі уявити?

Спецназівець нічого не відповів.

— Залазь у кабінку оператора! — мовив йому Артур. — Поспати треба, влаштуєшся там як-небудь.

Військовий заліз, але довго не міг заснути. Артур все крутився спереду, голосом зображаючи гул двигунів і смикаючи бойову ручку літака.

— Лечу шмаляти по Вашингтону! — пояснив він перегодя і його колеги з інших кабін, що в цей час пихкали самокрутками з припасеним покійником зіллям, весело зареготали, але швидко придушили свій сміх.

Військовослужбовець якомсь примудрився влягтись майже боком у незручному кріслі штурмана-оператора, впершись коліньми в щиток з екранами радару та індикаторами озброєнь.

Він врешті заснув, і йому снівся кінець жовтня 1992-го року, сірий передсвітанковий час і місто, вкрите тягучими осінніми туманами. Тумани стелились проїжджими частинами та безлюдними дворами, обступали підніжжя дев'ятиповерхівок в заспаних житлових масивах, а хворобливі протяги носились алейками, залітали в розчинені двері під'їздів та вікна балконів на верхніх поверхах, колихали забуту там одіж.

Зоря наче ще й не думала підійматись десь там, над Лебединською трасою і передмістями, а як і надумається, то чи й помітна буде за тими суцільними хмарами аж до обрію.

Вже майже десять років йому снилась і снилась ця рання і похмура, вся якась така передчасна осінь. Йому снився заспаний досвітній Комсомольськ в покривалі туманів і очікуванні близького ранку. Темні житлові масиви з рідкими вогниками в вікнах, залізничні колії в росі та забиті бронетехнікою автомобільні дороги. І перекриті мости над Бистрицею, ледь видимі через приціл його снайперської гвинтівки. Зжовкле, вже майже прогниле листя на тротуарах, тиша околиць і шкіл, дитячих садків.

Перед світанням солдати починають метушитись, механіки прогрівають двигуни.

Колони формуються в Комсомольську і неспішно за тим рухаються притихлими околицями міста. А тоді, звертаючи на розбиті осінні дороги, сунуть крізь невибрані поля і мертві занедбані села кудись в бік хворобливої зорі. В цей час над містом чутно гул реактивних турбін — то ударні авіагрупи злітають в Овручі і йдуть на бомбардування бунтівного регіону.

Йому нечітко ввижається, як понуро рухаються колони військ, як за тим на обрії показуються спальні райони, над котрими кружляє

авіація, як їхні підрозділи під вогнем супротивника заходять в охоплені полум'ям обласний центр. Перед його очима неясно пропливають кадри кровопролитних сутичок, в яких він брав безпосередню участь.

Але він чомусь напрочуд достовірно бачить знову і знову, в кожному зі своїх однакових сновидінь, знищену вертольотами колону російської бронетехніки на виїзді з міста зовсім неподалік від міжнародного аеропорту Лебедина. І він бачить дівчинку в бушлаті з шевронами російських збройних сил, котра стоїть на колінах коло спотвореного, розпластаного на обочині тіла.

Він не може і, мабуть, вже ніколи не зможе забути і цю дівчинку, і те, що вони потім з нею зробили.

2

Російський уряд занепокоєний фактом передачі «українських» винищувачів МіГ-31 Сполученим Штатам

Москва виражає серйозне занепокоєння з приводу напівлегальної оборудки, котра, за даними наших розвідувальних спецслужб, відбулася не без підтримки офіційного керівництва України. Мова йде про передачу американській стороні певної кількості винищувачів-перехоплювачів МіГ-31, котрі ще з

радянських часів знаходились в межах відчужених територій, а саме на базі протиповітряної оборони неподалік закритого міста Самбір-24. Сполучені Штати були зацікавлені отримати зразки цих передових радянських та російських машин, котрі досі знаходяться на озброєнні нашої армії та охороняють повітряні рубежі країни, зокрема в Арктиці. Саме з поживленням інтересу США та НАТО до арктичних територій з їх запасами нафти та інших корисних копалин аналітики і пов'язують факт проведення даної спецоперації, адже північноатлантичний альянс має на меті з часом взяти під контроль повітряний простір над цим регіоном, а для вирішення подібних завдань їм конче необхідно ознайомитись якнайбільш детально з наявними у своїх потенційних противників зразками озброєнь. Однак міністерство оборони РФ нагадало, що окрім вкрай недружнього і недипломатичного тону подібної оборудки з боку України разючим є й той факт, що винищувачі-перехоплювачі МіГ-31 після розподілу військового майна колишньої радянської армії між республіками так ніколи і не були передані у власність України, а отже, уряд України не має ніякого законного права передавати їх третім сторонам. Справа в тому, зауважили в прес-службі міністерства оборони, що бойові машини просто вимушено залишили на території, що пізніше перейшли під юрисдикцію України, через складність фактичного доступу до даних територій. Зважаючи на факт того, що дана оборудка може серйозно вплинути на обороноздатність нашої країни, ми маємо повне право вимагати від уряду України

докладних пояснень по цьому інциденту на найвищому рівні — зауважили в міністерстві.

Нагадаємо, про сам факт передачі винищувачів американській стороні голова МЗС РФ повідомив громадськості два дні тому, посилаючись на джерела в спецслужбах. Після ноти протесту, відправленої до Києва, звідти не прийшло ніяких пояснень по цій справі, а певні українські посадовці навіть заперечували сам факт подібної угоди. Коли ж про покупку перехоплювачів в Україні було офіційно повідомлено американськими військовими, особисто президент цієї країни запевнив російську сторону, що відбулося це без будь-якої згоди на те від офіційного Києва. Мовляв, операцію провели самі американці, перебуваючи у змові з місцевою організованою злочинністю. У відповідь на цю заяву російське МЗС опублікувало стенограму запису та сам запис таємних переговорів між міністром оборони України Станіславом Стеценком та лідером злочинного угруповання, що займається мародерством та іншими незаконними обладками на відчужених територіях, Дмитром Савченком, широко відомим у кримінальних колах за прізвиськом «Серб». На переговорах узгоджувались деталі операції. Публікуємо уривок з даної стенограми:

Стеценко:

– Їхні (нерозбірливо) С-17 (Боїнг С-17 «Глоубмастер», американський стратегічний військово-транспортний літак — ред.) дозаправляться в Овручі і орієнтовано в 5:00 ранку присядуть

(приземляться — ред.) на злітних смугах колишнього аеродрому ППО під Самбором, з ними прибудуть ще дві групи спецназу SEAL, (нерозбірливо, шуми) цього досить?

Савченко:

— Забагато навіть. Наших пацанів там цілком би вистачило.

Стеценко:

— «Котики» будуть охороняти літаки з пілотами і технічним персоналом.

Савченко:

— Як хочете. Аби не плутались під ногами (кашель).

Стеценко:

— Ви маєте взяти під контроль територію до їх прибуття і приготувати все для швидкого завантаження МіГів в їхні транспорти.

Савченко:

— Добро.

Стеценко:

— Якщо «особини», хоч одна, будуть помічені поблизу — одразу відмініайте операцію.

Савченко:

— Добро. Але передайте пілотам транспортів, аби не кружляли над містом, а одразу заходили на посадку. Ми вже передавали вам карту і (нерозбірливо) фотографії злітних смуг, вони впораються?

Стеценко:

— Без сумніву. Ми це врахували при розробці операції.

Савченко (після тиші):

— (Нерозбірливо) і ви маєте розуміти, що це ризикована справа, але везти МіГи по землі було б ще більш безглуздо, ще й враховуючи інтерес росіян.

Стеценко:

— По завершенні операції всі ви отримаєте найвищі державні нагороди.

Савченко:

— Залиште їх своїм генералам. Я лише хочу бути певен, що моїм пацанам заплатять.

Стеценко:

— Без сумніву. (Нерозбірливо) за росіян можете не перейматись. Якщо Рудого буде успішно ліквідовано, то це дезорієнтує їх агентуру (ймовірно, йдеться про губернатора Лебединської області Ігоря Івановича Руденка, розстріляного разом з сім'єю під дверима власного помешкання нещодавно. Пресс-службою МВС України було повідомлено про те, що в загибелі чиновника була зацікавлена організована злочинність краю, проте замовників резонансного вбивства досі так і не знайдено). Крім цього — можете покластись на наших спеців, вони розберуться з будь-якою проблемою.

Савченко:

— Нам так вже обов'язково їх брати з собою?

Стеценко:

— (Нерозбірливо, шуми)

Савченко:

— Добро. Але ми не будемо їх заглиблювати в подробиці.

(кінець файлу)

Поки на даний факт не було жодних заяв чи коментарів з боку офіційного Києва.

Довідка: МіГ-31 є двомісним винищувачем-перехоплювачем дальнього радіусу дії. Це перший в СРСР винищувач четвертого покоління, і на ньому використано багато інноваційних на той час технологій, що і сьогодні є передовими, наприклад, винищувач має на озброєнні радіолокаційну станцію з фазованою антенною решіткою (ФАР), аналоги котрої на заході нині лише проходять випробування і ними планується оснащувати машини вже наступного покоління. Група з чотирьох МіГ-31 може контролювати повітряний простір протяжністю 900 кілометрів по фронту, а спеціальні модифікації винищувача можуть навіть уражати орбітальні супутники з допомогою керованих ракет.

Московский комсомолец

3

Ось вони — покинуті села в безгомінні відцвілого літа. Їхні вулички позаростали, а в пустих хатах повсюдно лежить пил їхніх далеких років. Сумовиті простори занедбаних полів і тужливі моторошні болота оточують їх, безлюдні дороги пролягають між них в ранковій осінній імлі.

Їхні жителі назавжди покинули цей край. Уряд радянської країни забезпечив деяким із них компактні поселення де-небудь на периферії, в сприятливому для здоров'я кліматі, по сусідству з базами відпочинку та піонерськими таборами. Але дуже скоро уламки розваленої країни накрили і ці живописні місцини, привалили й їхній новий дім.

З сіл знову виїжджали люди, не через евакуацію від якогось нового лиха, а просто так, бо треба було десь працювати, ростити дітей, відправляти їх на навчання. Поселенці були найбільш впертими патріотами цих своїх місцин, свого нового дому. Вони виживали на мізерні подачки вже нового уряду, котрий плюнув на них з їхніми зламаними долями, ледь дорвавшись до влади, плюнув, як на якийсь незрозумілий рудимент, один з безлічі шматків мертвого розбитого СРСР, котрі той, вмираючи, щедро позоставляв у спадок своїм нащадкам.

Поселенці сиділи на пенсіях і різноманітних субсидіях, котрі мали виклянчувати в урядових кабінетах району, області, ба навіть столиці. Їм відмовляли, їх буцали по тих кабінетах і інстанціях, на них верещали колишні партійні функціонери, котрі напрочуд хутко причепили на лацкан металевий синьо-жовтий прапорець. Їм було не до них, всім цим державним мужам, але вони клянчили й клянчили, і їздили по області, і збирали

довідки, і трусили ними, і викладали на стіл.

Господи, як тільки вони діставали всіх цих новоявлених Семенів Семеновичів, Тарасів Тарасовичів і Юхимів Юхимовичів! Кожен з більш-менш впливових чиновників на місцях сидів на посаді або ще по партійній лінії, або його спускали з Києва, або ставили на пост місцеві силовики чи бандити. І перед кожним з цих відомств треба було труситись, і тільки сам чиновник, як ніхто, розумів, що ніякої ї близько повноти влади в краї в нього немає й не може бути. І що ось вчора в Києві один мудак змінив іншого в міністерському кріслі, або в область прийшли росіяни і під прикриттям організованої злочинності підминають під себе стратегічні підприємства, ті, які ще залишились і які не встигли поділити або розікрасти місцеві, а ось місцева братва з князьків, що стрімко піднімаються на незаконних оборудках в відчуженій зоні, просто вчора під самим домом завалила генерала МВС. І кожна з цих подій критично важлива для будь-кого з більш-менш вагомих місцевих чиновників, кожна з них може коштувати йому або його сім'ї не лише благополуччя, якщо воно й є, те відносне благополуччя, але і життя. І от про що треба зараз думати перш за все, а тут ці злидні пільговики, ці незрозумілі селяни з місць компактного поселення, — що вони в Бога від нього хочуть? Аби

він, звичайний чиновник, повернув їм їхні назавжди втрачені вулиці дитинства, їхню відцвілу молодість чи їхню розвалену країну? Немає у нього таких повноважень, немає і край, це смішно.

Але вони ходили, і добивались, і клянчили, і несли свої нехитрі подачки-хабарі, і грозили судами, які вони все одно, ясна річ, ніколи не виграють.

І добивались врешті, в основному. Раз на раз не приходилось, але ось близились вибори чи перевибори, і впертого чинушу сунули з посади — або з Києва прислали іншого, більш спритного в грабунках свого зубожілого народу, а того старого ставили директором на завод, де його з часом з'їдала податкова або російська організована злочинність. Або впертого чинушу відправляли на пенсію. Або просто до нього додому серед білого дня приходили молоді хлопці з колючими лукавими поглядами. Тоді охорона чинуші (якщо така була) зазвичай сама кидала свої пости і зникала в невідомому напрямку. А хлопці заходили зі зброєю, проходили по кімнатах і збирали чиновника з його сім'єю в одній з них, а там... Зрештою — невже ми з вами справді хочемо знати, що відбувалось в одній з тих кімнат, га? Ну чесно...

Просто врешті-решт після цього чиновник знімав свою кандидатуру з передвиборчої гонки і особисто рекомендував виборцям підтримати

замість нього свого наступника, свого учня і соратника, свою праву руку — молодого енергійного політика нової генерації з незаплямованими радянською ганьбою істинно європейськими поглядами. Ну себто якогось ініціативного розумного хлопця з колючим і водночас лукавим поглядом.

І хлопець, ясна річ, вигравав тоді вибори — хіба могло бути інакше? Ні, не могло — чиновник не міг звернутись в міліцію, це б не мало сенсу. А в якесь СБУ ніякий з них і не думав звертатись: кожен знав, що якщо співробітників держбезпеки не було серед хлопців, що приходили до нього додому, то вони точно сиділи в якійсь із машин на вулиці.

І новий ініціативний і сучасний політик вже тоді приймав поселенців. Він говорив їм, що всебічна турбота про громадян є пріоритетом нашої молоді держави. І що пенсію в триста гривень їм обов'язково оформлять, можете не сумніватися. І всміхався поселенцям. І інколи він спиняв погляд на якійсь сім'ї, на якихось чергових маленьких людях з периферії. Він тоді всміхався, і в посмішці його вбачалась якась хижість. Він щось пригадував. Потім зиркав у документи. Ага, ці з «крайніх», точно.

Крайні села не були в периметрі, це лише формальність — прибуду в них ніколи не

заходять. В радянські часи їх виселили, не розібравшись до ладу, потім хотіли вернути деякий час, дехто навіть пробував вертатись сам, та їх не пускали військові.

Це десятки, сотні гектарів землі і купа полишеного майна. Це непідконтрольна уряду територія, придатна для чого завгодно — від вирощування опіумного маку до розгортання тренувальних баз для найманих вбивць і бойовиків. Крайні населені пункти були спустошені, і в основному на їх місці виникало щось зовсім інше, щось, у чому оця сама сім'я ніколи б не пізнала ні вулиць свого дитинства, ні відцвілої молодості свого літа.

Він дивився на них і згадував. Нині треба було тикнути їм цю урядову подачку, аби вони не лише заткнулись і підтримали його на наступних виборах, а ще й аби зробити картинку для преси, наприклад. Уряд реалізував амбітну програму освоєння відчуженої зони, насідали іноземні інституції і в периметр ішли мільйони доларів — кожен хотів мати з того частку, а формально і земля ближніх сіл, і майно на них, хоч досі й не розпайоване (і не буде!), але належить місцевим громадам. От хай беруть свої подачки і валять — місцева адміністрація влаштувала їм життя, хай валять собі, менше клопоту.

І вони від'їжджали в свої вже майже так само,

як і в периметрі, обезлюдненні спустошені села. Вони будуть поратись там зі своїм хазяйством і працювати в зубожілих колгоспах за мішок зерна і п'ять гривень в місяць. І будуть з неохотою відправляти дітей на навчання в місто, в останні дні літа, дні жнив, вже по-осінньому холодними вечорами оце саме подружжя проведе своїх дітей... Хто там у них? Дівчина? Проведе її на обдерту автобусну зупинку на пильній дорозі в поля, в далекі ниви. І з тяжким серцем посадять її на обдертий автобус і не хотітимуть відпускати. Боятимуться, щоб не почала палити, не пила, не гуляла, не втрапила з в якийсь із наших шалманів...

Але звідки ж я в дідька їх знаю? — думатиме молодий ініціативний політик з європейськими поглядами. Ага, два роки тому ходили з групою в периметр. Осінній вечір. Хатинка на краю хутору, на краю тополиної алеї. Криниця, плакуча верба. Зарослий яблуневий садочок. Кленок якийсь шкребеться в вікна... що ще? Виносили якусь утвар чи меблі? Може, й ні — може, там струхло вже все. Щось брали, шукали коштовності, лазили по шафах. Ікони? А ні, точно — там були альбоми, і вони листали і роздивлялись, і там ще були фотки цієї самої сім'ї, цього самого подружжя, тільки тоді ще вони були молодшими. Фотка, як вони забирають дитину з пологового будинку, і весільні фотки також там були, і жінка ця була дуже

красивою в молодості, зараз навіть і дивно, як вона відцвіла. І він ще жартував до когось із корешів грубо і непристойно про її тіло.

Він всміхався про себе хижо, а задоволені поселенці виходили з його дорого обставленого кабінету в своє відцвіле літо.

Краю мій. Покинуті села в безгомінні відцвілих літ. Зарослі вулички і запилені пустки хат. Пил моїх далеких років, краю мій. Сумовиті простори занедбаних полів і тужливі болота, безлюдні дороги в ранковій осінній імлі. Краю мій. Як же ти пустив в себе оту сарану?

РОЗДІЛ ТРИНАДЦЯТИЙ

1

ЗВЕРНЕННЯ ДО НАРОДУ ТА ЗБРОЙНИХ СИЛ

Виконуючого обов'язки Президента України

(від 27 серпня 1992 року)

Реакційні кола з уряду Російської Федерації, нехтуючи законним волевиявленням народу України, виявленому на минулорічному референдумі, волею республік колишнього СРСР до незалежності, нехтуючи закликами міжнародної спільноти до негайного

примирення та відновлення переговорного процесу, несуть тепер всю повноту відповідальності за масове кровопролиття в прикордонних областях нашої країни.

Потопивши в крові громадські виступи, скеровані на засудження сепаратизму, місцеві фанатики при підтримці бандформувань та регулярних частин російської армії чинять тепер терор та беззаконня на підконтрольних їм територіях.

Шановні співгромадяни! Яких би ми не дотримувалась політичних чи ідеологічних поглядів, якої б ми не були нації чи віросповідання, ми всі заради майбутнього наших дітей, заради збереження миру і національного суверенітету, в умовах загрози розгортання світової війни, ми всі маємо рішуче засудити дії російського уряду і російських Збройних Сил, а також бандитів, що прикидаються тепер представниками територіальних громад. Ми маємо усвідомити, що їхні дії є не просто незаконними, вони є прямим оголошенням війни нашому народу, нашій країні, всьому цивілізованому людству. Всі ці люди є злочинцями, всі їхні заклики є злочинними, і маємо зупинити їхні злочини!

Я з усією відповідальністю заявляю, що збройні сили і народ нашої молоді країни приймуть бій з цими виродками людства, аби очистити від них нашу територію та назавжди відправити їх в історію як ганебний приклад для наступних поколінь, адже виправдання їм немає, як немає і терміну давності для злочинів проти людяності. Хай допоможе нам Бог!

В розбитому вікні виднілась кривава осіння заграва. На ліжку коло розбитого вікна лежала мертва жінка років сорока, вона була вкрита закривавленою ковдрою і під рукою стискала біластого іграшкового ведмедика.

Капітан Тармашев стояв у проході і деякий час дивився на неї, поки його рація не протріщала:

— Гюрза, это Шмель, где вы там застряли, блядь?! Поторапливайтесь, хохлы уже на соседних улицах. Боря, еще минуты две, и мы сваливаем без вас, иначе они тут все отделение в говно сотрут, быстрее!

— Мы выходим из подъезда, — кидає він в гарнітуру.

Раптом в коридорі чується лайка котрогось із солдат і швидкі кроки. Тармашев розвернувся і побачив, що дочка не послухалась його і не залишилась коло машин, як він наказував. Дванадцятилітня дівчинка в армійському бушлаті з шевроном російських збройних сил на лікті швидко прямувала, майже бігла на нього.

— Таню! — гукнув він грізно і хотів схопити за лікоть, але вона ухилилась і заглянула в кімнату.

Її очі округлились, але вже за секунду вона, здавалось, опанувала себе.

— Не вона... — ворухнула дівчина губами. — Я... — її очі заволокло слізьми. — Я почула, як солдати кажуть, що знайшли трупи і якась тітка серед них, — вона уткнулась батькові в плече.

— Ні... Ні, її тут немає. Вона могла залишити місто з іншими підрозділами ще вчора. Зараз треба йти, Таню, треба йти.

— Я думала, ти мені не хочеш казати...

— Я думаю, їх вивезли, я просто хотів перевірити.

— Але ж ти казав, що колони з біженцями розбомбила авіація з Овруча ще вчора! І що вона, мовляв, скоріше за все лишилась в нашій старій квартирі, бо якщо... — дівчина билась в істеричі.

— Можливо, й ні! Може, я помилявся... Заспокойся зараз же, чуєш. Донечко... — він обняв її і приголубив. — Треба полишати місто, Таню. Треба пробиватись до аеродрому. Слухайся мене! Чуєш? Що б не сталося.

Вони вибігли з під'їзду з солдатами і на проїжджій частині нагнали колону, що вже почала поволі рухатись. Дочку капітан всадив в десантний відсік БМП ще з декількома цивільними, котрих їм вдалося знайти в осінній пустці напівмертвого міста.

Українські частини зайшли в місто ще з ночі, авіація працювала по околицях із самого світанку, капітану пощастило й так, що він знайшов дочку в

розташуванні своєї частини. Світанкові авіаудари знищили велику кількість техніки і людей, розкололи командування, зірвали заплановану евакуацію цивільних і ще багато заподіяли лиха. Тетяна ж переночувала ніч сама, бо мати була в себе в міськвиконкомі, а під ранок, коли місто здригалось від бомбардувань, виявилось, що міськвиконком було знищено ледь не першим в довгому списку уражених цілей. Тоді Тетяна через палаюче місто кинулась у частину, до якої був приписаний батько.

Тепер вони у складі колони рухалися притихлим напівмертвим Лебедином. То тут, то там чулися постріли і вибухи — диверсійні групи українців працювали в місті ще з ночі. Було чутно віддалений гул реактивних двигунів і подекуди з-за багатоповерхівок показувались бойові гелікоптери, ці крилаті боги війни — вони сараною кружляли над околицями міста, раз од разу відстрілюючи теплові пастки. Інколи до колони підбігали чи місцеві, чи біс їх розбере, і солдати, що сиділи на машинах, відганяли їх пострілами в повітря і криками:

— Отошли от машин! Отошли на хуй от машин!

Згодом машину струснуло од якогось недалекого вибуху, і Таня краєм вуха почула, як водій-механік лаявся до когось:

— Сраные хохлы... Сраные хохлы...

Колона рухалась в бік кривавої заграви напівмертвим містом Таниного дитинства, а по місту розстилися сигнальні і маскувальні дими, дими від пожеж, розстилася сумна беззмістовна, безнадійна осінь, і по вулицях валялись мерці.

І здавалось, ніякого сенсу не було в діях дорослих озброєних людей, котрі рвуть один одного в цю осінь невідомо за що — не за цей же задрипаний обласний центр, врешті-решт.

Ефір час од часу вибухав скупими репліками:

— Слева пятиэтажка прямо под дорогой. Оттуда снайпер работает по нам прям.

— Вас понял.

— Отделение, слушай мою команду. Огонь без приказа, огонь без приказа — прикрывайте танки.

— Гаси их на хер, гаси! Расчищайте дорогу...

— Самара, прикрывайте нас — мы продвигаемся к аэродрому.

А в холодній осінній висі на інших частотах перемовлялись пілоти бойових гелікоптерів, що кружляли сараною над околицями міста, шукаючи бронетехніку противника і час од часу відстрілюючи теплові пастки.

- Шість півсотні сім на коректуванні у нас, я підходжу.
- Я зрозумів.
- Група, йдемо курсом двісті сорок. Роботу без підтвердження дозволяю.
- Півсотні три, вліво візьми ще трохи, ще вліво. Спостерігаєш?
- Так точно. Давай захід, Саня.
- Півсотні три, тримайся поруч. Півсотні три, що це було? Ти живий там?
- М...
- Ром, ти живий там, блядь? Зачепило тебе чи як?
- Півсотні три, відповідай!
- Шість півсотні сім, справа під дорогою, в провулку там... З боку телецентру там спалах був. Бортового зачепило по ходу. Шість півсотні сім, ти спостерігаєш їх?
- Ні, не бачу півсотні три. Та що там за херня робиться?
- Саня, та там же БМП, йоб твою мать! І пара вантажівок іще, на виході з міста. Давай захід, шість півсотні сім. Давай.
- Оце він справа? Під магазином?
- Шо?
- Оце він з провулка виїжджає?
- Так точно.
- Ну так я його зараз зніму на хуй з гармати,

йоб твою матір...

3

Непевним поступом відходить в вічність спустошене літо. Непевним спогадом товчуться в пам'яті прогірклі роки нашого життя. Кущами полину вздовж безлюдних доріг і шеренгами заржавілих вуличних ліхтарів в надвечірніх провулках покинутих міст.

Буде дитинство, сипке, як чебрець в невибраних полях, і дзвінке, як весняні громи над родючою країною. Буде юність, гінка, мов стан хутірської відьмачки, і різка, мов заграва над туманними болотами. Над полустанками в осінніх полях. Над магістралями в химерну далеч. Буде зрілість, цупка, як льон, буде старість, ламка, як віск. Буде старість, занурена в хвороби і пронизливі спогади минулих літ. Буде така старість — на кшталт загубленої в десятиліттях, оброслої чебрецем та бугилою, забитої іржавою радянською бронетехнікою тихої дороги. Буде старість, мов та бугила, і буде старість, мов та дорога. І будуть покоління плестись, як хміль по розбитих вікнах. І будуть мигтіти фари в імлі розбитих доріг.

А за тим пам'ять спливе, як замулені ріки, злетить, як тополиний пух, і пронесеться прощальним спогадом над зарослими чагарником

сільськими городами і над плакучими вербами вздовж безлюдних доріг.

Бо як були часи дитинства, то ми сміялись і виходили вдосвіта в ниви. І ниви були пусті, і ниви були краєм, що ми любили, і простягались собі в химерну далеч.

І ми томились на них в часи юності, пожинали їх в часи зрілості й поминали їх в часи старості.

А за тим стали часи безвісті, і сарана поїдала наш край.

4

Указ Президента Російської Федерації № 3184

«Про початок операції «УРАГАН»

У зв'язку з проблемною ситуацією на західних кордонах Російської Федерації, а також реальною загрозою агресії з боку противника, та беручи до уваги тяжке положення населення на даних територіях, непросту екологічну обстановку, загрозу для життя і здоров'я громадян Російської Федерації, що проживають в безпосередній близькості до даних територій, фактичну відсутність урядового контролю над даними територіями, тяжку криміногенну обстановку в межах і поблизу цих територій, контрабандистську і браконьєрську діяльність, постійне порушення кордону нелегальними мігрантами та невстановленими особами,

добиваючись історичної справедливості, декларуючи захист людського населення як основу ідеалів та прагнень нашої держави, а також задля підвищення обороноздатності, здобуття достовірних розвідувальних даних та прикриття західних кордонів Російської Федерації наказую:

1. До числа/року заволодіти населеними пунктами по периметру відчужених територій навкруг об'єкту Самбір-24 (Калинівка), а також відтіснити противника з населених пунктів вздовж умовного периметра, організувавши лінію оборони Лебедин-Овруч на випадок контратаки противника.

2. Силами розвідувально-диверсійних груп взяти під контроль смт Ленінське з покинутим летовищем поблизу нього, розгорнути на території злітних смуг даного летовища авіаполк транспортної авіації разом з гарнізоном охорони об'єкту, службами постачання та забезпечення усім необхідним задля наступного перекидання десантно-штурмових бригад вглиб території противника.

3. Забезпечити силами наявних частин військово-повітряних сил Росії нанесення превентивних ударів по базах і військово-промислових об'єктах противника з ціллю знищення наявних у нього повітряних сил, техніки та інфраструктури на вказаних територіях, зокрема: завдати авіаудари по аеродромах ЗАТФ Комсомольськ та міста Овруч і міжнародному

аеропорту міста Лебедин. Надалі силами частин штурмової та бомбардувальної авіації здійснювати всебічну вогневу підтримку при висадці десантних частин, їх розгортанню та просуванню їх вглиб території противника. Силами армійської, штурмової та бомбардувальної авіації забезпечити розвідку та вогневе прикриття колон бронетехніки, що в подальшому будуть рухатись від кордонів Російської Федерації. Силами винищувальної авіації забезпечити наш повний контроль над повітряним простором території проведення операції.

4. Передати керівникові штабу 3-ї загальновійськової армії генералу Лебедеву С. М. повноваження по командуванню і координації дій федеральних військ на вказаній території, а також покласти на нього завдання підготовки до другої фази операції «Ураган». Встановити, що розпорядження і накази Лебедева С. М. обов'язкові для виконання усього командного складу та персоналу. Підпорядкувати штаб 3-ї загальновійськової армії федеральних військ РФ в порядку винятку напряму головнокомандуючому федеральних військ — Президенту Російської Федерації.

5. Покласти на контингент федеральних військ наступні завдання:

— повна ізоляція території об'єкту Самбір-24 (Калинівка), а також прилеглих до нього та встановлення контролю над відчуженими територіями

довкола нього;

— активний збір розвідувальних даних про дислокацію та чисельність сил противника на території, про комунікації та транспортні вузли противника, тощо; без вступання в безпосередній контакт з місцевим населенням;

— завадити розгортанню військових сил противника на даних територіях, якщо такі будуть мати місце;

— повне виконання приписів таємної директиви № 71.

6. Даний Указ набирає чинності з моменту його підписання.

Президент Російської Федерації
Москва, Кремль
Число/дата

5

Зайди в мій могильник і говори зі мною там. В холодних осінніх світанках крізь кілометри магістралей в химерну далеч і чийсь неясні міста дитинства, крізь прогірклі, недоладні, млисті роки. Іржею втраченого життя і сльозами скалічених доль

стань коло мене, о віснику моєї печалі, і скажи мені, заради чого я жив.

А перше скажи мені про пам'ять. Скажи мені про німе дитинство, закутане в безвість піонерських таборів і розкреслене зайнятими під вогневі точки квадратами вікон в туманних житлових масивах неясних міст, про дитинство немиле, скоцюблене дитинство викрадених поколінь. Розкажи мені про нього, нагадай мені запах розбомблених залізничних станцій і жахний морок шкільних коридорів. Нагадай мені автобусні маршрути через далекі обласні центри і нудні лінійки у дні знань. А ще нагадай мені юність, задурманену, заціловану юність. Таку, за яку повісти і слів не стане, і пам'яті не стане, нагадай мені. Веди мене за руку тісними коридорами психлікарень і військових комісаріатів, і реанімаційних палат, і режимних об'єктів, і покинутих дитячих садків. Ввійди зі мною у безвість мого народу, і говори до моїх братів і сестер моїм голосом, і товкайся плечами об їх ряди, і співай їхні болі і жалі, і говори до них, як я, і молися зі мною за них. Бо як стали часи безвісті, то всі вони, мої брати і сестри, відійшли в ту безвість з їх спустошеним літом, а ти пам'ятав про них, о віснику моєї печалі, отож скажи мені тепер про пам'ять. Скажи.

Скажи, за чим в'яли бур'янами і меркли в осінній імлі ряди мого народу. Зайди в мій

могильник, і оглянь мій могильник, і говори до мене тихою мовою, і розкажи мені про вірність своїм прапорам, і текстам своїх гімнів, і бронзовим житам неясних скривавлених гербів, що тануть тепер в імлі далеких галактик. Зайди в мій могильник серед торішніх нив і гнилісних боліт, і провулків згірклих міст дитинства в осінніх туманах, і забутих середніх шкіл, о віснику моєї печалі і віснику мого розпаду, адже ж ти видиш сей могильник і віруєш, що він є.

Зайди ж бо в могильник мого втраченого народу. Ти вгледити тут всі його лица, і всі його рухи, і всі його постаті в непевних обрисах кімнат в покинутих хуторах і терпких житлових масивах, посеред розпачу моєї осені і розпаду моєї осені, серед тихого жовтня моєї пам'яті, в холодний могильник моєї совісті й прогірклий могильник мого краю зайди, зайди, зайди.

ЕПІЛОГ

Артур вже мав намір виїздити в Штати через тиждень-другий, не пізніше того, коли мав початись цей військово-патріотичний цирк, але довелось ще навідатись в «місто-герой Самбір», як він його називав з притаманним йому цинізмом. Це було в оті останні дні літа. Зовсім скоро він мав зустріти світанок нового часу подалі звідси зі своєю сім'єю,

але треба було завершити ще цей дріб'язок, хай йому лихо. Він, як звично, вийшов з дому і спустився вниз до берегів, між патрулями, і зустрів у полі першу електричку з Лебедина в Овруч.

Вітер налітав зі сходу і проносився над чебрецем та бугилою вздовж забитих ржавою радянською бронетехнікою доріг. Артур ішов вздовж такої нікому не потрібної дороги неспішно, уважно дивлячись під ноги.

Коло крайніх машин він за звичкою спинився. Він багато чого бачив у своєму житті, але цього ніяк не міг забути, це просто ніяк не лізло в голову. Він дивився на облущені військові вантажівки і БМП, дивився і дивився.

Він багато разів проходив цією дорогою. Дорога мерців була одним з найнебезпечніших місць периметру і, либонь, жоден з мародерів, окрім самого Артура, звичайно, не наближався до неї ближче ніж на кілометри. І, звичайно, він один знав, що солдати з 14-ї ДШБ далеко не всі загинули в 89-му.

Вони не загинули, ні, в усякому — загинули не всі. Більшість із них протягом цих двох десятиліть спали всередині бойових машин і загалом вздовж траси обласного значення Р60. Артур бачив їх, бачив десантників, які лежали в машинах і на пильному розжареному асфальті дороги влітку, він бачив, як дощі поливають їхні

тіла ранками холодних осеней, бачив, як їх засипають сніги. Він бачив перетрухлу за ці два десятиліття форму десантників і їх заржавілу зброю.

Два десятиліття вони спали вздовж дороги мерців за кермом машин і в десантних їх відсіках, а інколи, як уже було сказано, — на асфальті і під насипом.

І зараз, коли разом з ранковими вітрами і Артуровою молодістю відходить в безвість спустошене літо, він, Артур, стоїть і бачить, як десантники лежать не живі й не мертві всередині бойових машин, з широко розплющеними очима, не дихаючи, але й не тліючи протягом десятиліть.

— Вони сплять, — так казала йому Оля, коли показала йому їх і цю дорогу вперше — він був тоді ще школярем.

— А їх можна збудити? — спитав він тоді, старанно ховаючи від неї свій острах.

— Ні, — вона усміхнулась, і її голос знов різко тріснув, як це завжди бувало, коли вона сміялась. — Їх можуть збудити лише Патріархи, такі, як тато і решта. Але таких зазвичай не будять, таких їдять. Вони мають бути про всяк випадок. Ну як... Як у вас кажуть? Консерви!

Страшно. Артуру, тридцятилітньому бандиту-рецидивісту, державному зраднику, грабіжнику і убивці, раптом страшно, страшно.

В цьому вичавленому, безповоротному літі, в своїй покійній молодості, за лічені місяці до світанку нового часу, коли згорить і буде поїдений старий світ, йому раптом страшно на тихій, загубленій в мороці десятиліть дорозі.

Поля пахнуть полином і глинистою курявою, поля пахнуть далекими скошеними житами, сирістю далеких боліт і кіптявою провінційних населених пунктів маленької безглуздої країни, поля пахнуть безповоротним літом і втраченою молодістю, поля пахнуть його коханням до дівчини з далеких і старих світів.

Він стоїть в краю заржавілої колони радянської бронетехніки і не бачить в ній з'їдених своїми моторошними сватами солдат, але і бачить їх, бо дивиться на них не очима, а своєю пам'яттю.

Він знає, чого він боїться найбільше. Бо він знає, що буде далі, ось через декілька тижнів всього. А через декілька тижнів так буде скрізь, по всій його рідній країні і по всьому світу. У містах, і вздовж доріг, і в глухих селах.

Через декілька тижнів буде осінь, рання і похмура, якась така передчасна осінь. І буде сонце неспішно скочуватись за забиті російською бронетехнікою замиські дороги, аби потім кволо згасати десь там, плутаючись у надвечірніх провулках притихлих міст. За містами подекуди розгоряться пожежі, адже штурмова авіація, до того

втрапивши керування, скопом падатиме в осінні поля і лісосмуги вздовж них, підпалюючи там сухі бур'яни і опале листя, а потяги сходитимуть з рейок і перекидатимуться поблизу розбитих полустанків в осінніх полях. Але пожежі стихнуть, і буде осінь за тим, безгомінна, безкрая.

Будуть простягатись вечірні тумани під плакучими вербами вздовж безлюдних доріг. Будуть темні житлові масиви, залізничні колії в росі та зжовкле, вже майже прогниле листя на тротуарах, тиша околиць і шкіл, дитячих садків. І все буде заповнене тілами людей, котрі не живі й не мертві. Вони будуть лежати скрізь, на тротуарах і обочинах, на підлозі офіційних установ та вокзалів, на сходах в темряві під'їздів в житлових масивах, вздовж паркових алей та в камуфляжній формі і з автоматами наперевіс неподалік завмерлих танкових колон.

І скрізь-скрізь стоятиме потойбічна тиша вмерлого світу, і отак лежатимуть люди, не живі й не мертві, розплющивши очі і не дивлячись, не дихаючи і не тліючи. І лежатимуть вони так довгі десятиліття, а між них буде сновигати сарана з далеких світів.

Артур знає те. Він нині стоїть і не рухається, і довго так стоїть. А тоді припадок поволі проходить, і він видихає. Вдихає і видихає пахке повітря, видихає запах далеких скошених полів. Так буває

завжди. Нічого.

Тепер він розвертається і сходить з дороги в бур'яни на непримітну стежечку до станції метро Іванівки. Це трохи в обхід, але йому неспокійно, треба остерегтись, аби за тобою точно не було хвоста, аби за тобою точно ніхто не стежив. Артур майже ніколи не ходить дорогами в Самбір, і навіть полями через приховані мародерами стежки і схованки в зарослих лісопосадках він не ходить, краще перестрахуватись. Отак. Окраїнними городами і приватним сектором лиховісної Іванівки, повз місце аварії МіГ-27 капітана Єр'оміна...

До речі, Артур знав, як збили Єр'оміна. Зрештою, його ніхто не збивав — просто капітан ВПС СРСР «заснув» у польоті. «Заснув», так би мовити, навіки.

Тут колись було згарище, але давно все поросло чагарником. Лише як придивитись, то видно трохи кіль винищувача-бомбардувальника, що стирчить з густої кропиви і лопухів. Якщо підійти, то, можливо, навіть розгледити фрагмент червоної зірки на облущеній фарбі, але ніхто туди не підходить — мародери народ забобонний.

Тепер зарослий хащами головний проспект Іванівки. У вікнах міськвиконкому снайпери — Артур весело махає їм рукою, вони за звичкою питають жестами цигарки, Артур сигналізує,

мовляв: «Кинув, давно кинув і вам раджу». Усі сміються. Це такий ритуал, Артур ніколи не дає їм закурити, і вони знають, що він не дасть.

Під міськвиконкомом збоку зарослий вхід в підвал, зарослий для вигляду, ясна річ. З таким рівнем технологій, як у праотців, це все зробити не важко, зовсім не важко.

Ще один пост при вході — мляво кивають, в Іванівку їздять хіба лише військові, оцей шматок радянської армії, котра, як виявляється, себе тут почуває живіше всіх живих. Так, вельми смішно. Ох, аби не моє почуття гумору, то я б далеко не вибився в своєму житті.

Вона ніколи не розуміла тих його жартів, але казала йому завжди: «Ти говориш досить дивно. Це незвично і цікаво». Точно — полюбила за почуття гумору, не інакше — констатував тоді Артур.

Одразу за дверима коридор з фосфоричними лампами, широкий коридор і нікого, лише гучний звук Артурових кроків. І лозунги по стінах:

**«Разом — у світле майбутнє»
«Справі комунізму — вірні»**

І оця потворна голубка з метровим написом «Мир». Мир всьому світу.

О, Господи, як же все дістало, як же все... Де

твій Господь, Артуре? Де він?

**«Народи СРСР — з Червоною Армією»
«Визволимо світ від гніту»
«Твої вірні сини, Батьківщино»**

Дівчата з житами в тонких блідих руках.
Чоловіки в формі Радянської армії. Діти з
радісними посмішками.

За ними — безборонні поля, і міста, і плеса
річок, і широкі автостради. І деякі мов
прикликають, і деякі махають привітно руками.

«Брати з далеких світів».

І чорні сонця Оріона в глибоких синіх
небесах.

Зорельоти вторгнення над таким тихим і
безповоротним краєм.

Иди. Иди, Артуре. Цей клятий пустий коридор
«станції метро Іванівка», це пекло, пекло в якихось
метрах під землею скоро скінчиться.

Гуркіт, ледь чутний. Під землею пройшов
потяг із Самбора або з аеродрому. Одинока постать
назустріч Артуру — дівчина в білому халаті із
зібраним на потилиці пшеничним волоссям і

«екраном» під пахвою, здається, про щось задумалась і опустила погляд.

Адепт. Щось недоміряла в Іванівці. Або попросити щось у солдат. Наприклад, аби притягли з-за меж периметру чергового самця або самку людини. Буває.

Порівнялась з Артуром, скромно і навіть трохи наче ніяково поздоровкалась із ним: «Доброго дня». Він кивнув і видавив посмішку, на яку адепт і не глянула.

Ескалатор спускався вниз досить глибоко. В інше коло пекла. Фосфоричні лампи.

І наповзають лиця на всіх «екранах».

БАТЬКІВЩИНА ЗУСТРІЧАЄ СИНІВ СЛАВА ЗАХИСНИКАМ БАТЬКІВЩИНИ ПРИЙДІТЬ З ДАЛЕКИХ СВІТІВ

Артур сходить з ескалатора. Автоматичний потяг стоїть, на чистій охайній платформі нікого.

Артур зайшов у потяг і всівся в м'яке крісло, заплющив очі і навіть не помітив за тим, як потяг рушив і прискорився.

«Станція Самбір Західний», — мовив лагідний жіночий голос, ідеальний жіночий голос, яких просто не буває на світі — Артур те чудово знав.

«Наступна станція Могильник — для неперсонала повідомляємо, що потрібно засвідчити особу, бо на станції Могильник діє особливий режим».

Звичайно, особливий режим — всміхнувся Артур про себе. Могильник був перенесений в Самбір у 84-му році з антарктичної станції з усіма його вцілілими мешканцями. Це була чудово спланована спецоперація КДБ та армії під покровом таємниці і під заступництвом членів Політбюро, що потім стали адептами.

«Могильник» — навіть назву залишили ту саму, бо втворили тут точну копію того, що було там. Аби мешканцям «того, що було там» гарно тут жилося і спалося.

Так, це сон, чорт забирай — це все сон, клятий сон! Так як усі збудовані інопланетним розумом і технологіями станції метро, екрани, новітня зброя Червоної Армії, ці мегаполіси під грішною землею — все це всього лиш сон, золотий сон людства, що все як одне нині спішно відходить в безвість.

Так, могильник — це жахливий сон, і краще так думати до скону літ. І не згадувати, і прокидатися в холодному поту, якщо він буде тобі снитись.

Бо він, Артур, був у Могильнику і бачив усіх сімох праотців, усіх — Астарота, Раума, Шаха, Аі, Маракаса, Амона та Агареса, отців світу і убивць

світу.

Оля міцно тримала його за руку, коли він стояв перед ними. Вона сказала: «Батьки хочуть тебе бачити, не бійся — я буду з тобою».

І він стискав її руку, щосили. Він стискав її руку, щосили, коли до нього вийшов Астарот, батько його Ольги, зі своєю величезною червоного кольору головою, своїми щелепами, що дивно рухалися, неймовірного зросту, протягнув до нього свої кінцівки з шипами.

Він стискав її руку, щосили, і щосили гнав свою свідомість і своє серце геть, геть від цього моторошного місця, щосили прокручуючи назад вбогі роки свого недолугого життя. Вбогі роки до тої хвили, доки одного разу десятилітній, висміяний однолітками, побитий п'яним батьком, коли жалівся на кпини, він плакав і біг, спотикаючись, через сусідську кукурудзу хтозна й куди, а потім кинувся в річку і плив між баговиння, а потім біг через давно полишені поля радгоспу, повз два іржаві комбайни, залишені в нивах багато років тому. Він біг в периметр, аби зупинити ці принизливі знуцання і аби, раз вже він нікому не потрібен, то хай би його й не стало зовсім. Він упав у зарості лободи під самою дорогою мертвих і плакав там, маленький скривджений хлопчик. Плакав, поки не почув дівочий голосок над собою, що інколи переходив у дивний тріск: «Привіт! А ти

хто? Мене звати Оля, а ти хто?».

Тепер він поїде до неї в Сполучені Штати, і хай там що. Подалі від цього СРСР, Червоної Армії і ненаситної космічної цивілізації.

Ще одне доручення. Навіть не доручення, а останнє прохання. І геть з цієї осені, з цієї проклятої країни.

Він вийшов на станції «Самбір західний» і минув пішки площу імені Леніна. Тут на колосальних розмірів підземній площі штовхались один об одного натовпи людей і не людей. Адепти, військовослужбовці, метиси-приблуди...

Він піднявся на ескалаторі до рівня вокзалу і далі поїхав ліфтом до приміщень під військовою комендатурою Самбора.

Його шлях пролягав до кабінету керівника цієї невеликої територіально, але густо заселеної держави. Цього чоловіка, до якого йшов Артур, називали всі «товаришу секретар». Він сам так велів і підписувався скрізь як секретар партійної організації військової комендатури ЗАТФ Самбір. Він говорив, що лише цей титул і має справжню вагу, і це, либонь, було правдою, хоч цей чоловік в той час і мав повне право називатись хоча б імператором планети Земля або головнокомандувачем Сонячної системи.

В його руках зібралась влада, якої не було ні в одного монарха, вождя чи пророка за всю історію

людства, а він не величав себе інакше ніж секретарем самбірської партійної організації. Цей чоловік, здається, був колись співробітником комітету держбезпеки, але ніхто достеменно не знав. Можливо, він був і якимось партійним функціонером.

Одне відомо достеменно — під вечір похмурого дня, останнього дня літа 1989-го року цей чоловік прибув військовим літаком на місцевий аеродром і звітти віддав наказ почати операцію. Операція була почата і завершена 1 вересня 1989-го. В той день старі прибудди вперше за багато років вийшли на вулиці міста і стали вбивати і їсти трупи. А колосальним масам людей, що намагались хоч якось їх спинити, Патріархи просто наказали «спати». І вони поснули на десятиліття.

Цей непримітний чоловік кожного дня, навіть у вихідні, ходив зранку на роботу у приміщення комендатури Самбора. Кожного ранку, і восени, і влітку, і коли завгодно. І місцева держбезпека і його особиста охорона з числа військових мусила стати на вуха, мусили на повну силу працювати розвідувальні служби, вулиця і проїжджа частина були оточені і взяті під контроль, снайпери займали позиції на дахах і в вікнах квартир на верхніх поверхах давно полишених будинків.

Ця дурня повторювалась кожного ранку, але, крім цієї забаганки, за товаришем секретарем не

було помічено нічого осудного. Він успішно займався підготовкою вторгнення раси праотців у наш світ.

Після того як його, просто про всяк випадок, обшукали солдати, Артур піднявся по сходах у кабінет цього чоловіка, і той йому сказав:

— Ти маєш привести до мене одну людину. Російську розвідницю, де ж вона в мене, га? А, ось!

Чоловік рився в папках, він не користувався ніякими новітніми приладами, принесеними позаземною цивілізацією, мав навіть на столі з виду звичайний телефон з радянським гербом на циферблаті, за допомогою якого часом віддавав різноманітні розпорядження чи викликав когось до себе.

А ще він зовсім не змінився за ці десятиліття. Він був трохи сивий, як і тоді, в якомусь поношеному костюмі чиновника, і на його лиці не з'явилося жодної нової зморшки, крім тих, що були там тоді, двадцять років тому.

Він геть не змінився — не постарів і не захворів нічим, як і всі тут. Хвороби і старість в Самборі, в цьому осколку великої імперії, давно було подолано.

— Ось же! — він потряс папкою. — Тебе з нею зведе Серб... Ось на, почитаєш. Вона представиться українською письменницею. Яка конспірація, хай йому лихо! — чоловік скривив у

посмішці тонкі губи, що не переставали дрижати, як і двадцять років тому. — Вона хоче нас підірвати портативним пристроєм, уявляєш? Але нехай. Приведи її до мене. Я не буду приховувати своєї мети. Через декілька тижнів рівно о четвертій годині ранку російські збройні сили почнуть операцію «Ураган». Американці, до речі, вже підірвали залишені нами могильники в Антарктиці в районі станцій «Восток» і «Радянська». Та це нічого, там вже нікого немає давно... Тим не менш — росіяни почнуть «Ураган», якщо почнуть... Ти бачиш цей телефон? — він кивнув на апарат. — З цього телефону я з'єднаю нашу розвідницю з її керівництвом в Кремлі ввечері перед початком операції. Нехай просто їм розкаже, що вона тут в нас побачила. І все. Це все, що мені потрібно. Можливо, вони задумаються і виграють собі ще декілька тижнів чи місяців перед висадкою Оріона. А так Оріон висадиться через півгодини після початку «Урагану». От і все.

— Оріон скоро має висадитись?

— Не переживай, про вас із Ольгою ми потурбуємось. А щодо росіян, то інші способи вийти з ними на контакт і якимось чином вплинути, як ти знаєш, у нас провалились. Та це й не дивно, адже вони бояться нас. Вони знають, що будуть покарані за те, що колись так підло зрадили нас, — дрижання губ. — Вона просто підніме оцю слухавку і скаже

їм правду про те, що бачила тут.

— А якщо вона не захоче? Якщо вона... —
Артур зім'явся, він хотів сказати, щось інше, але...

— О, повір, вона захоче...

— Ви змусите її? — спитав Артур, хоча знав,
що не варто було заводити цієї розмови.

— Її ніхто не буде змушувати, вона сама це
зробить. Якщо тебе турбує, а тебе турбує, її
подальша доля, то нічого страшного з нею не
станеться, повір. Навпаки... Розумієш, — чоловік
склав руки і почав походжати по кімнаті, — наші
вчинки, нашу вдачу, нашу подальшу долю часто
визначає якийсь безглуздий по суті, але дуже
яскравий випадок, факт нашої біографії, можна
сказати. От. Ти в свій час зустрів Ольгу, і це
визначило твоє подальше життя. Я колись молодим
співробітником держбезпеки першим зайшов у
Могильник. А ця жінка колись втратила дорогу їй
людину. За жахливих обставин, багато років тому.
Це був її батько, і вчора ми воскресили його.

ДОДАТОК

Лебединський автономний округ (ЛАО, до
жовтня 1995-го — Подніпровський) — область на
північному сході України, що має статус
автономного округу з грудня 1992-го року. Межує
на заході з Сумською областю та на сході — з

Російською Федерацією. Був утворений як область указом Президії Верховної Ради СРСР в липні 1932-го року, до цього територія мала різне підпорядкування — частина її довго відносилась до російської Брянщини, частина — до Чернігівщини, а найбільш значна частина мала вузьку автономію як об'єднання переселенців з різних регіонів російської імперії з історичною назвою Лебединські слободи. Етнічний, мовний та релігійний склад округу вкрай неоднорідний — переважають росіяни та українці, в основному з західних регіонів, але немало і білорусів, євреїв, циган. Населення навіть має специфічну самоназву «слобожани», або останнім часом «подніпровці», котра дає змогу оминати досить гостру специфіку етнічної приналежності місцевих. В період громадянської та Вітчизняної війни на даній території розгорались етнічні погроми і чистки, різними урядами висувались територіальні претензії на область, але вже 50-хх роках ситуація стабілізувалась, не в останню чергу за допомогою досить жорсткої та репресивної політики влади. Однак на початку 90-хх на тлі боротьби центральної влади з місцевим сепаратизмом етнічні конфлікти спалахнули з новою силою. Більшість дослідників схиляються до думки, що проблема спалаху насилля в регіоні на початку 90-хх є комплексною і включає в себе геополітичні передумови, пов'язані з розпадом

СРСР, територіальні претензії на цей регіон Російської Федерації, що і в подальшому були неодноразово висунуті навіть на дипломатичному рівні, складна історія краю та інтереси організованої злочинності, що діє в ньому. На 2000 рік чисельність населення краю становить близько мільйона чоловік з переважною більшістю сільського населення, але складна соціальна, економічна та демографічна ситуація спричинила стрімке його зменшення, котре має тенденцію поглиблюватись із кожним роком. Смертність перевищує народжуваність, а кількість населення, що виїхало за межі області до інших регіонів та в сусідню російську Федерацію, за період незалежності становить більше чверті від загального її населення на період розвалу СРСР. Регіон вважається напрочуд депресивним та складним, більшість великих підприємств зосереджені в межах обласного центру, а решта промисловості та сільського господарства стрімко деградує — заводи та фабрики були розпродані або демонтовані ще в 90-хх та на початку 2000-хх, а сільськогосподарські співтовариства, що прийшли на зміну зuboжілим колгоспам в перші пострадянські роки, загалом є збитковими.

Приблуди — так мародери і жителі населених пунктів довкола відчужених територій називають

загадкових і моторошних істот, котрі приходять інколи звідкись із боку полишеного Самбора. Нині важко встановити, чому їх стали іменувати прибудами, але слово це достеменно місцевого походження та імовірно пов'язане зі словами «блудити», «блукати», адже ці істоти і справді часто блукають полями і дорогами довкола мертвого міста, інколи навіть заходячи в села довкола периметра. Зустріч з ними майже стовідсотково означає миттєву смерть, і тому мало хто зумів їх добре роздивитись. Достеменно відомо, що здаля вони нагадують людей, щоправда з трохи дивною моторикою. Одягнуті вони зазвичай в стару, ще радянську поношену одіж, а ще зовні їх відрізняють від звичайних людей величезні, немов комашині очі та судини на лиці і руках неприроднього кольору. Коли прибуди говорять або просто видають якісь звуки, то їхнє горло дивно рухається, і звук їх голосу якийсь зовсім нелюдський. Його насправді досить важко описати — дехто називає це схожим на тріск цвіркуна або якоїсь іншої комахи, а дехто порівнює з підсиленим воркотанням голубів абощо. Відомо, що ці свої специфічні органи мови прибуди можуть використовувати як зброю, формуючи за допомогою їх певні імпульси або хвилі, проте абсолютно незрозумілою залишається фізична природа цих імпульсів. Деякі гіпотези свідчать, що

дані імпульси можуть бути не лише звичної нам звукової природи, але й електромагнітної або й узагалі якоїсь досі невідомої нам. Про це свідчить, наприклад, і те, що прибуди можуть за допомогою свого голосу навіть знищувати будівлі та техніку або уражати людей, коли ті знаходяться всередині приміщень. Дехто говорить, що прибуди вкрай живучі, в усякому разі, мовляв, поранення від стрілецької зброї не наносить їм ніякої відчутної шкоди. Хоча ці дані важко перевірити, адже мало хто встигав прицілитись і зробити постріл по цих істотах до того, як був ними виявлений. І якщо навіть постріл був зроблений, то стрілець навряд чи зможе тепер розказати про його наслідки. Мародери вважають, що найкращий спосіб вберегтись від прибуди — це намагатись не звертати на себе їхньої уваги. Говорять, що найбільш досвідчені мародери можуть знаходитись зовсім поруч із прибудами, а ті навіть не реагуватимуть на них при цьому. В офіційних документах та в пресі прибуд іменують просто «особини», і там про них також дуже мало інформації, більша частина якої ще до того й засекречена. Тим не менш населені пункти довкола периметру та військовослужбовці, що дислоковані там, досі страждають від прибуд, адже ті інколи здійснюють напади на людей з метою споживання їх в їжу або ж з невідомою метою викрадають місцевих підлітків.

Мародери — так називають представників криміналу, котрі займаються нелегальною діяльністю в межах відчужених зон. Основний їх кістяк складають вихідці з місцевого населення, в основному сільського, котрі на початку 90-хх викрадали з меж периметру різноманітне майно, техніку і тому подібне для своїх господарських потреб. Зрощування їх розрізнених груп зі злочинним світом співпало з криміналізацією більшості сфер суспільного життя на пострадянському просторі, і обумовлене це явище було зокрема надприбутками, котрі потенційно могли приносити відчужені зони, а також загальним зубожінням сільського населення після ліквідації колгоспів та радгоспів. Справа в тому, що, окрім очевидних переваг злочинної діяльності на непідконтрольних уряду територіях, відчужені зони самі по собі були ласим шматком для тіньових структур через чималу кількість військової техніки, зброї, спецзасобів та іншого військового майна, що було залишене Радянською армією в основному в самому Самборі та на його околицях. В радянські часи на території Самбора знаходилось декілька елітних військових частин, озброєних за останнім словом тодішньої техніки, з власною розгалуженою системою забезпечення — складами, зброярнями, ремонтними цехами та ін. Промовисто про це

свідчать, наприклад, дані деяких дослідників, де йдеться про те, що винищувачі-перехоплювачі МіГ-31, котрі були першими такими машинами четвертого покоління в СРСР і взагалі такою собі вершиною радянської електроніки на кінець 70-хх і початок 80-хх років, спочатку проектувались як спецзамовлення для прикриття з повітря стратегічно важливих об'єктів саме на території Самбора. Таким чином мародери збагачувались за рахунок грабунків відчужених територій декілька років, а основний внесок в утворення їхніх угруповань зробив офіційний уряд країни та спецслужби, котрі почали встановлювати контакт з очільниками даних нелегальних промислів з метою більшого контролю над периметром, адже використання збройних сил тут не приносило бажаних результатів.

Лебединська криза — загальна назва процесів, що відбувались навкруги міста Лебедин та сусідніх з ним населених пунктів на зорі незалежності України. Включає в себе політичні виступи, масові безлади, етнічні погроми, діяльність незаконних збройних формувань та їхні сутички з урядовими військами. Дослідники сходяться на думці, що фундамент під вказаний конфлікт був закладений ще в радянські часи з власне формуванням Лебединської області як територіальної одиниці у

складі Української РСР. Напрочуд складний у всіх відношеннях регіон був штучно утворений з територій, на котрих проживало населення з відмінним менталітетом, традиціями, життєвим укладом, релігійною приналежністю та соціальними стосунками. Важко нині сказати, чи дані рішення були ухвалені свого часу зі свідомим прицілом на подібний розвиток подій у майбутньому, чи ні, але те, що умови для даного конфлікту були більш ніж підходящими, нині очевидно. Сепаратистські виступи, котрі з часом переросли у повномасштабні військові дії, хоч і локального характеру, врешті призвели до масових жертв, руйнувань та низки військових злочинів і надовго внесли нестабільність і розбрат, вкрай серйозно при цьому зіпсувавши міжнародний імідж молодій державі і зокрема російсько-українські відносини.

Далі наведена хронологія найбільш вагомих подій цього конфлікту:

— 1990 рік: прийнята Верховною Радою Української РСР Декларація про державний суверенітет викликає хвилю обурення в регіоні, зокрема в місцевому керівництві та середовищі інтелігенції. Трудові колективи великих підприємств, зосереджених в обласному центрі, проводять ряд страйків з вимогою широкого

обговорення подальшої долі республіки та статусу Лебединської області виходячи з цього. Зокрема, від центральної влади вимагається провести референдум із цих питань. Протести між тим досить швидко вгамувались — влада в столиці практично ніяк на них не реагувала, а сільське населення, котре складало переважну більшість жителів регіону, віднеслось до цих громадянських виступів загалом байдуже, зокрема — багаточисельні агітбригади, розіслані по районах з Лебединна, аби підбурити колгоспників долучитись до страйку, не досягли своєї мети, і жодне з господарств не зупинило своєї роботи у зв'язку зі страйком. Проте ці події дали початок широким дискусіям у суспільстві, котрі точилися довкола проблеми приналежності регіону і мали часом вже цілком явний сепаратистський тон.

— 1991 рік: після проголошення незалежності України в Лебедині знову відбулися масові акції протесту, але на цей раз не обійшлося без загиблих. За неясних обставин міліцейський патруль з табельної зброї застрелив двох і важко поранив одного з протестувальників поблизу від головної площі міста. Правоохоронці наполягали на тому, що протестувальники були в нетверезому стані, погрожували міліціонерам, а потім вчинили спробу заволодіти їхньою зброєю, і лише після цього

патруль відкрив вогонь. Але очільники протесту наполягали на тому, що вогонь був відкритий незаконно, і причиною інциденту було несприйняття і відверта ненависть міліціонерів до поглядів протестувальників. Більше того — активно ширились чутки про те, що старший офіцер патруля був за національністю українець, а протестувальники — росіянами, і нібито це й спричинило конфлікт. Увечері того ж дня родичами загиблих при підтримці великої кількості протестувальників було здійснено спробу захоплення приміщення місцевого управління внутрішніх справ, де, за чутками, керівництво переховувало міліціонерів-убивць. Під час цього штурму було зафіксовано використання зброї з обох сторін, були поранені і вбиті. Через деякий час спроби штурму продовжились. У цей же час із Києва до Лебедина було відправлено представників лояльного до українського уряду генералітету, котрі, за деякими свідченнями, у грубій формі стали вимагати від командування місцевого гарнізону, аби ті допомогли міліції в найкоротші терміни навести лад у місті. У відповідь на це очільник Лебединського військового округу генерал армії Демидов Олексій Іванович виступив по регіональному телебаченню зі зверненням, в якому гостро критикував нову політику республіки, називаючи саме її сепаратистською та незаконною,

закликав військовослужбовців і громадян не виконувати накази Києва та повідомив, що не збирається складати присягу новому столичному уряду і просить Москву про всебічну підтримку у справі відстоювання конституційних та загальнолюдських прав місцевих жителів. Крім цього, генерал заявив, що за необхідності використає ввірених йому людей та озброєння задля захисту жителів, майна та інфраструктури регіону. Після цього наступного дня в обласний центр залізницею з Сум було відправлено декілька взводів внутрішніх військ з озброєнням, котрі перед тим спішно сформували в так звані загони особливого призначення МВС. Потяг з ними був зупинений за двадцять кілометрів від Лебедина цивільними громадянами, котрі численним натовпом загородили колії, частину військовослужбовців було роззброєно. У відповідь на це силами 14-ї десантно-штурмової бригади, дислокованої в місті Овруч, було здійснено спробу захоплення міжнародного аеропорту Лебедина. Передові групи десантників мали висадитись поблизу летовища з гелікоптерів, а основна маса військ рухалася в бік обласного центру автомобільними дорогами у складі колон. Але два транспортно-бойових гелікоптерів Мі-8 з десантниками були збиті з ПЗРК при підльоті до точки висадки, один отримав пошкодження і,

висадивши групу просто в полі поблизу, повернувся на базу, а решту бортів після цього було вирішено завернути назад ще на півдорозі. У цей же час на підході до Лебедина колони урядових військ були атаковані з «зеленки» підконтрольними Демидову частинами і понесли тяжкі втрати. Під аеропортом до пізньої ночі також точилися бої — десантники, що встигли висадитись, не полишали спроб взяти летовище під свій контроль, але врешті мусили відступити. Після цього ще декілька днів на околицях міста час від часу відбувалися сутички повстанців з силовиками, але до осені утворилось хитке перемир'я — жодна з сторін не відчувала себе спроможною вести повномасштабну війну, зважаючи на кризову економічну та гуманітарну ситуацію в країні. Однак сторони нарощували сили — українські силовики доукомплектовували свої підрозділи та дислокували їх поблизу бунтівного регіону, а столичний уряд тиснув на командування колишніх частин Радянської армії, аби ті присягали новій державі. У цей же час бунтівний генерал налагоджував канали постачання озброєння, продовольства, волонтерів та військових спеціалістів з Росії, хоча російська сторона і нині відкидає звинувачення щодо своєї участі в конфлікті. Російські очільники й досі схильні пояснювати наявність у повстанців своєї військової техніки, інструкторів та навіть військових з

розташованих на території РФ частин не своїм втручанням у внутрішні справи сусідньої країни, а загальним безладом, котрим характеризувався розподіл військового майна та кадрів колишньої Радянської армій між республіками. Між тим, затишшя було лиш відносним — тривали мляві переговори різних форматів, котрі не давали ніяких відчутних результатів, адже жодна зі сторін не хотіла поступатись навіть у дрібницях.

— 1992 рік: на початку липня командування найбільш боєздатного на території республіки Комсомольського гарнізону під тиском і з допомогою різноманітних тіньових домовленостей, котрі тяглись ще з весни, врешті приймає рішення перейти під юрисдикцію Києва. Ця подія була сприйнята в столиці ледь не як свято, відбувались навіть поодинокі мітинги, санкціоновані, щоправда, самою владою. Ще б пак — Комсомольський гарнізон, окрім всього іншого, мав у своєму підпорядкуванні вдало розташоване закрите місто, котре чудово підходило як база для розгортання можливого наступу на Лебедин. Після цієї події риторика центральної влади різко помінялась — зробилась більш впевненою та навіть агресивною. У Комсомольську почалося спішне формування ударної групи військ, а передислоковані в Овруч частини штурмової авіації завдали

ракетно-бомбових ударів по території міжнародного аеропорту Лебедина з метою знищити на землі всю наявну у повстанців авіацію. Загалом було знищено декілька навчально-тренувальних літаків L-39 Albatros, що до того належали місцевому товариству ДОСААФ, котрі повстанцями планувалось переобладнати в легкі штурмовики, пару Ан-2 звідти ж, а також певну кількість військово-транспортних Ан-26 та цивільні пасажирські літаки. Прийнято вважати, що даний наліт на Лебединський аеропорт носив радше пропагандистський характер, адже особливої небезпеки для урядових військ повстанська авіація не несла. Між тим резонанс від даних авіаударів був неабиякий — місцеві органи влади Лебедина повідомили про жертви серед цивільних, а російське МЗС жорстко засудило дані дії українських силовиків і навіть вперше за весь час відкрито пригрозило можливим втручанням у конфлікт своїх збройних сил. У відповідь на цю заяву два стратегічних бомбардувальники Ту-160 184-го гвардійського важкого бомбардувального авіаполку, дислокованого на авіабазі Прилуки поблизу Чернігова, здійснили показовий проліт вздовж державного кордону поблизу Лебединської області, а МЗС України досить прямо натякнуло, що у випадку небезпеки Київ може використати наявну у нього ядерну зброю. Після цього світове

співтовариство всерйоз звернуло увагу на даний конфлікт. Невдовзі після сумнозвісного штурму обласного центру, котрий відбувся восени і характеризувався безпрецедентною жорстокістю та низкою порушень місцевого та міжнародного законодавства, саме світовим геополітичним гравцям вдалося хоч якось стабілізувати ситуацію та всадити сторони за стіл переговорів.

Штурм Лебедина українськими військами восени 1992-го року й досі залишається болючою і трагічною сторінкою не лише історії України, а й всього пострадянського простору. Можливо, саме через це дана подія досі не знайшла широкого відображення не лише в роботах істориків, а й у творах мистецтва. Проте певні зразки художніх творів все ж присвячені цим подіям, зокрема і резонансна, широко відома в світі автобіографічна книга Тетяни Тармашевої «Пам'яті Слобожанщини».

Проект «Могильник» — надзвичайно секретний радянський проект, подробиці якого маловідомі й донині. У різний час з різних джерел у спецслужбах повідомлялась інформація, з якої можна зробити висновок, що проект стосувався знайдених науковцями на Антарктичному континенті позаземних форм життя. Проект часто

пов'язують з закритим містом Самбір та розташованим на його території інститутом імені академіка Курчатова, проте чи є в цих гіпотезах доля істини, чи це всього лише конспірологічні чутки, сказати важко, адже значна частина інформації й досі залишається засекреченою.

(2013–2015)

<p>All rights reserved. This book or any portion thereof may not be reproduced or used in any manner whatsoever without the express written permission of the publisher except for the use of brief quotations in a book review.</p>	<p>Всі права захищені. Ця книга або будь-яка її частина не може бути відтворена або використана якимось іншим чином без письмового дозволу видавця, за винятком використання цитат із книг або іншого способу, передбаченого законодавством.</p>
<p>Strelbytsky Multimedia Publishing</p>	<p>«Мультимедійне видавництво Стрельбицького»</p>
<p>Saksaganskogo str., 58, office 8 Kiev, Ukraine, 01033</p>	<p>вул. Саксаганського, 58, оф. 8 Київ, Україна, 01033</p>
<p>tel. +38044 331-06-20 e-mail: dmytro.strelb@gmail.com</p>	<p>tel. +38044 331-06-20 e-mail: dmytro.strelb@gmail.com</p>

**Електронна книга видана мультимедійним видавництвом
«Мультимедійним видавництвом Стрельбицького»**

З нашими виданнями електронних книг та аудіокниг ви можете ознайомитися на сайтах:
www.strelbooks.com www.audio-book.com.ua

Бажаємо приємного читання!

Свої зауваження та пропозиції спрямовуйте на e-mail: dmytro.strelb@gmail.com

Ця книга охороняється авторським правом

Copyright © 2016

«Мультимедійне видавництво Стрельбицького»